

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

CODĂU ANNAMÁRIA

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

MARKÓ BÉLA:

Csak a járvány örök; Isten képe (Versek) ■ 5

MOLNÁR VILMOS:

Isten, szilva, számtan (Novella) ■ 7

BORSODI L. LÁSZLÓ:

Cserbenhagyva; Templomcsend, törmelék (Versek) ■ 11

GÁSPÁR-SINGER ANNA:

Jézus-megálló (Novella) ■ 13

GUETH PÉTER:

Káin és Ábel (Novella) ■ 19

KÉZDI IMOLA:

Ministrázsák (Bened; Megállítlak majd; Lógtál; Tizenegy harminc;

Olyan szépen; Fagypon; Cseng) (Versciklus) ■ 23

BALÁSSY FANNI:

Egy nap (Novella) ■ 27

IMRE ESZTER:

Kék (Esszé) ■ 32

NAGY ZALÁN:

Az utolsó díva (Vers) ■ 37

BOTHÁZI MÁRIA:

A sütemény ígérete (Novella) ■ 38

SÁNTA MIRIÁM:

Nostalghia, utolsó jelenet (Vers) ■ 42

MÁTYUS MELINDA:

Istenvelünkvizsgontlításra (Elbeszélés) ■ 43

OZSVÁTH ZSUZSA:

Fizetett hirdetés (Novella) ■ 59

BRASSAI ZSOMBOR:

Purim (Novella) ■ 62

ZÁGONI BALÁZS:

Akire az Isten reátekint (Novella) ■ 70

MAGYARY ÁGNES:

Pilátus breviáriuma (Esszé) ■ 79

VISKY ANDRÁS:
A Godot-sejtés (Dráma) ■ 89

LÁNG ORSOLYA:
egy használati utasítás utóirata (Vers) ■ 95

BORBÉLY ANDRÁS:
Ki is volt valójában Jézus? (Esszé) ■ 97

TAMÁS DÉNES:
Álmomban Isten (Esszé) ■ 102

BÁNKI ÉVA:
Kié az Isten? (Esszé) ■ 104

VIDA KRISZTINA:
A legjobb barátok (Esszé) ■ 108

NAGY PÉTER:
Cím nélkül (Esszé) ■ 110

VIDA GÁBOR:
Istenem, te még vagy? (Esszé) ■ 114

DÁVID ISTVÁN:
Tamás és az „evidenciák leküzdése” (Esszé) ■ 122

KISS-PÁL KLÁRA:
shalom (Vers) ■ 125

NÉVJEGY

VIDA GÁBOR ■ 127

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

Markó Béla

CSAK A JÁRVÁNY ÖRÖK

Tán nem látható a pokol,
de mégis itt van valahol.

Ahol a láng belénk harap,
arcunk helyén kék égdarab.

Az is lehet, hogy fekete,
mint az ördög lehelete.

Tintába mártott papiros
a gyeheña, nem tűzpiros,

hiszen így sokkal egyszerűbb
átugorni minden betűt,

míg szó a szóval összeér,
s az is sötét, mi hófehér,

mert eltakar a lázadás,
folyómedret az áradás.

Testem-lelkem már lobogó,
rajta a címer csak logó.

Kivágom díszes címerem,
égszínkék maszk vagy, Istenem!

Rejtőzködöm, tehát vagyok,
s amikor látszom, meghalok.

ISTEN KÉPE

*Torinói lepel, lenvászon, 436 x 110 cm,
Keresztelő Szent János-katedrális*

Ez az egész csak azt bizonyítja,
hogy a töviskoszorú Jézust is
megsebzí. Hogy a talpa is felhasad,
és vérfoltokat hagy maga után a
köveken. Hogy lefolyik az arcán
a könny, és eltűnik a szakállában,
mint a meztelen sziklából fakadó
áttetsző patak lejjebb a sűrű erdőben.
Hogy az ajkai kicserepesednek.
Hogy kidagadnak az erek a nyakán
az erőfeszítéstől. Hogy zihál és nyög,
izzad, nyel, csuklik. Hogy könyörögne,
de mégsem. Hogy kétségbeesetten
vergődik, amíg a szegeket beverik.
Hogy minden kijön belőle alul-felül.
Hogy csak a nap, csak a felhők járnak
fölötte. Hogy Isten is ember. Tévedhet.
Félhet. Jajgathat. Sírhat. Meghalhat.
Igen, van Isten, de beszélni róla
tautológia. Mint egy tükörkép.
Akkor néz ránk, ha mi is nézzük.

ISTEN, SZILVA, SZÁMTAN

Valamikor udvarolt az akkor még ifjú nagynénémnek egy jóra való szám-
tatanár. Rendes fiatalember volt – szól a családi fáma –, úgymond a légy-
nek sem ártott. Már eléggé előrehaladtak kapcsolatuk virányos ösvényén, és
az udvarló szóba hozta az eljegyzést is. De nagynéném valamiért ódzkodott
a frigtól, senki nem értette, miért. Jóképű, jómódú és jó családból való a vő-
legény, akkor mi a gond? Afféle úrilányos szeméremből hezitál, gondolták,
de tévedtek.

Egy nap a tanár úr bevallotta nagynénémnek: időnként társalogni szo-
kott az Úristennel. Nehogy afféle fantáziaszüleménynek gondolja, intette
nagynénémet, ténylegesen és többször is megtörtént eseményről van szó.

Nagynéném kicsit meghökkent. Nemcsak a közlés tartalma lepte meg,
hanem a minden átmenet nélküli témaváltás is. Addig a mirabella szilva
körüli forgott a szó, melyet vidékünkön leánykaszilvának is hívnak, egyesek
meg nem állják fosóka szilvának mondani, s amelynek befőzése igazi tu-
domány. Közönséges szilvát eltenni gyengébb elmeképességgel is lehet, de
próbálkozzon bárki leánykaszilvával, az megmondja, mennyire intelligens
az illető, ért-e a befőzéshez vagy nem. A mennyiségtan tanárának családja
híres volt a leánykaszilva eltevéséről, tulajdonképpen gyümölcsízre sza-
kosodott kis konzervgyárukon tollasodtak meg.

– De hát hogy... vagyis miképpen történik ez? – kérdezte nagynéném
vigyázva, nehogy kijöjjön a sodrából. Igazi úrilány nem hagyja egykönnyen
kizökkenteni magát nyugalmi állapotából, vagy ami annak látszik. Egyút-
tal elegánsan felkínálta udvarlójának a visszakozás lehetőségét. Ha az úgy
kívánja, tovább ismertetheti a leánykaszilva befőzésének csínját-bínját, mint-
ha mi sem történt volna, a kérdés erre is érthető, meghökkentő elszólásá-
ra pedig boruljon jótékony homály. Ám ha mégis az Úrral folytatott diskur-
zus prezentálása van soron, jöjjön, aminek jönnie kell, a kérdés ennek is
elébe megy.

– Hogyhogy hogy? – értette félre a számok tudora nagynéném tapinta-
tát. Mit nem lehet ezen érteni? Hogyan mondja, hogy jól megértsek? – Hát

úgy, ahogy én itt most kiskegyeddel társalkodom: szemtől szemben, tête à tête, face to face.

Sikeresen letett érettségi vizsgája után tehetős családja jutalomként európai körutazásra küldte a számok jövődjő mesterét, azóta előszeretettel vegyített mondandójába idegen szavakat. Nagynéném, aki igenis gyors fel-fogással rendelkezett, megadóan, de nem minden kíváncsiság nélkül nyugtázta, hogy a Fennvalóval folytatott disputa lesz a téma.

Háromból ketten egy Istennel purpárlézó illetőtől a Mennyei Atya kinézete iránt érdeklődnének: tógát visel-e vagy öltönyt, gyér-e a szemöldöke vagy sűrű, ő maga cingár-e vagy testes? Mélyebb gondolkodásúak azt firtatnák, nem nyilatkozott-e, hogy mi célból teremtette a világot, vagy nem szaladt-e ki a száján, mikor lesz a világvége? De nagynéném ebben is különbözött az átlagtól, nem bombázta efféle kérdésekkel az udvarlóját, ennyit tartott fontosnak megjegyezni:

– Ferikém, remélem, begombolja a zakóját, mikor az Úristennel cseveg.

A matektanár felpörccölködött:

– Ezek a nők, ezek a nők, folyton ilyen marhaság jut eszükbe! Hát nem hallja, hát nem érti kiskegyed?! Személyesen az Úristen jelenik meg nekem, meghallgatja lényegre törő kérdéseimet, és irányadó feleletekkel viszonzza. Aztán én hallgatom végig a Fennvaló mélyreható okfejtéseit, és fűzők hozzájuk fifikás kommentárokat. Kiskegyed itt meg holmi zakóról és gombokról fecseg!

Nagynéném fontolóra vette, milyen lényegre törő kérdéseket tehet fel gavallérja az Úrnak. Megkérdezi, hogy a páros vagy a páratlan számok a kedvencei? Hogy milyen lehet a végtelenül sokismeretlenes egyenlet? Vagy kéri, mondja már meg, mi a szösznek olyanok a prímszámok, amilyenek? És miféle fifikás kommentárjai lehetnek udvarlójának az Úr okfejtéseihez? Oh, ah, hűha, azta, nahát!?

Talpig úrilány nem kíváncsiskodik direktben. Inkább csak úgy mellékesen, mintegy diszkrétén horzsolva a témát, érdeklődik bizonyos dolgokról. Nagynéném darabig kibámult az ablakon, kicsit megigazította a haját, majd miközben finoman végigsimított egy állványon trónoló aszparágusz hegyes levelein, álmatagon azt mondta:

– Mély, meleg basszbaritont képzelek az Úr hangjának.

A számok mestere csak nézett. Hogy ilyesmi is érdekelhet valakit, eszébe sem jutott. Ha a Teremtővel folytat diskurzust valaki, nem egyedül a tartalom a fontos? Hogy milyen hangfekvésben szól az Úr, kit érdekelhet?

Nagynénémet érdekelte volna. De udvarlója eddig csak összevissza lo-csogott, milyen kiadósakat palávereznek az Úrral, ám hogy miről, azt ki-felejtette. Milyen az Úristen hangja, azt is. Bár többnyire csendes, udvarias férfiúnak mutatkozott, nagynéném mégsem bízott benne. Ennek tulajdon-képpen lovagja foglalkozása volt az oka. Hogyan bízhat valakiben, aki olyan csalafinta tantárgyat oktat, mint a matematika? Trükkös tudomány az, ame-lyik el tudja hitetni az emberekkel, hogy *kétszer kettő annyi, mint négy*. Nagy-nénémnek mindig vágott az esze, nem is hitte el, hogy így van. Elsőre talán úgy tűnik. Elsőre sok minden tűnik sima ügynek, utóbb hajmeresztő dol-gok derülnek ki róla.

Úrilányság ide vagy oda, nagynénémnek fúrta az oldalát, miről beszél-get az Úr az ő udvarlójával. Inkább a Fennvaló által mondottak érdekelték volna, hódolója szavajárását már ismerte. Rövid fontolgtatás után arra ju-tott, egy gyűrűváltáshoz közeli kapcsolat feljogosítja annyi indiszkrécióra az ember lányát, hogy egyenesen rákérdezzen bizonyos dolgokra.

– Szabad tudnom, Ferikém, miről szokott ilyenkor beszélni az Úr? Meg ha lenne szíves szólni pár szót a Fennvaló hangjáról is.

Nagynéném sokat várt a választól, ehhez képest semmit sem kapott. Jö-vendőbelije a kérdéstől elsápadt, majd összeomlott. Zokogott, szavát sem lehetett venni. Időbe telt, míg újra beszédképes lett.

– Az van – vallotta be büntudatosan, miután megtörölte szemét, kifúj-ta orrát –, hogy az Úrral való beszélgetéseimről soha nem maradnak emlé-keim. Egyszerűen nem jut eszembe semmi. Úgy kimennek fejemből a rész-letek, hogy legkisebb nyomuk sem marad. Homályosan ott dereng fejemben az egész, az Úr hangja még szinte a fülemben cseng, de mihelyt valami konk-rétumot próbálok felidézni, eltűnik minden.

– Minden, de minden? – kérdezte rövid csend után csalódottan nagy-néném. Mert hátha mégis fennakadt valami apróság, jelentéktelennek vélt csekélység lovagja emlékezetének rostáján. Amiből aztán ki lehet indulni – merre is? – leginkább Isten felé.

– Az marad meg egyedül – tárta fel hódolója a prózai valóságot –, hogy utána nagyon fáj a fejem. Hidegvizes borogatást kell tenni rá, hogy elvisel-hető legyen. Ha úgy vesszük, nem nagy ár azért, hogy Isten beszél velem.

Egy fájós fej mégsem tekinthető Isten üzenetének. Vegyen be aszpirint ilyenkor, akarta mondani nagynéném, aztán mégsem mondta. Esetleg a Fennvaló intézi úgy, hogy fájjon Ferike feje, akkor a pirula nem jó, hogy ven-né ki magát: Isten ellen aszpirin.

Nem kellett pirula. Pár hét múlva nagynéném udvarlója arról számolt be, hogy a beszélgetések a Fennvalóval egyik napról a másikra elmaradtak, fejfájása sincs már. Talán kimerítettek minden témát, talán az Úrnak lett elege belőle, tény, hogy nem jelentkezik. Ő mégsem boldog. Fejfájással együtt is hiányzik neki a társalgás a Fennvalóval. A lehetőség, hogy egyszer talán nem felejtí el, amit az Úr mond neki.

Más gondja is lett Ferikének. Nagynéném lassan hidegre tette a vele való kapcsolatát. A szokásos vasárnapi vizitációk alkalmával egyre többször üzent ki, hogy nem tudja fogadni, gyengélkedik, vagy házon kívül van, migrénjét kezelteni hosszabb időre fürdőre utazott, távoli országban élő kuzinját ment meglátogatni, majd ír, vagy ha nem, akkor üzen, vagy ha azt sem, akkor azt sem.

Nem Ferikének a Fennvalóval folytatott disputái okozták a szakítást. Nagynéném nézete szerint ez éppenséggel mellette szólt. Jobb lett volna ugyan, ha Isten számos szavából emlékezik bár egy szóra, vagy legalább be tud számolni az Úr hangszínéről. De így is szép, ami vele történt, szegénynek még a feje is fáj tőle. Ám az a sumák számtan, az önhittlen pöffeszkedő, de simlis *kétszer kettő annyi, mint négy* – ezt a kétes ügyletet nem lehet lenyelni! Nem jöhet nála szóba, aki ilyesmit tanít.

Igazi úrilány ne keveredjen kétes ügyletekbe. Ne implikálódjék, úgy mond. Ez fő feltétele az úrilányságnak, ebből nem lehet engedni. Nagynéném nem is implikálódott, többet nem találkozott a matektanárral. A tapintatosabb szakítások közé sorolják az ilyeneket. Bár Ferikét nem kérdezte erről senki.

Nagynéném soha nem panaszkodott, hogy megbánta volna döntését. Csak egy alkalommal, mikor már közel járt a kilencvenhez, mondta hangjában csepp sajnálkozással:

– Lánykoromban egyszer megtudhattam volna, hogyan kell jól eltenni a leánykaszilvát.

CSERBENHAGYVA

Először nagyanyámat vitted el közülünk:
nem hagytál időt, sem szavakat, hogy elköszönjön,
csak feküdt infúziókba kötve, aprókat lélegezve,
s aztán a pap éppen karácsony napján énekelte
koporsója fölött, hogy „A halál gyötrelmei...”.
Nagyapám pedig addig jajgatott, kereste, siratta,
míg el nem égett lelke, mint a szesz a lángban,
s bár jajgatását nem hallottad, elszólítottad őt is.
Majd egy hajnalban a másik nagyanyám következett,
ki átímádkozta magát hozzád: haját mosott,
mormolta a Miatyánkot, hogy tisztán lásd meg,
s fél évszázad özvegység után a férje is ráismerjen.
De neked ez sem volt elég, nem érted be az öregekkel,
lám, időről időre te is fiatalítod a Némaság Városát:
apám legjobb barátja szótlánul ült a hátsó ülésen,
amikor tudod jól, hát pont te hogyne tudnád,
ahogy nagybátyámat is hagytad félrenyelni, lefordulni.
Neked azonban még ez sem volt elég, több kellett –
szebbhez még szebb, angyalaidhoz újabb angyal,
és nem átallottad nézni, hogy fogy ki kezem közül,
ki méhében hordozott, vérével táplált, tenyerével óvott.
Földbe rántottad, hogy égbe vidd, helyén hideg követ,
csendet hagyj, s néhány fényképet, mozdulatot.
Most meg apámat készíttetted, terelgetted,
s ha néha háttal is élek neked, azt hiszed, becsapsz,
azt hiszed, nem látom, mit akarsz, alattomban mire készülsz,
könyörögni szeretnék neked, vagy ordítani lenne kedvem,
hogy ne, hogy ne, hogy mire jó ez az egész kiszorítódsi,
de nem teszem, hiába tenném, csak nézem, ahogy ül,
maga elé néz, és magam elé nézek, ahogy te talán sohasem,
és nem kérdezem, miért nem, hogy miért nem sikerült
ez a teremtő-világmegváltó projekt, és miért száműzöl
egyszer majd engem is, ki mégis hozzád, mégis neked:
hogy miért ilyen reménytelen veled és nélküled ez az egész?

TEMPLOMCSEND, TÖRMELÉK

*„meghasadnak az evidenciák”
(Pilinszky János)*

Le szeretnék borulni eléd,
ahogy egykor megtanítottak,
de hiába próbálom elképzelni,
van neked lábad, és odalépsz hozzám,
és van kezed, amelyet rám teszel,
és van karod is, amellyel átölelsz,
és van szemed, hogy néha rám tekints,
és van szavad, hogy megszólíts,
valami mindig megzavar:
a sekrestyés szöszmötölése,
a kántor hamis hangja, ordítása,
a kintről jövő szirénahangok,
a gyerekzsivaj, a nyugdíjas kopogása,
a kedvesem könnye, mert megbántottam;
valami mindig összetöri bennem
a templomcsendet, és nem látok át
a festett ablakok szentjein.
Törmelékekből, vakon, a test tömlőcében
megpróbálom mégis kitalálni, vagy-e te,
ha vagy, van-e térképzeted, időérzéked,
van-e lüktetésed, hallod-e a szívritmusom,
vársz-e rám, s érdekellek-e egyáltalán.

JÉZUS-MEGÁLLÓ

Egy reggel arra ébredek, hogy tizenkét éves vagyok, és a templomban megkeresztelnek. Az ünneplő tömegben derűs arcok, hercegnőnek öltöztetett kislányok orgonaszóra lépkedve virágokat szórnak a földre. A padban ott ül az egész családom. Még Edit néni is, az örök kételkedő. De hogyan mehettek ebbe bele? Nem emlékszem, hogy engedélyt kértem volna tőlük. A barátnőm, Olgi mondta, annak idején az ő keresztelője is nagyon szép volt. Persze neki is úgy mesélték, egy kisbaba erre már nem emlékezhet. Utána bankettet is tartottak a rokonoknak. Selyembe burkolt székeken ültek, süteményt ettek, és boldogok voltak. Remélem, nekem is tartanak majd bankettet, én is boldog akarok lenni. Csak előbb túl kell esni a szertartáson.

Ott állok középen fehér csipkeruhában, a rabbi egy gömbvégű bottal vizet permetez a hívekre. Amazok cuppogva nyelik a cseppeket. A tanító ezután a padlóra állított fadézsza felé terel. Áldassék a te neved, mondja, majd int, vegyem le a ruhámat. Alatta csak egy rékliszterűséget viselek, szó nélkül engedelmeskedem. Belelépek, a dézsza ekkor kiszélesedik, egyre mélyebb és mélyebb lesz, szűk lépcsők vezetnek benne a vízhez. Mint egy medencében. Vagy mikvében. A víz piszkosszürke, olyan a szaga, mint az ecetnek. Jéghideg, csípi a bőröm. A rabbi mellém lép, belenyomja a fejem, igyekszem visszatartani a lélegzetem. Mintha apró halakat látnék elsuhanni a medence alján. Kezemmel önkéntelenül úszó mozdulatokat teszek, nem tehetek róla, ez van mindig, ha vízbe kerülök. Óvodás koromban tanultam meg, amikor egyszer a kerületi versenyre is beneveztek. Igaz, csak harmadik lettem, de mégis a dobogón állhattam. Néhány másodpercen múlt, vigasztalt anyám, aki azóta a vitrinben őrzi a bronzsínű alpakkaérmét. A strandon így is nagy feltűnést keltek. Én vagyok az egyetlen, aki a tűző napon fáradhatatlanul rója a hosszokat, míg mások a gumimatracon vagy a fűben tespednek. Mikor a vízben vagyok, érzem, a szüleim büszkék rám, ők, a szintén tespedők. Anyám nem állja meg, hogy fényképezőgéppel meg ne örökítsen, Bodorka, a hal, írja a kép alá minden évben. Azóta hív Bodorkának, amióta az említett versenyt egyszer megnyertem. Jobban mondván harmadik lettem, de szerinte a kettő tulajdonképpen ugyanaz.

A rabbi megmarkolja a karom. Ne ficáncolj, sziszegi a fülembe. Itt nem úszni kell, hanem szépen nyugton maradni. Csak akkor enged el, mikor már

úgy érzem, egyetlen másodperccel sem bírnám tovább. Zihálok, kapkodom a levegőt, az ecetszagú, olajos víz patakokban folyik le az arcomon. Mire felöltözöm, a rabbi eltűnik.

Helyette anyám lép be a sekrestyéből. Vállán aranyszínű palást, a fején fekete sisak. Imakönyvet nyom a kezembe. Olvasd, utasít ellentmondást nem tűrő hangon. Dobogó szívvel nyitom ki, a könyv tele van képekkel, szöveget sehol sem találok benne. Ide-oda lapozok, de csak képek, Szűz Mária a Kisjézussal, Sárkányölő Szent György, Jézus a kereszten. Mintha díszes ikonmásolatok volnának. Ujjaimmal óvatosan végigsimítom a lapokat, erősen vonzódok mindenhez, ami túldíszített, arany és misztikus.

Anyám szigorúan néz, azt várja, olvassak végre. Néhány ima talán fejből is menne, villan belém, legalábbis az ismertebbek közül. Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy – voltam misén éppen eleget. Mikor először mondtam el otthon, hogy katolikus akarok lenni, mindenki másképp reagált. Apám kétségbeesett, Editke, a nagynéném röhögőgörcsöt kapott. Sebját, mondta a többieknek a könnyeit törölgetve, tizenkét éves korára kinövi. Meglátjátok, gyönyörű bár micvája lesz majd. Most elmegyünk szépen a rabbihoz, fordult felém, utána meg beülünk a Fröchlich-hez a Dob utcába. Egy jó flódnál után biztosan rájössz, hová húz a szíved. Végül rám hagyták, várták, hogy kikopjon belőlem az áhítat. Pedig kezdetben csak a barátnőmet utánnoztam, mikor a hűvös, tömjénszagú templomban térdre ereszkedtem, és ujjamat a szenteltvíztartóba mártva keresztet rajzoltam a mellkasom előtt. Olgi mutatta, hogy kell, de kezdetben így is eltévesztettem, nem tudtam, hogy a képzeletbeli vonal, a kereszt vonala balra vagy lefelé folytatódjon-e.

Most mégis itt állok, egyetlen valamirevaló ima sem jut az eszembe. Vajon mennyi idő telt el azóta, hogy itt vagyunk? Talán egy óra, de az is lehet, hogy tíz perc. Nem érzékelem.

Mikor felemelem a fejem, akkor látom, nem is anyám, hanem Editke áll velem szemben. Kicsi és hangos, épp úgy, mint máskor. Én tizenkettő, ő hetvenöt, nagyjából ugyanolyan magasak vagyunk. Csoda, hogy el nem bukik a földig érő palástjában, amely egy varázsló köpönyegére emlékeztet. Színes, nagyméretű állatfigurákat varrtak az oldalára; bárányt, halakat és egy tigris.

Hová tette a halakat?, kérdi a nagynéném gúnyos mosollyal. Fémkeretes szemüvegét az orrára tolja, és néz. Mintha röntgenszemével átlátna rajtam. Érzem, hogy kipirosodik az arcom, izzadni kezd a tenyerem. Meg sem várja, hogy válaszoljak.

Ne csinálj úgy, mintha nem értenéd, sipítja most a néni szemrehányón. Add ide mindet, most azonnal!

Morajlás fut végig a padsorokban, kétségbeesve nézek körül. Nem messze tőlem ott ül apám és a nagybátyám, meg a többi rokon. Valamit mondanak. Nem értem, mit, csak a tátogásukat látom. Apám a kezét is felemele, mintha a levegőbe rajzolna. Talán épp egy halat. Igen, ez egy hal, van feje, teste és farka, apám keze hullámszik, várja, míg megértem, mit akar. Add oda neki a halakat, mondja. Úgy vélem, ezt jelentheti a tátogása. A nagybátyám, talán, hogy segítsen neki, olyan mozdulatot tesz, mintha át akarna nyújtani valamit. Elvéti, tenyere beleütközik a pad támlájába. A tömörfa kemény, mint a kő, látom rajta, legszívesebben káromkodna, de nem teszi. Mégiscsak Isten házában vagyunk. Bandi többnyire halk szavú, anyám szerint ő a legszelídebb ember a családban. Apám mégis azt mondja róla, ne aggódjak, ha arról lenne szó, a drága jó bátyja az anyját is eladná egy tál lencséért. Vagy, mondjuk egy halas szendvicsért, mint amit a stockholmi metrómegállóban árulnak. Nystekt Strömming, ez volt a bódé tetejére írva, a sárga, hal formájú táblát messziről látni. Sült hering egy szelet rozskenyéren, krumplipüré, édeskés mustár. Halbódé, Jézus-megálló, a nagybátyám így hívta. Menjünk a Jézus-megállóba, megint megkívántam a frissen sült heringet.

Jézus, arra gondolok, tulajdonképpen egy hal. Nem Bodorka, hanem mondjuk elegáns fogas. Húsa gyenge, finom rostozatú, de semmiképpen sem ostyaiú. IKHATHÜSZ, Ieszousz Khrisztosz, Theou Üosz. Jézus Krisztus, Isten fia, a Megváltó, magyarázta Olgi. Rejtély, hogy tud ilyen bonyolult mondatokat megjegyezni. Neki meg a plébános magyarázta. A Jézus-szimbólum olyan, mint egy szem, amelynek két vége halfarok formájú.

Ott van most is előttem a kereszten, fájdalomtól eltorzult arccal. Homlokán töviskoszorú. Az INRI azt jelenti, a zsidók királya. De Jézusban nincs semmi zsidós. A régi számáriaiakra, júdeaiakra vagy palesztínaiakra sem hasonlít egyáltalán. Hozzájuk inkább az apám, aki alacsony, tömzsi és szőrös. A bőre kreol. Jézus viszont szőke és fehér bőrű. Egy szép, szomorú férfi, olyan típus, akibe néhány év múlva valószínűleg beleszeretnék. A szemét világoskéknek képzelem. Ha élt is valaha, az már nagyon régen volt. Úgy tudom, Joshuának hívták. Látta valaki egyáltalán? Olgi azt mondja, ő, ha becsukja a szemét, látja. Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek. A barátnőm szerint ezt kell a legtöbbet mondogatni.

Eszembe jut, a zsidók nem hisznek benne. Ami valahol érthető. Túl sok a hihetetlen történet az élete és feltámadása körül, túl sok a csoda.

A halakat azért szeretem. Mások plüssöket, szalvétákat vagy matchboxokat gyűjtenek, én a halakat. Kicsi, nagy, színes és mágneses, tele van velük a lakás. Hal formájú gyűrűm és hűtőmágnesem is van. A boltban műanyag haltestbe szúrt pálcikás nyalókát is árultak, kihúztad, két félből megvolt egy egész.

Nem értem, mire kellenének most a nagynénémnek. Soha nem említette, hogy ő is szeretné őket. Annyira legalábbis biztosan nem, mint én. Olgi nevet a mániámon, szerinte az őseim galileai halászok voltak. Néha elképzeltem őket, alacsony, sötét bőrű emberek, akik bárkáikon éjjel vízre szállnak, hajnalban aztán méretes dézsákban válogatják szét a zsákmányt.

Olgival régebben azt játszottuk, össze kell hasonlítani a zsidó meg a keresztény dolgokat. Mi a jó, mi a rossz. Az nyer, aki több jót tud a vallásáról mondani.

Jó, mondta Olgi, akkor kezdem. Melyik a szebb? Szerintem egyértelműen a templom. Szépek a szentképek és a szobrok. És ott van Szűzmária is a Kisjézussal.

Szerintem a zsinagóga, feleltem. Nincsenek képek, ami nem baj, mert ijesztőek. Szegény Jézus is tele van sebekkel. A templomban pedig mindig nagyon hideg van, és tömjénszag. A pap furán beszél.

A zsinagógában is hideg van. És nincs orgona. Meg szenteltvíz se. A rabbi érthetetlen nyelven hablatyol.

Orgona van a Dohányban, válaszoltam. Méghozzá elég nagy. Ezért is hívja mindenki templomnak.

Tényleg, az orgona. Miért hallgatott el vajon? Mikor beléptünk ide, és akkor is, mikor megkereszteltek, végig szólt. Olgi biztosan tudná rá a választ. De hiába keresem őt a szememmel, nem látom ott ülni a padban. Pedig apámék mellett kellene lennie.

Oké, eddig döntetlen, igazította meg szemüvegét játék közben a barátnőm fontoskodva. Nézzük akkor az ünnepeket. Én például imádom a karácsonyt, mert akkor született Jézus. És a húsvétot is, mert akkor meg feltámadt. Karácsonyfa, szenteste, sonka, ajándékok, sorolta. Tojás. A zsidóknál egyik sincs.

A zsidóknál hanuka és pészah van, magyaráztam. Én egyébként sem szeretem a sonkát. A bejglit meg unom. De pészahkor van macesztorta. És tojás is. Hanukakor pedig minden nap kapsz ajándékot. Nem csak egyet, mint karácsonykor. Eszembe jutott, mikor Olgieék a templomban Jézus születését ünneplik, apámék minden évben nekiállnak kártyázni. Marokszámra dézsmálják a szaloncukrot, ezt az egyet a világért nem hagynák ki. Mellette

isszák a bort, és hajnalig ultiznak. Így tiltakoznak egy olyan esemény ellen, ami szerintük soha nem történt meg. Olginak ezt persze nem mondtam, nem akartam megbántani.

Látom, az oltár melletti asztalra nagy csokor barkát készítettek ki egy vázába. Színes tojásokkal díszítették fel, pirosakkal, kékekkel, halványlilákkal. Húsvét van, a zsidóknál pészah. Idén pont egybeesik a kettő. Nekik fel-támadás, nekünk kivonulás. Arra gondolok, ehethénk tojást, mellé zöldség-darabokat mártogatnánk csípős tormába. Egyik nap Olgieknál, másik nap nálunk. Még csak választanunk sem kellene.

Ez jár a fejemben, miközben próbálom felidézni magamban az imádságokat, amelyeket a templomban hallottam. Edit néni még mindig ott áll, tudom, hogy mérges, amiért hallgatok. Édes Jézus, légy vendégünk. Abban reménykedem, nemsokára indulnunk kell. Vajon mennyi időnk maradt? A szüleim biztosan tartanak nekem is bankettet, megünnepeljük, hogy megkereszteltek. De miért nem szóltak róla? Még át kellene öltöznöm, a hajam is nedves. Nem várathatjuk meg a vendégeket. Ezt a néninek is tudnia kéne. Rég el kellett volna indulnia, ahelyett, hogy engem faggat. Ki segít anyámnak a tortával? Lehet, hogy már el is késtünk. Óra persze sosincs a templomokban. Ahogy az áruházakban és a zsinagógákban sincs. Mintha pont az volna a lényeg, hogy megfeledkezzünk az időről.

Olgival később megbeszéltük, a játék eredménye nagyjából döntetlen. Az lesz a legjobb, ha kipróbáljuk mindkettőt. Olgi a zsinagógába járást, én a templomosdit. Én kezdtem. Meséltem Olginak a rabbiról meg az ünnepekről. Arról, ha a fiúk hiba nélkül olvasnak fel a Tórából, cukorkával dobáljuk meg őket. Attól kezdve számítanak felnőtt férfiaknak. A lányoknak persze könnyebb. Nekik elég, ha elmondanak egy imát. Esetleg beszélhetnek egy számukra kedves bibliai témáról. Nem szólítják fel őket a Tórához. Olgi a hittanról és a plébánosról beszélt. Ha egy kérdésre jól felelnek, mondta, kis kártyákat kapnak, rajtuk híres szentek képével és rövid leírással az életükről. Nálunk ilyesmit nem osztogatnak, és szobrok sincsenek, tilos ugyanis az emberábrázolás. Azért egy-egy mégis jó lenne, mostanában egyre gyakrabban jutott az eszembe. Nem nagy, csak egy egészen kicsi.

Mint amilyen ebben a templomban is van. Egy kicsi Mária-szobor az egyik sarokban, a másikban Szent Anna, karján a kisedd Szűzanyával. Vagy lehetne egy arannyal díszített ikon. Nem muszáj, hogy Jézus legyen rajta. Egy hal talán senkit nem zavarna. Nem szívesen vallottam volna be magamnak azt sem, hogy egy idő után megirigyeltem Olgi szentkép-gyűjteményét. Ahogy az első igazi találkozását is Jézussal.

Sokszor elképzelttem, ahogy ott áll majd a templom közepén. Mindenki rá figyel, okosan válaszolgat a kérdésekre. Azután magához veszi a kenyeret és a bort, Jézus testét és véréét. Attól kezdve mindig látni fogja őt? Beszélhet hozzá? Szerettem volna én is hinni benne. A sekrestyéstől hetekkel ezelőtt megkapta a bokáig érő hófehér zsákruhát, az alját az anyja felfércelte, és a lányára igazította. Semmi dísz, semmi fodor. Örülök, Jézusom, hogy az enyém lettél, kérlek, hogy szívemben örök lakást vegyél, ezt kell mondania a szentáldozás után. Már én is kívülről fújtam. A szeretetünnepségen pedig a többiekkel együtt fogyasztja el a piskótából készült áldozati-báránny-tortát. Arra gondoltam, ha ő én lennék, a zsidó hagyományok és a kóser háztartás helyett a keresztségről és a tékozló fiúról tanulnék. És persze Jézusról. Olgira pedig helyettem mondaná el a Mózesről szóló drósét, mialatt felnőtt nővé avatják a zsinagógában. A héber neve ez lenne: Mirjam.

Mikor a rabbi a víz alá nyomott, ott álltam én is középen. Mindenki engem figyelt, de semmit sem kellett mondanom. Most is hallgatók. Olgira gondolok, aki ma nem jött el, és Jézusra. Ettől kezdve beszél majd hozzám?

Becsukom az imakönyvet, a tömeg eltűnt. A szüleim sem ülnek már a padban. Egyedül a nagynéném várakozik még mindig az oltár előtt. Jézust nézem, az arca most is ugyanolyan. Vajon lát engem? A néni kinyújtja felém a kezét, hátha jobb belátásra tértem. Hátrálni kezdek, megrázom a fejem.

Nem adom neked a halaimat!, kiáltom oda neki. Engem is meglep, mennyire nem félek tőle. Arcán átfut a megvetés, de mintha nem igen számított volna másra. Elindulok a kijárat felé. Lépteim könnyűek. Olyan, mintha lebegnék a vízben.

KÁIN ÉS ÁBEL

Tizenegy éves voltam, amikor a nagyszüleimnél, Kávászon töltöttem az egész nyári szünetet. Egyrészt, mert jót tesz nekem a friss levegő, másrészt a Balatonban végre megtanulok úszni, harmadrészt, mert a szüleim éppen váltak – de erről a gyerekek előtt nem beszélünk.

Csak ha már kimentem a kertbe játszani, akkor zendít rá a nagyapám a konyhában, kezében a szódásszifonnal, hogy az a nyomorult apám tönkreteszi a drága édesanyámat. Igaz, hogy a drága édesanyám, az ő gyönyörű lánya hagyott ott minket, tavaly húsvétkor. De akkor se hordott a föld a hátán még egy olyan bíróságot, amelyik elvenné egy édesanya, egy ilyen drága édesanya gyerekét, főleg ha a férje egy akkora tróger, mint az én apám, a Kazim Simon. A nagyapám nagyot sóhajt, a fejét ingatja, közben becsavarja az új patront.

De hát ezek бүdös kommunisták, folytatja. Jobb kezét remegve az égnek emeli, a baljában meg a lila, gömbölyű szódásszifont rázza. Bugyborékol benne a szénsav. A nagymama egy hosszú villával forgatja a húsokat a rotyogó zsírban, és halkán sóhajtozik. Drága kislányom. Édes kislányom.

A konyhaajtót félig nyitva felejtették, azon át leskelődtem, mert mégse mentem ki a kertbe játszani. Eredetileg vadászni indultam a mogyoróveszszőből frissen hajlított íjammal, de amikor meghallottam a nagyszüleimet, a konyhaajtóhoz lopóztam. A függöny széle mellett mindent láttam. A nagyapám hosszú, reszketeg ujjai a plafon felé meredtek, mint valami vilámhárítók. Szívták magukba az égi átkokat, hogy lesújtsanak arra a szemétládára, aki még merészeli magát az apámnak nevezni.

A kutyaúrstenit a retkes picsájának, sziszegte. Hát elveszi egy édesanya egy szem, életben maradt gyermekét!?! Elviteti a pszichológushoz, és az meg elveszi!? Hát milyen világ ez?! Meglásd, Simon, megver még érte az Úristen, sipította, és közben a lábával nagyokat dobbantott a konyhakövön. Úgy rázza a szódás szifont, mintha az apám nyaka volna. A retkes picsádba, te Simon, méghogy a Klárika nem alkalmas a gyereknevelésre, kiáltotta nagyapa, majd hirtelen odalépett a mosogatóhoz, és belespiccelte a friss szódát. Ettől én úgy megijedtem, hogy kiszaladtam hátra a mosókonyhába, és bebújtam az esztergapad alá.

Kávászon minden vasárnap délelőtt templomba kellett menni. Nekem mint a papunokának nem lehetett kifogásom, egyrészt mert a templom az udvar közepén állt, másrészt, mert ez a kötelezettségem, mondta a nagyapám. Így mondta mindig: kötelezettség.

Néha próbálkoztam fejfájással, gyomorfájással, de ennek sose lett jó vége. Ha például váratlanul köhögni kezdtem és belázasodtam, akkor természetesen nem kellett istentiszteletre menjek, maradhattam az ágyban, de cserébe két napig ki se tehettem a lábam a szobából, nehogy visszaessek. Hiába bizonygattam, hogy már jól vagyok, a nagymama a betegséget halálosan komolyan vette a szegény Zoltánka nagybátyám miatt, aki csecsemőkorában megkékült a nitrátos kútvíztől, és mire nagyapám megjött az orvossal, addigra megfulladt. Így hát hiába toporzékoltam könnybe lábadt szemmel, hogy én csak szimuláltam, csak füllentettem, nem vagyok beteg, nem vagyok beteg, a nagymama megfogta a homlokomat, és a fejét ingatta.

Egészen ki vagy vörösödve, fiam, és lám, hogy be vagy rekedve, alig van már hangod, jaj, milyen meleg a fejed is! Na bújjál csak vissza a dunyha alá!

Hiába volt kint rekkenő hőség, nekem ágyban volt a helyem. Minél melegebb, annál jobb, mert hamarább kiizzadok, mondta a nagymama, és soha egyetlenegyszer se merült föl benne, hogy nekem tényleg kutya bajom, csak a *Mint a szép híves patakrához meg az Örülj, szívem, vigadj, lelkem*hez nincsen kedvem. Szerinte olyan nincs, hogy egy papgyerek ne akarná hallani az élő Isten ígését.

Így, ha jót akartam magamnak, inkább teljesítettem a kötelezettségemet. Cserébe előtte és utána mehettem, amerre látok, kivéve a Balaton-partra – de erről az anyádnak meg az apádnak egy szót se. A kávási parókia hatalmas kertje a Felszabadulás útvjáról indulva, közel egy kilométer hosszan szaladt hátra, egészen a szántóföldek szélén futó nádas berekig. Az egyik leghosszabb telek volt a faluban. A nagyszüleim másodállásban zöldséget és gyümölcsöt termesztettek, amit a nagyapám a bugyikék Trabantján hordott be a sóteleki és a siófoki piacokra. A szőlőlugasok, diófák, cseresznyefák, barackok és a kert végi elvadult bodzabokrok között egész nyáron remekül el lehetett veszni. Így annyira nem is hiányzott a strand. Igaz, úszni se tanultam meg.

A papunoka kötelezettségem azzal járt, hogy a templomban mindig az első sorba kellett üljek. A keskeny és kényelmetlen padról nem ért le a lábam, a párnáról folyton lecsúszott a fenekem, izegtem-mozogtam, ezért a nagyapámnak folyton rám kellett néznie a szószékről, hogy maradjak végre nyugton.

Az élő Isten igéje az egyik júliusi vasárnapon Káinról és Ábelről beszélt. Azt mondta, hogy Káin volt az idősebb testvér, Ábel a fiatalabb. Káin földműves volt, és szívében gonosz, míg Ábel alázatos és szelíd birkapásztor. Káin irigy volt testvéreire, mert annak áldozatát elfogadta az Úr, ellentétben az övével, melynek füstje eloszlott a szélben. Ábel az újszülött bárányok kövérjéből vitt áldozatot az Úrnak, és nem csak zöldségeket, mint Káin. Ezért Káin bosszút forralt szívében, kicsalta Ábelt a mezőre, és egyetlen ütéssel agyonvágta. Az Úristen ezért megátkozta Káint, hogy bujdosson és kóboroljon egész hátralévő életében. Ez volt az első gyilkosság az emberiség történetében, és mennyi, de mennyi vérontás követte mind a mai napig.

Mindannyian Káinok vagyunk, kedves testvéreim, mindannyiunknak vér tapad a kezéhez, prédikálta a nagyapám furcsa, remegő hangon, kicsit lábujjhegyre állva feltartotta a kezét, mutatván, hogy tényleg véresek. Bár nem látszik rajtuk semmi, de higgyük csak el, és nyugodtan nézzük meg a saját kezeinket is, mert azokról is csorog a ragacsos vér. Bármennyire is tisztának találunk, és nem látnánk rajra a mocskot, attól még az Úristen pontosan látja, és megbüntet bennünket érte, drága testvérek. Hisz nem kell ahhoz ölni, hogy gyilkosok legyünk, mondta a nagyapám, és megrázta széttárt, eres ujjait, majd azt mondta: Ámen.

Ezután a láthatatlanul véres kezeinket összekulcsoltuk, hosszan imádkoztunk, és hamiskásan elénekeltünk pár unalmas dicséretet az énekeskönyvből.

Az istentisztelet után, az ebédnél megkérdeztem a nagyapámat, hogy ha minálunk a bátyám, Andris volt az idősebb, de már meghalt, akkor ő a Káin vagy az Ábel?

Épp a levest ettük. Nagyapám letette a kanalat. A tányér szélé mellől lassan kihúzta a szalvétát, megtörölte vele a száját, félbe hajtotta, majd óvatosan visszacsúsztatta a tányér pereme alá. Rám nézett, és úgy mondta. Kisfiam, mindig az a Káin, aki életben marad. Majd újra felemelte a kanalat, és megette a leves maradékát. Másodiknak főtt hús volt gyümölcsmártással és darával, aztán sárgadinnyét és barackot ettünk, amit a nagymama még reggel szedett a kertben. A barack levétől ragacsos lett a szám és a kezem. Ebéd után hiába mostam, nem jött le, az ujjaim összeragadtak, mintha ragasztóval kenték volna be őket. A mosdókagyló alatti lavórból kivettem a barna, büdös mosószipant, azzal is dörzsöltem, de hiába. Félttem, ha gyomom, hogy összeragadjanak, akkor össze is nőnek. Két lapát lesz a helyükön, és akkor mindenki meglátja, hogy mi vagyok.

Órákig nyitott tenyérrel járkáltam, kimentem a kertbe, végig a kis úton hátra a vadnarancsfákig. Felvettem a földről egy éretlenül lehullott gyümölcsöt, és behajítottam a gazba. Aztán egy másikat. Jó nehezek voltak, törtek a száraz ágak, amerre repültek. Ha sikerült eltalálnom egy fa törzsét, akkor szétplaccsantak. Egy idő után azt játszottam, hogy feldobom a vadnarancsot a fejem fölé a levegőbe, és nem szabad arrébb álljak. Először behúztam a nyakam, és lehunytam a szemem, de a narancsok mindig a hátam mögött vagy előttem értek földet. Nem sikerült eltalálnom magamat, hiába próbáltam. Felhajtottam a trikóm alját, és annyit szedtem bele, amennyit csak bírtam. Onnan hajigáltam egymás után a fejem fölé. Volt, amelyik súrolta a vállamat, de egyik se talált fejbe.

Az élő Isten igéje még azt is mondta a templomban, hogy Káint megátkozta az Úristen, hogy kóborló legyen egész életében, és a föld ne teremjen neki. De pecsétet is rakott rá az Úr, hogy senki se tudja őt agyonütni. András volt az idősebb, de én éltem túl. A Káinok azok, akik életben maradnak. A vadnarancs nem mérgező, csak ehetetlen.

Kézdi Imola

MINISTRÁZSÁK

BENNED

addig
tartottad
csak
bennem
a lelket,
amíg
benned
tartottam
a lelkelem.

MEGÁLLÍTLAK MAJD

ha köztünk jársz, Isten,
megállítalak az úttesten.
megkérdem, ki vagy?
tudnál-e szeretni?
hazaviszlek.
asztalt teríték.
s míg a krumplit
hámozom,
közeledben
kárhozom
el.

LÓGTÁL

rémes fémesen,
érces kényesen
lógtál, kulcsként,
a nyakamban,
istenem.
elvesztettelek.
megkeresnélek,
de még nincs
okom rád.

TIZENEGY HARMINC

Tizenegy harminckor
feladtam.
Ültem szépen
a bőrfotelben,
(nincs ilyen)
és kerestelek.
A csíkos kanapéra,
(ilyen sincs)
mellém ültél.
Ekkor már tizenegy
negyvenhárom lett.
Nem láttalak,
nem éreztelek.
Kimentem a konyhába,
(ilyen persze van)
kerestelek, kerestelek.
Te jó isten!
Csak villákat,
kopott kanalakat,
és kifogásokat találtam.

OLYAN SZÉPEN

olyan szépen
fohászkodtam,
hogy megtört az ég.
mégis félek,
hogy elhagylak.
úgy félek, hogy
mozdulni sem
írok!

FAGYPONT

fagypontra alá
süllyedtem.
fagyöngyözök
barázdás homlokom.
jégvirágos éjszakán
gyere el hozzám,
légy az istenem,
csak az enyém,
s míg angyalaid
vigyáznak,
jégbe hűtött
miseborral
lazítunk majd,
minden vasárnap.

CSENG

reménytörésre
került a sor.
imámba szállt
a bátorság,

fohászaimban
élsz tovább,
de túlteszem
magam ezen.
te túlteszel
rajtam is.
elhagyott
templomod
vagyok,
hallod?
cseng-bong
bennem
a harangszó.

EGY NAP

Nehéz az embernek egyedül lenni, alkotok hozzá illő segítőtársat. (1Móz 2:18)

Egyedül nem boldogulok. Ez a mondat hangzik el mostanság leggyakrabban a házban. Gyere, egyedül nem boldogulok. Most is erre a mondatra ébredsz. Anya félálomban igazgatja magán a köntöst, ásít, a folyosón futsz össze vele. Mama kérte, segítsen kivinni tatát a fürdőszobába. Téged sosem ébreszt, nem akar felzavarni, gyerek maradtál a szemében. Mire a hálószobához értek, tata már az ágy szélén ül, mama átkarolja hátulról, támasztja a hátát, hogy el ne boruljon. Az utcai lámpa tejfehér fénnel szórja be a falakat. Tata monoton hangon duruzsol, elmosódnak a szavak közötti határok, tekintetét az ébredező utcának szegezi, a legapróbb mocorgás is felkelti a figyelmét. Mama lehunyja a szemét, fejét tata vállán pihenteti, derekán medenceszorító öv, hetek óta képtelen anélkül talpon lenni. Anya arrébb hessegeti mamát, ő balról, te jobbról karolsz tatába. Három: tata teste görcsbe rándul. Kettő: megfeszülnek az izmok. Egy: minden erejével visszahúz benneteket. Nem érti, mit akartok, ti nem értitek, ő miért dolgozik ellene. Opálos gombszemében gyanakvás ül, fürkészőn nézi anyát. Anya megropogtatja a csontjait, kisöpri az arcába hulló tincseket, újból tatába karol, majd biccent: gyerünk. Három: a jobb lábadra helyezed a testsúlyod. Kettő: megtámasztod a karod. Egy: lendületet veszel, és húzod. Felemelkedik a matracról, dacosan derékszögbe hajlítja magát. Kétoldaltól kérlelitek, hogy figyeljen, nem bírjátok el, tessék felállni. Nem mozdul. Mama is becsatlakozik, megragadja a pizsamakorcánál. Tata megilletődötten felegyenesedik, meglepetten mér végig titeket. A karodba csimpaszkodik. Hátrálsz egy lépést, hátha követ. Farkasszemet néztek. Pillantása lassan a lábfejére vándorol. Egytestnyi út, amíg az információ az agytól a nagylábujjig ér. Óvatosan megemeli a lábát, és fél arasznyival arrébb teszi. Még egy lépés, és a mozdulat sorozattá válik. Három perccel később már a fürdőszobában vagytok. Amíg mama tatát rendez, felrázzátok a párnát, kiterítitek a paplant, elsimítjátok a lepedőt. Anya néhány pillanatra kitarja az ablakot, beárad a hajnali, csípős levegő. A kandallóhoz lépsz, tenyeredet a langyos vasvázra szorítod. Anya ledobja magát a kanapéra, pihenteti a szemét. Egy óra múlva ébresztő.

Anya már a munkahelyén, mire felébredsz. Fáj a derekad, hasogat a fejed, megérkezett a hidegfront. Percekig bámulod a plafont. Reggelre mindig kihűl a szoba, zokon esik kibújni a paplan alól. Kicsoszogsz a fürdőszobáig, útközben belesel mamáék hálószobájába. Reggeli a dohányzóasztalon, a szőnyegre zöld jugópléd terítve, hogy felfogja a lehulló kenyérmorzsákat. Tata a kerekesek székben ül, kiflit majszol, és az utcát kémleli. A radiátor melege meg-meglibbenti a függönyt. Mama az asztal szélén ül, pirulákat szorongat a markában. Felcsillan a szeme, amikor meglát, segítenél-e beadni a gyógyszereket, kérdezi. Egyedül nem boldogul. Tata mögé lépsz, végigsimítod a haját, mozdulatlanul tűri. Amióta sokat fekszik, az elvékonyodott hajszálak örvényszerűen a koponyájára simulnak, foltokban felfedve a hófehér fejbőrt. Tata nem zavartatja magát, lefoglalja az evés, módszeresen emeli a szájához a szendvicset, az utcát figyeli, aztán váratlanul feléd fordul. A szürke öltönye meg a fekete cipője felől érdeklődik, és sürgetni kezd, öltözz, mert nem értek oda időben az imaházba. Kedd van. A szemébe nézel, hangosan, jól artikulálsz a szavakat, tata, kedd van, de csak hümmög, és tovább siettet. Azt kérdezi, Gyszi jön-e az istentiszteletre. Lassan bólintasz, akkor megnyugszik, elégedetten harap a kifliből. Gyszi bácsi három éve halt meg a József Szanatóriumban, de ez részletkérdés, mert nálatok egy ideje mindenki él, és mindenki feltámad. Gerzsenyi Sanyi bácsi halála óta nem beszéltek előtte az elmúlásról. Élénken él benned a nap, amikor telefonon megérkezett a hír. Szorította a kezéd, arca törésvonalaiban megültek a könnyek, és azt suttogta: meghalt a barátom. Egy hét múlva rosszul lett ebéd közben, bekerült az intenzívra.

Amint lenyeli az utolsó falatot, mamával kétoldalról közrefogjátok. Mama kezében gyógyszer, te meg a bögrét szorongatod, hogy egy jól irányzott pillanatban leöblítsd a pirulákat, de hiába a könnyörgés, tata dacosan összeszorítja a száját, és elkapja a fejét. Lepattannak róla az érvek és a szép szavak. Hét perc után már erővel nyomjátok a szájába. Egyik kezettel a tarkóját támasztod, a másikkal itatod. Ahogy a bögre pereme az ajkához ér, engedelmesen kortyol. Amikor azt hiszed, lecsúszott minden gyógyszer, köpik. A partedlire ragad a vérnyomáscsökkentő és a vérhígító, mama felkapkodja, és újrapróbáltok az összehangolt mozdulatsort. Négy perccel később tiétek a győzelem. Kirázod a plédet a kádba, vízszaggal tereled a morzsát a lefolyó felé.

Tata elalszik, amint párnát ér a feje. Ebédidőig nyugodtan tesztek-vesztek a házban, mamának ekkor jut magára ideje. Ilyenkor a fürdőszobába ment megállsz a hálószoba előtt, és figyeled, hogyan süllyed, majd emelkedik

tata mellkasa. Az ajtófélfának támaszkodsz, visszafojtod a lélegzeted, és vársz. Hónapok óta attól rettegsz, hogy egyszer majd nem mozdul a paplan.

Háromnegyed tizenkettőkor tata mocorogni kezd. Amióta rosszul lett a konyhában, az ünneplőasztalnál terítetek a nappaliban, mert odáig akadálytalanul elgördül a kerekesszék. Leszeditek a horgolt terítőt és a flamingóvirágot, felkerül a nyomottmintás abrosz, amelyen eddig mama a levestésztát szárította, és az asztal alá terítitek a jugóplédet. Kint a gázrózsán melegszik a lebbencsleves, a mikróban forog a grízes tészta, anya tegnap este mindenről gondoskodott. Előkét köttök tata nyakába, majd befördítjátok az asztalhoz. Rutinosan tolja a fazék elé a tányért, türelmetlenül meríti a kanálát az áttetsző lébe, a tésztatestek esetlenül csúsznak le a kanálról, vörös tüpettyek tünedeznek fel a fehér partedlin. Nagy gusztussal eszik, mint egy gyerek, aki most fedezi fel az ízeket. Mama fog egy szelet kenyeret, kikaparítja a puha kenyérbelet, és tata elé teszi, a héjat megtartja magának. Tata kezében remeg a kanál, a leves fele kifolyik, mielőtt célba érne, tenyérszerűen feltölti a partedlin. Felemeled a tányért, hogy nyugodtan kanalazhasson. A krumplimorzsalék kaparja a torkát, köhög, elfutja a szemét a könny, mama előhúzza a zsebkendőt, és megtörölgeti az arcát. A második fogás végére teljesen elhagyja az ereje, lesápad. Összekulcsolja a kezét, és hosszan imádkozik, közben mozdulni sem mertek, csak csendben figyeltek. Elpilled a kerekesszékben, fejét előreejti, szemét összeszorítja. Könyörögtek, hogy pár pillanatra szedje össze az erejét, de elernyednek az izmai, komoly harcok árán tudjátok csak ágyba fektetni. Emelés közben fájdalom nyilall mama derekába, görcsbe rándul az arca, sosem láttad még ilyenek. Pár tüllel ezelőtt öt fóliaháznyi területet ásott fel egymaga, tartópillértől tartópillérig szabva a napi penzumot. Nyaranta vödörszámra szedte és ládászámra hordta a paradicsomot, idén tavasszal saját kezűleg vakolta be a garázst és a melléképületet, de két hete tata fürdetése közben becsípődött egy idegszál, és azóta minden mozdulat veszélyes lehet.

Ablakot nyitottok, kihordjátok a tányérokot, kirázzátok a morzsát, bepakoljátok a mosogatógépet, elindítotok egy mosást, felporszívóztok, beszédtek a száraz ruhát. Amíg tata alszik, mama leül a számítógép elé, és válaszol néhány üzenetre. Te is visszavonulsz a szobádba, azt hazudod magadnak, hogy tanulni fogsz, de ehelyett sitcomokat bámulsz, jólesik nem gondolkodni. Aztán váratlanul betoppan anya, karikás a szeme, sápadt az arca, a kolléganői hazaküldték, hogy pihenje ki magát. Áttöltözik, majd a konyhába veszi az irányt, hogy megfőzzön holnapra.

Fél három körül tata felébred, tekintete nyílt, elmosolyodik, amikor fölé hajolsz. Mikor megyünk haza, kérdezi, de rázod a fejed, itthon vagyunk, ez itt a te házad. Hümmög, majd pár pillanattal később újra felteszi a kérdést. Körbemutatsz a szobában, ez itt a hálószoza, a sarokban ott az ezeréves harmónium, az ablak előtt a tujasor, szemben Klárrika néni bevásárolni indul az elektromos biciklijén. Itthon vagyunk, ez a Szép utcai ház. Déditata a két háború között vette egy katonatiszttól, százéves kezek nyomát őrzik a vályogfalak, a dohányzóasztalon dédimama kalocsai mintás terítője. Hitetlenkedve felkacag, aztán közli, hogy ő elindul haza. A máskor merev test most rugalmasan lendül. Kifordítja a lábát, feltápáskodik, és kinyomja magát az ágy szélére. Szokatlanul együttműködő, belékarolsz, felhúzod. Felegyenesedik, próbálja megőrizni az egyensúlyát, majd útnak ered. Esetlenül totyog a nagy pelenkában, lóg rajta a pizsamanadrág, kinyúlt a sok ráncigálástól. Minden sarokba benéz, minden tárgyhoz hozzáér, leüt néhány taktust a harmóniumon, aztán átcsozog a másik szobába a zongoráig, ott is megszólaltat pár akkordot, de az összhangzattan nem köti le úgy, mint egykor. Résnyire nyit minden ajtót, bekukucskál a szűk nyíláson, aztán ha nem akad semmi érdekes, továbbáll. Te ilyenkor mögötte lépegetsz, és mint egy soha véget nem érő bizalomjátékban, megtartod, ha borul.

Öt perc múlva kezdődik az órád. Helycserés támadás, te leülsz az íróasztalhoz, anya pedig bejön a konyhából, és segít a fürdetésben. A diasort jegyzeteled, amikor kiáltás üti meg a füledet. Nem te mozdulsz, hanem a félelem benned. Mire feltéped a szobaajtód, anya már a folyosón áll, és a nevedet kiabálja. A kitárt fürdőszobaajtón keresztül látod a törölközőbe csavart, viaszszínű nagyapád, homlokán gyöngyöző verejték, feje hátracsuklik, a szeme felakadt. Mama dermedten nézi, anya azonnal a hálósobába szalajtja plédekért, aztán beugrik a kádba tata mellé, megragadja az egyik karjánál, és rád ordít, hogy igyekezz, azonnal emeljétek ki a fürdetőszékből. Sose éreztél hasonló erőt. Mama leteríti a plédeket, aztán ő is megragadja tatát, hárman fektetitek a földre a magatehetetlen testet. Lábát az égnek emelitek, lassan visszatér a színe, a véraláfutásokkal tarkított, nyirkos bőrt elfutja a pír, kisimul az arc, egyenletesen hullámszik a mellkas.

Fejét a párnába fúrja, álláig húzva a takaró, alszik. Mama az ágy szélén ül, te a dohányzóasztalon kuporogsz, anya a szekrénynek támaszkodik, szabályos háromszöget zártok be. Szótlanul nézitek egy darabig, nehéz mit mondani. Végül anya töri meg a csendet, jólesően összenevettek tata egyik aznapi aranyköpésén.

Kikíséred anyát a konyhába, segítesz barackos pitét sütni reggelire, kimered a hozzávalókat, amíg ő a holnapi rakott krumplit állítja össze. Néhány felületes szót váltotok egymással a munkáról meg az egyetemről, de nem beszéltek arról, ami odabent történt vagy történhetett volna. Anya elindítja a robotgépet, felzúg a masina, sivító hangon keveri könnyű habbá a tojást és a kristálycukrot. Amint felhevül a sütő, anya a vasrácsra csúsztatja a tepsit, aztán teát tölt neked, majd magának, és leül az asztalhoz. Kezetek a bögrére kulcsoljátok, aprókat kortyoltok a forró italból, és falat húztok magatok köré a gondolataitokból. Váratlanul mama jelenik meg a küszöbön. Anya felpattan az asztaltól, és berohan. Te kivárod azt a két percet, amíg lejár a sütő, aztán utánuk szaladsz. Már a folyosón hallani véled tata elnyújtott, maszatos hangját, aztán a zokogás minden lépéssel erősödik. Az ajtóban megpillantod, ahogy anya hátulról átkulcsolva finoman ringatja tatát, tenyerét a homlokára szorítja, és úgy csitítgatja, ahogy egykor téged is, és abban a pillanatban kívülről látod magadat, és belülről látod őket. Tata vigasztalhatatlanul sír, mint soha azelőtt, azt kérdezzet, hogy hol van anyuka, hol van apuka, de egyikőtök sem mer válaszolni. Mama törölgeti tata könnyeit, anya azt mantrázza, hogy nincsen semmi baj, de tata hajthatatlan, mélyről szakad fel belőle a kérés: hadd legyek velük, hadd legyek az enyéimmel. És akkor megérted, hogy egy nap majd te is ugyanilyen keservesen fogsz sírni az anyád után, és ezen senki sem enyhíthet.

A sírástól kimerül és megéhezik, hálásan kapkodja be a katonákat, amelyekkel mama eteti. Anya a másik oldalról itatja, készségesen kortyol, majd beveszi a gyógyszereket. Mamát és anyát végig magázza. Tessenek meglátogatni, ha a Szép utcában járnak egyszer, mondja a vacsora végén, és arcára széles mosoly ül. Nehézkésen fektetjük vissza az ágyba, pelenkacsere közben már el-elbóbiskol. Álmában felemeli a kezét, és felfelé kalimpál, mintha el akarna érni valamit.

Éjfél után anya az ágyad szélére ül, végigsimítja az arcod, ébreszt. Mama a folyosón vár benneteket, szája elé emeli a mutatóujját, lábujjhegyen lépkedtek egymás mögött a hálósobáig, ahonnan fátyolos énekhang szűrődik ki. *Fönn a csillagok felett*, tata szeme csukva, keze összekulcsolva a mellkasán, félálomban formálja a szavakat, *halleluja, ámen*. Mama óvatosan viszszabújjik a paplan alá, anya az ágy végébe heveredik. *Boldog lelkek zengenek*, letérdelsz a szőnyegre, a matracra hajtod a fejed, *halleluja, ámen*. Anya lélegzetvétele lassul. *Ki itt lenn elfáradott*, világít a sötétben a hófehér textilzsebkendő, *kire bú, baj áradott*, mama a szeméhez emeli, *azt nyugalom várja ott*, tata hangja elfárad, *halleluja*, megbicsaklik, *ámen*.

KÉK

Gyermekkoromban kék gyolcsba tekert, öregember arcú csecsemő volt az Isten. Sosem gondolkodtam el azon, hogy vajon miért ilyen. Ő így volt természetes, nem kérdőjeleztem meg. Azt hittem, mindenki erre gondol, amikor az Isten nevét hallja, vagy eszébe jut ez a szó. Teste apró volt, az arcát nem is láttam, inkább csak sejtettem. Az egész lénye öregséget árasztott, kék öregséget. Tulajdonképpen a testet is csak sejtettem a különös pólya alatt. A világoskék anyag végtelennek sejtett: ha valaki kibontja, akkor csak bomlik és bomlik, és sosem lesz vége, a világot pedig lassan elborítja a kék. Lehet, hogy gyermekként így értettem azt, hogy a Jóisten az égben lakik: az ég a ruhája. A gyolcs a fejénél különös lenvászon-tiarává alakult, hibátlan kerek fejdísz az idős csecsemő fején. Szürkés csíkok voltak rajta. Nagyon sokáig úgy viszonyultam ehhez az istenképhez, mint a színesztéziámhoz: nem gondoltam, hogy bármi különös volna az egészben, ahogy abban sem láttam semmi említésre méltót, hogy a hét napjainak és a számoknak színe és formája van, és minden szónak más a színe és a súlya. Nem abban az értelemben, hogy „a szavaknak súlya van”, hanem szó szerint: egyes szavak könnyedek, mások nehezkesebbek. Miért is gondoltam volna, hogy ez nem mindenkinél így van, és miért gondoltam volna, hogy az Isten nem mindenkinék egy öreg csecsemő? Senkivel nem beszéltem erről, az ég-gyolcsba tekert csecsemő-isten pedig az évek során különösen lakozott bennem.

Nem emlékszem arra, hogy a családban sokat beszéltünk volna az Istenről, de valahogy mégis egészen bizonyosan jelen volt, még ha nem is láttam. Valahogy úgy, mint az apám. A vonzásában éltem, ugyanakkor nagyon könnyen haragra lobbantam iránta. Ilyenkor féktelen dühöt éreztem, és ez a különös, égkébe tekert csecsemőisten volt minden gonoszság és rettenet forrása. Bosszúszomjasnak, kegyetlen mézárosnak láttam, akinek azért csendesebb pillanataimban szerettem volna a közelébe férkőzni.

Tizenhárom éves lehettem, amikor álmomban függönyt szereltem a negyedik emeleti lakásunkban, és a széken állva néztem le a tömbház mögötti kis térre. Egy rikító sárga függönyt készültem felszerelni, miközben odalent a velem egykorú szomszéd gyermekek fociztak, egyesek csak lézengtek, mások ücsörögtek a poroló emelvényén. Felnőttek is voltak a téren, egyesek éppen bevásárlásból érkeztek haza, más babakocsit tolt. Fél szemmel a

téren zajló életet néztem, közben szereltem a függönyt. És akkor egyszeriben történt valami. A függöny ízekre szakadt, és a sárga szaténszalagok életre keltek. Betűkké váltak, a betűk pedig szöveggé alakultak az ablak és a plafon közötti falrész előtt: „Jézus Krisztus visszatér”. Kinéztem az ablakon, és azt láttam, hogy odalent is nagy a zavargás: a tárgyak törtek, szakadtak, lángoltak; focilabda tucatnyi cafatban, járdaszegély romokban, lángholó bevásárlószatyrok. Minden tárgyból ugyanaz a szöveg rajzolódott ki, mint a függönyömből. A szobába már próbált visszaavászni az éberség, megrendülni éreztem az álom egészen addig sziklaszilárdnak vélt terét. A látvány fakult, az álombeli lét bizonytalanabbá vált. Közel voltam az ébredéshez, de az álom és ébrenlét közti szűk senkiföldjén még megfogalmazódott bennem egy gondolat: „mindenkihez a saját nyelvén szól”. Ekkor felébredtem.

Nagyon sokáig gondolkodtam még ezen az álmon. Meggyőződésemmé, szinte rögeszmémé vált, hogy valamiféle profetikus álom volt, és így szólított meg az Isten. Örömmel és bizalommal töltött el a gondolat, hogy megértettem vagy inkább meghallottam A Nagy Megszólítást. Tetszett a banalitás dicsérete: hogy mindenkihez a saját nyelvén szól, legyen az éppen egy focilabda, bevásárlószatyor vagy egy függöny. Vonzó volt a gondolat, hogy Isten a legapróbb, leghétköznapiabb dolgokban is jelen van, vagy azokban van a leginkább jelen. A tárgyakat és a körülöttem lévő dolgokat sosem pusztán dolgoknak láttam. Mindenhez jelentést társítottam, már-már betegesen, egy szekrény nem lehetett csak szekrény, az íróasztal élt, az „én Istenem, jó Istenem” kezdetű imánál mindig felsoroltam a tárgyakat, amelyekre, szerettem volna, ha vigyáz a Jóisten. A szobám lakói voltak mind, és organikus egységben éltünk. Az álmot valamiféle visszaigazolásként olvastam: az Isten, a hit, a megtartó erő itt van körülöttünk, a tárgyi világunkban, organikus egységben velünk.

Ám ez az álom ahelyett, hogy mintakereszténnyé faragott volna, inkább csak megerősítette a bizonyosságot, hogy az élő Isten létezik – ez önmagában még messze áll a hittől. A dühöm ugyanis csak nem akart alábbhagyni, és ahogy kamaszodtam, úgy lett egyre tajtékosabb.

Dühös kamasz voltam, ez az igazság. Dühös voltam mindarra, amit láttam, és arra is – vagy főleg arra –, amit nem. „Mindennél jobban szeretnék nem hinni benne. Az lenne a legjobb, ha nem hinnék benne, ha nem hinném, hogy létezik, de nemcsak hiszem, hanem tudom, hogy létezik, és gyűlölöm, teljes szívemből gyűlölöm az Istent.” Ezt írtam a naplómbe. Az Isten ott volt mindenben, csakhogy ez igazán rémisztő, amikor a minden

éppen újra meg újra felhabzó dühöt jelent. Kizsigerelt ez a harag, és sokáig úgy éreztem, hogy immár örökre benneragadtam, nem láttam a kiutat. Visszatekintve hajlamos vagyok azt mondani, hogy a dühnek, a méregnek is megvan a maga transzcendenciája, főként akkor, amikor az képezi az egyetlen szálát, ami az embert a felsőbbhöz, az értelemhez köti. Akkoriban ugyanis düh és méreg nélkül nem létezhetett volna számomra az Isten. A harag volt az a prizma, amin keresztül képes voltam észrevenni és érzékelni a jelenlétét, még ha teljességgel torz módon is. A végtelen kék gyolcsban pihenő öreg csecsemőisten éveken át torz maradt, de a léte nem kérdőjeleződött meg. Kötött hozzá a harag, hogy legszívesebben szembeköptem volna. Felőrölt a tehetetlenség.

Évek teltek el, a harag lassan fakult, kopott, és ezzel együtt az Istenhez való bármiféle viszonyom is. Már nem volt torz, tulajdonképpen nem volt semmilyen. Kiskamaszkori álmom már érdekes történet maradt csupán, amit néha újrameséltem magamnak, és hümmögve tudomásul vettem, hogy „ott akkor történt valami”. Nemrég egy lelkeséssel beszélgettem, és ő mondta, fontos az embernek tudatosítania magában, hogy van egy saját, személyes története az Istennel és Krisztussal, és minél tisztábban kell látnia ezt a történetet. Nos, én úgy gondolom, hogy azokban az években, amikor a kamaszos harag alábbhagyott, majd teljesen eltűnt, az Istennel való saját személyes kapcsolatom is kikerült a fókuszából. El nem tűnhetett, legfeljebb az én szemem elől. És akkor kezdődött csak igazán a baj. Azt mondják, egy házasság sem akkor megy tönkre, amikor a felek folyamatosan veszekednek, mert a veszekedés szenvedély, ami életben tartja az együttlétet. Amikor elcsendesedik a lakás, már senkinek nincs mondanivalója, csupán két párhuzamos élet zajlik a négy fal között, akkor halt meg az a kapcsolat, amely egészen addig összetartotta őket. A Bibliában sokszor kerül párhuzamba a házasság intézménye és Isten s ember viszonya. A harag utáni években teljesen elhidegültem a vén csecsemőtől, akinek az ég volt a ruhája, és mérhetetlenül magányos lettem.

Amióta tudatomnál vagyok, egyedül éreztem magam, de csak ritkán magányosnak. A harag jelentette kötelék elszakadásával azonban sűrű, nehéz magány telepedett rám, a teljes elhagyatottság érzése. A döntéseknek már nem igazán volt tétje, a napokat csak túl kellett élni. Perspektíva nem volt. Ha nem műveltem egészen rettenetes dolgokat, az nem azért volt, mert visszatartott volna a hitem, hanem mert mégiscsak egy polgári családban nevelkedtem. A saját kispolgári kereteimen belül és olykor azok óvatos fessegetésével éltem hitetlenül. Azt tartja a közhely, hogy „a húszas éveid a

legszebbek”. Nos, ez igaz lehet annyiban, amennyiben az embernek van egy erős megtartó hite, vagy pedig ellenkezőleg: képes minden létező kezet szétrúgni. Ám ha megreked e kettő között, akkor többé-kevésbé egy évtizednyi szenvedés a jussa. Aminek előbb-utóbb eljön a vége, csakhogy a legtöbbször az sem egy leányálom.

A teljes összeomlás szélén, és az azt megelőző években-pillanatokban már sehol nem volt az Isten. Még csak emlék sem. Az eleve beteges, se ved, se nélküled házasság kihűlt, mert hiába próbálkozik az egyik fél rendületlenül, ha a másik már rég kivonult. Ám a végső kétségbeesés pillanatában, amikor már minden pótcselekvés értelmét veszítette, azon kaptam magam, hogy imádkozom. „Mondd, hogy merre menjek, és arra megyek. De mondd, hogy merre.” Akkor értettem meg, hogy mit jelent a könyörögés, és mit jelent könyörögni. Az alázat felemelő. Megmutatta, hogy merre.

* * *

Az új frigy mintha saját magát építette volna. „A tenyerén hord az Isten”, mondta anyám, és igaza volt. Nem került erőfeszítembe, és azt hittem, hogy ez örökre így fog maradni, ilyen ez a hübrisz. Másodjára így imádkoztam. Abban a hitben, hogy ami egyszer megjavult, az már soha többé el nem romolhat, nem gyengülhet. Egy sziklán ültem, a tengert néztem, és arra gondoltam, hogy az életemnek csak akkor van értelme, hogyha adhatok. De ehhez olyan mérhetetlenül gyarlónak és önzőnek éreztem magam. Ott ültem a tengernél, boldogan és felszabadultan, és tulajdonképpen mégis szégyenkeztem. Hogy belém van írva ez a mélységes önzés, ami talán emberi mivoltom záloga, de mégis olyan, mint egy seb, amit az ember akkor is folyton piszkál-kapar, ha éppen nem fáj. A tudat egyszerűen folyton oda húz, ahol a seb van, és akkor ilyen sebnek éreztem magamon-magamban ezt az önzést. Az életem nem szólhat csak rólam, sőt, gondoltam. Az életet valahol ott kell keresnem, ahol adni és alkotni tudok. Adni valakinek valamit, ami azelőtt nem volt neki. Egyszeriben olyan feleslegesnek és üresnek tűnt minden. Éreztem, hogy valahol kell lennie többnek is, többnek annál, mint hogy én nézhetem a tengert, én csodálhatom a szépséget, és tetszés szerint megfürödhetek benne. Mindez mit ér, ha ebből nem építek valamit, ami átadható és túlmutat a pillanat illékonyságán? Az életet kaptam, mindennel, ami vele jár. Amit pedig kapunk, azt nem halmozhatjuk, mint valami patológias gyűjtögető, akinek már mozdulni sem lehet a házában. Nem, mindent, amit kapunk, azt le kell szűrni, és amit lehet, ahogy

lehet, tovább kell adnunk. Erre kértem akkor az Istent, hogy erre tanítson meg. Ezúttal is útmutatást kértem, csakhogy most nem a feneketlen két-ségbeesés mélyéről, hanem a lassan, de biztosan épülő hit egy hullámver-te sziklájáról.

A tenger fehér fodrokat vetett a kövekre, és végtelenül szabadnak éreztem magam. József azt javasolja az álmatlanságban szenvedő Mont-kav-nak, hogy amikor nem tud aludni, gondoljon arra, hogy aludni szabad, nem pedig kell. Az alvás, a pihenés istenadta lehetőség. Ezt éreztem a sziklán: az átadás, a felajánlás mérhetetlen szabadságát, ellentétben annak kötelező voltával. Adni, a másikért tenni nem kell, hanem szabad, és ez végtelenül felszabadító élmény volt.

Ahogy hinni sem kell, hanem szabad: a szabadságomban áll hinni. És ezzel együtt jár az is, hogy felismerem: a hit soha nem lineáris. A kút leg-mélye és a tengermosta szikla között hosszú az út, és nem ritka, hogy mi-után az ember lépett egyet előre, kettőt, olykor hármát lép vissza. Immár a kút mélye és a szikla után is évekkkel, gyermekkel a hasamban újra rá kel-lett nézнем erre a különös házasságra: elbízтам magam, eluralkodott raj-tam a hübrisz, és azt hittem, hogy a hit és az önátadás most már könnyű tavaszi séta lesz – és újra nem az. Ismét könnyen elcsábulok, és azt hiszem, hogy én jobban tudom. Nincs bennem harag, ellenben olykor van félelem és kényszeres ragaszkodás ahhoz, hogy a dolgok úgy alakuljanak, ahogy én azt elképzeltem és akarom. Pedig tudom, hogy az én akaratom mit sem szá-mít. Két gyermek akarata számít csak: azé, akinek az ég a ruhája, és azé, aki a testemben növekszik. A hit útja nem lineáris. Az ember a kulturális klisék szorításában azt hinné, hogy az anyává válás megerősíti és felszabadítja a hitet, leegyszerűsíti az ember és Isten viszonyát. Talán lehetne így is, talán nem. Az anyává válással léptem kettőt hátra, és most újra emlékeztetnem kell magam: hinni nem kell, hanem szabad. És ha jobban belegondolok, rájövök, hogy a golyocs alatt talán nem volt test. Ha elkezdtem volna a cse-csemő vélt testéről lecsavarni a kék vásznat, akkor sosem lett volna vége: a golyocs volt maga a test, és a különös tiara is.

Végtelen kékség, lágy, de erős vászon. Elfér benne az Isten.

Nagy Zalán

AZ UTOLSÓ DÍVA

a patak áramlatában
a hitem koraszülött ebihal
ficánkolva tanul úszni

eredetünket kutatom az ősforrást
völgyektől hegyekig
hegyektől a világűrig

kétség se férjen ahhoz
hogy a tejutat egy tehén folyatta maga után
állatbőrben az istenek
alászáltak először szentek
majd celebek formájában

bibliaként olvasom a bulvárt
és minden valóságshow igazol
mert úgy keresem a valóságot
mint gyanakvó keresztény a csodát

*hiszek a műsorvezetőben
az élet teremőjében
a mi igaz tanítómesterünkben*

és hiszek abban is
hogy igazak a pletykák
hogy a második megváltó
lesz az utolsó dívánk

áramütéssel hozza el az üdvözülést
egy optikai szálakkal behálózott paradicsomban

A SÜTEMÉNY ÍGÉRETE

Ha Szabó Rózsát valaki megkérdezte volna, hogy hisz-e Istenben, azt válaszolta volna: persze. De hát arrafelé, ahol ő lakott, Budapest és Bukarest között félúton, ilyesmit már az ő korában nem kérdezett senki senkitől. Mert ez nem volt kérdés. Hol hinni kell, ott hinni kell, nincs helye a kétkedésnek. Illetve ha van is, csak rövid ideig. Szabó Rózsa egyszer mondta életében, hogy nem hisz Istenben, de egy kicsit megkésétt vele. Pedig csak tizenkettő volt, no, de vannak idők, amelyekben a válaszok gyorsan elavulnak. Különösen, ha őszinték. Pár évvel korábban, még mindenki örült volna, ha így nyilatkozik, de most úgy látszott, hogy egyetlen út marad, ami járható: a zsúfolt damaszkuszi. (Rózsa akkoriban persze nem ilyen bajorandorosan fogalmazott.) Sokan megéreztek ezt, alaposan megteltek a templomok.

Rózsa anyja, aki azelőtt minden vasárnap ott volt a misén, ahová rendszerint Rózsát is magával vitte, feldúltan érkezett haza az új idők új templomozásairól, aztán eldöntötte: elég volt, nem szív egy levegőt ezekkel. Rózsa nem tudta, pontosan kik is az ezek, de ettől kezdve még jó ideig vasárnap délelőttönként hol a Kossuth rádió recsegett a jézusi üzenet, hol a Duna tévén szólt kenetteljesen, miközben anyuka a talpalatnyi konyhában szótlanul, szakrális odafigyeléssel süteményeket alkotott. Rózsa nagyon szerette ezeknek az új vasárnapoknak a hangulatát, a süteményeket nemkülönben. És talán az új vasárnapok miatt bátorzkodott úgy válaszolni a vallástanárnak, ahogy. Ahogy aztán soha többé.

Vallásórákon talán azóta is felteszi a kérdést a legtöbb hitoktató: gyerekek, ki nem hisz Istenben? Csakhogy akinek a karja a magasba lendül, ahogyan egykor a Rózsáé is, hamarosan érezni fogja: ezt most alaposan elcseszte. Oda a tanári kegy, s az is lehet, hogy a kövér tízeseknek is leáldozott. Hamar kiderül tehát: jobb hallgatni az ilyesmiről. Az ember inkább rajzolja csini bibliai alakokat a vallásfüzetbe, és énekelje a dalokat.

Egyébként is, a vallásos dalokat olyan jó énekelni. Egy idő után legalábbis. Meg kell érni hozzájuk, de aztán lesz bennük erő. Persze nem azokban a tinglitangli, amerikai stílusú, gitárral kísért krisztuspopokban, az egy kicsit olyan, mint az élénksárga, nikkellorlátos gengszterbarokk korunk kelet-európai építészetében. Nem, az erő az igazi, régi dalokban van az énekeskönyvből. Amitől még komorabbak lesznek a vaskos templomfalak,

szűkebben engedik be a fényt az ablakok, feszesebbek a feszületek vagy a keményre vasalt templomi varrottasok. Egy *Boldogasszony anyánktól*, egy *Tebenned bíztunktól* néha azért megremeg a gyomor, szorul a torok, akár-hogy is.

A Rózsáé legalábbis, különösen mostanában. Ritkán ül be misére, talán a süteményes vasárnapok öröksége ez, pedig anyuka azóta rég visszatért a templomozáshoz, sokkal korábban, mint ahogyan kiderült volna, mennyire egészségtelen az a sok szénhidrát. Mostanában, ha süteményt falnak, azt mondják, bűnöznek, lám, milyen sokarcú a bűn, a világhoz alakul, ami most nem az, holnap már az lehet váratlanul. Egy ideje mise után Rózsa legszívesebben cukrászdába megy. Mindig szeretett volna kis bűnökben vigaszt találni, de legtöbbször, ahogy az lenni szokott, inkább csak a vigaszkereséssel és a büntudattal maradt. És utána persze a végtelen magánnyal. Amikor mise után belép a cukrászdába, egy pillanatig ismét valósnak érzi a valótlannak tűnőt, hihetőnek a hihetlent, őszintén létezőnek a világot és benne önmagát. Az illúzió persze csak az első kanál süteményig tart, aztán mindig rá kell jönni: a mai cukrásztészták műízűek, nagyipariak, bármit is választ, mintha mindig ugyanazt kapná az ember. A mai cukrásztészta inkább csak a sütemény ígérete.

Persze ez is valami, jegyezte meg magának fanyarul Rózsa, amikor átgondolta ezt az ígéret-dolgot, az ígéret néhány évtizede velünk van itt is, e tájon, az ígéret tesz minket azzá, akik vagyunk, a sokféle ígéret, amiben hiszünk, mert muszáj, és ami aztán valahogy mindig feloldódik a mögöttes tartalom hiányában.

A nagyipari ígéretgyártók korát éljük, Rózsa szerint legalábbis. Rózsa szeretett néha nagy szavakban gondolkodni, de nem mondta ki őket senkinek. De hát kinek is mondta volna? Mondjuk a múltkor, amikor visszavitte a Lidl-be azt a sajátmárkás szájuhanyt? – A nagyipari ígéretgyártók korát éljük, asszonyom, mondta volna a kasszásnőnek szomorúan románul (hogy mondta volna ezt románul?), és átnyújtotta volna a hibás terméket. Vagy kommentelte volna oda valamelyik politikusnak, akit bekövetett? – A nagyipari ígéretgyártók korát éljük, kedves uram, tudom, csak úgy, szórakozásból követem. Vagy írta volna annak a fickónak vissza az Instán, aki minden reggel virágot küld üzenetben? – A nagyipari ígéretgyártók korát éljük, Attila, de attól még letiltalak, egy pillanatig mintha izgi lett volna, de most már halálra idegesítesz ezzel a rózsáikkal.

Rózsa számára a hit is mindig ígéret maradt, a dolgok normális folyásának ígérete, azt mondhatjuk. Normális dolog hinni, és nem normális do-

log nem hinni. Úgy normális dolog hinni, ahogy normális dolog templomba járni. És hát az ember azt teszi, ami normális, kár is ezt ragozni.

No, de mondtuk már, hogy arrafelé, ahol Rózsa is lakott, felnőtt emberek soha nem kérdeztek egymástól olyasmit, hogy hisznek-e Istenben. Kamazskori beszélgetésekben, párkapcsolati bevezetőkből két hosszabb csokolózás között röviden felmerült még a kérdés (– Te hiszel Istenben? – Hát, nem is tudom... valami felettes erőben mindenképp.), aztán fokozatosan elhalványult. Volt, aki járt templomba, és volt, aki nem járt, de erről nem volt szokás beszélni. Igaz, azt tudni lehetett, hogy templomba járni sokkal jobb és ügyesebb dolog, mint nem járni. Ott, ahol Rózsa lakott, az emberek leginkább katolikusok, reformátusok, unitáriusok, ortodoxok voltak, és hitükhöz nem fért kétség. A vallásuk és a hitük kicsit ugyanaz is volt nekik. Olyant általában senki nem mondott, hogy ateista volna például, attól rancolódtak volna a homlokok, kérdően felhúzódtak volna a tekintetek.

Persze Rózsa már nem sokat gondolkodott ezeken a kérdéseken. Néha imádkozott, ha nagyon kellett a bajban. Egyszer, még huszonevésen egy kicsit buddhista lett, de közben valahogy attól még katolikusnak érezte magát. Elment egy spirituális körutazásra Indiába, de utóbb nagyon megbánta, hogy erre pazarolta a pénzt: kikészült Indiától, számára elviselhetetlennek tűnt a kosz, a szemét, a szagok, csak erre tudott figyelni, befelé egyáltalán. Amikor hazajött, megkönnyebbülten ült be az anyjával a templomba, és megkönnyezte a felismerést, hogy katolikus. Sőt, a mise végén, a pápai himnusznál már hangosan szípigott, az anyja kínosan mosolygott az ismerősökre. Nem elég, hogy pár nélkül jön, ekkora lány, még bőg is.

Lehet, hogy Rózsa tulajdonképpen szeretett misére járni. Ezt így sosem fogalmazta meg magának, de nem esett nehezére menni. A hangulat miatt, az énekek miatt, az illatok miatt. A szertartást szerette. A prédikációt általában nem, azt nagyon unta. Olyankor mindig másvalamin gondolkodott. Sosem tudta elmondani, miről is szólt a prédikáció. Gyónni nem gyónt, azt tehernek érezte, az áldozást pláné. Ahogy ájtatosan vonulnak az áldozók, miközben mindenki őket figyeli, tudva, hogy mi minden van a számlájukon. Hát csak vonuljanak.

Attól még ritkán járt misére. Valahogy mintha mindegy lett volna. Hogy megy-e vagy sem. Így is, úgy is eltelt a vasárnap. Ha ment, akkor az anyjával. Az anyja egy kicsit most is szégyenkezett amiatt, hogy Rózsa mindig egyedül jön. Ott ülnek a boldog családok szépen, ők pedig ketten kókadoznak a karzaton. Mise után anyuka mindig magyarázkodott az ismerősöknek, hogy a veje, az unokák... Nagyfiúk már mind a ketten, középiskolások,

nem lehet már velük, ugye. Rózsa hallgatott, ő nem bánta, hogy a férje és a gyerekei nem kísérték el. Az már nem lett volna olyan. Szerencsére unták az ilyesmit. Igaz, azt is unták, hogy Rózsa megy néha. Bár olyankor hozott süteményt. De mégis, azt szerették, ha otthon ül. Nem annyira velük, talán értük inkább. Hát többnyire otthon maradt. De nem esett különösképpen neheze, nem érezte, hogy áldozatot hozna, vagy ilyesmi. Ilyenkor nem hallgatott jézusi üzenetet a konyhában. Úgysem figyelt volna oda. A zenéi szóltak, a megszokottak, a Nirvana *Unplugged* albuma például. Énekelt a szövegeket, könnyebb volt úgy tenni-venni egyedül. Ezzel is telt egyet a vasárnap. Bár nagyon kívánta, süteményt nem sütött, mert a szénhidrátok, legalábbis ezzel magyarázta a dolgot. Ettől még, ha Szabó Rózsát egy ilyen otthonülő vasárnap valaki megkérdezte volna, hogy hisz-e Istenben, azt válaszolta volna: persze. De hát ez nem volt kérdés.

NOSTALGHIA, UTOLSÓ JELENET

(A. T.-hoz)

Félúton ér utol a türelmetlenség, ahogy most is,
amikor Gorcsakov gyertyacsonkja másodszor
is kialszik a gyenge szélben. *Hát miért mész olyan
gyorsan, miért nem csípted le a kanócot,
miért arra mész és miért olyan hosszasan?*

És persze kérdezek, folyton kérdezek mindent,
kérdesz téged is, mert nem tudlak elfogadni,
türelmetlenségem legnagyobbika.
Elfolyó tükör, mely visszacsurog álmaimban,
ahol kegyelmes vagy és segítőkész, néhol könnyörületes,
és kinyújtod kezéd felém, a kezeket, melyeket
egyedül csak magad köré fonsz az ébrenlétben.

S itt lépdél Gorcsakov, kabátja hajtókájával
véde a lángot. Ahogy menetel a medence alján,
szigorú arcára fagy az igyekezet, hisz a csüggedés
is repetíció, mint a neuronok kisülése az agyban,
mint a kegyelem és a könnyörület,
amikor leborul az égő gyertya előtt,
amikor benned is kitisztul az elme,
amikor bennem is megszilárdul a türelem.

Hát hogy lehet így elképzelni egy feldarabolt életet?
Minden része egy gyertya, amit meg kell mentened,
és ki kell hordanod őket a párkányra egyenként, hasadó tudattal –
összevissza folyó viasz. Túl sok és túl gyors újjászületés,
az isten autoimmun betegsége vagy, és egy orosz író lelke,
aki megrekedt valahol a szél és a kegyelem között.

ISTENVELÜNK- VISZONTLÁTÁSRA

családi istenbizonyítékok leginkább gyógyítások

Nagymama kétezertizenegyben halt meg. Utolsó évében nem beszélt. Anyám kikészült. Úgy képzeld el, ennyit mond: igen, nem, legtöbbször semmit. Úgy képzeld el, csak néz. El tudod-e képzelni, néz, és nem válaszol.

Anyám sétáltatta, etette, tette-vette, mosta, forgatta, simogatta. Az anyja volt.

Nagymamához futott be a sok történet, nem azért, mert direkt vágyott rá, csak úgy nála maradtak. Mert középben volt, és onnan látni lehetett a sok rokont. Visszafelé az anyját, előre anyámat és engem. Kérdeztük, és általában válaszolt.

Ha nem tudtuk, mit kell kérdezni, a Bibliában keresgélünk, utána nézünk. Így mondtuk egymás között. Mert a családtagok ide jegyezték be a sok fontos történetet, nem annyit és nem úgy, mint más családokban, falun. Máshol csak születést, halált és esküvőt, nagy ritkán valami tragédiát, mondjuk háborút. Nálunk sokkal többet, leginkább az Újszövetség lapszélére, az Ószövetségbe is elég sokat. És legesleginkább a Zsoltárokhoz és az Evangéliumokhoz, mert ezeket kedvelték. A saját történethez a Bibliából egy hasonlót kerestek, ez volt a családi szokás. Vagy csak egy ígerészt.

A vérfolyásos asszony mellé mondjunk egy szülései gyógyulást.

Lázár feltámasztásához dédapám halálát. De nemcsak évszámmal.

A kettőnek nem kellett azonosnak lennie, csak hasonlónak.

Valami fontosat valami fontos mellé, így mondta nagymama.

Kérdőzködés nélkül nem mesélt. Egyedül nagyapámról, róla állandóan.

Legeslegutoljára kétezertízben csontolódtam be nagymama mellé, amikor ő éppen a Drágajóisten mellé. Este nyolc körül lehetett, befelé fordult, és én rögtön vittem a bordó körömlakkomat és Saramago *Jézus Krisztusát*, azt olvastam. És a Zsoltárt, hátha kell.

Nagyon kellett, énekelj, énekelj, Melinda.

Mit énekeljek, olyant, amire menni lehet, ezt nem kellett sokat keresgélni, rögtön tudtam, melyik az. Kezdem, mondtam: Amint vagyok, sok

bűn alatt, / De hallva hívó hangodat, / Ki értem áldozád magad, / Uram Jézus, jövök.

Jövökjövök, a családjunkban sokan erre az énekre indultak, befelé fordultak, és kész, tudták, merre. Ők énekelték át magukat, s ha már nem ment, valaki más.

Ezt a szöveget mindenki kívülről tudta.

Továbbtovább, mondta nagymama, és én tovább, végigvégig.

Nagymama, nincs több.

Lidiáé

Dédanyámat Lidiának hívták, így is szólították. Olyan angyalféle volt, csak húszévesen dédapám nadrágjába gabalyodott, és ittragadt.

A nagy baj, amit leírok, egy másik nagy baj után történt. Hogy pontosan mi lehetett, betegség, szerelmi bánat vagy valamilyen általános nagy emberi csalódás, már senki nem tudja. Abból juthattunk volna valamire, hogy Lidia az Ószövetségbe jegyezte be, ahhoz a mondathoz, hogy Ti gonoszt gondoltatok énellenem, de Isten azt jóra gondolta fordítani, hogy cselekedjék úgy, amint ma (...), vagyis József történetének végéhez. Én azt írom le, ami ezután történt.

Lidia az éjszakát máshol töltötte. Az öt gyermek közül három már felnőtt volt, és kettő kicsi, nagymama hétéves, Kicsiferi öt és fél. A történetet nagymama többször elmesélte, a hiányzó részeket a kisebbik nővére pótolta ki. Azok a napok hiányoztak, amikor nagymama kikopott az életből. De a kisebbik nővére mondtamondta, annyiszor, hogy nagymama megtanulta.

Ezenkívül Lidia is bejegyezte, vázlatosan, ahogy a Biblia szélére ráfért.

Este, amikor Lidia elment, semmi nem volt a helyén. Mosdótál, szőnyeg, Ferenc, vagyis dédapám, szappan, kenyér, semmi. Lidia gumicsizmába bújtt és Ferenc ócskább kabátjába. Viszont ünnepi kendőt kötött. Az ajtóból visszafordult, vigyázzon, nagymama, Kicsiferire. Felöltözés előtt fél este meztelenül szaladgált, kibontott hajjal. Az esti teát is egy szál ingben főzte meg.

Nagymama bebújt a szőnyeg alá, nemenjnemenjnemenj. Nemenj.

Ettől kezdve nem emlékszik.

Lidia hajnalban tért haza. Kicsiferi még mindig szépen aludt, betakarózva, párnával.

De nagymama furcsa testtartásban üldögélt, a feje oldalasan billegett.

Lidia munkához látott, mint valami doktorné, mint valami szülésznő. Istenűgysegéljen. Nagymama kisebbik nővére így beszélt, Lidia sem tudta leszoktatni erről. A második naptól került haza, amikor megüzenték, hogy nagy baj van. Azt a másfél napot Lidia mondta el neki, egyetlenegyszer, és soha többet.

Lidia bement a hátsó házba, és egy szempillantás alatt mindent tudott. Nem beszélt, Kicsiferit nem ébresztette, az urától nem kérdezősködött. Végig csak nagymamával, levetkőztette, a nagyobbik mosdótálba forró vizet töltött, és megfürösztötte, simogatta, énekelt: Adja az Úristen e világon éltünkben, / Lelki s testi jókat nyerhessünk szükségünkben, közben a magáét is belepasszírozta.

Saját sorokat énekelt bele az énekbe, egyszavasakat.

Adja, adja, adja, adja, adja, énekelte.

Tartson meg mindvégig, / Minket igaz hitben,

Tartson, tartson, tartson.

Értsük meg, hogy legyünk / az Ő kegyelmiben.

Továbbtovább, végig és előlről.

Utána egy másikat, és még, a víz kihűlt, nagymama már libabőrös volt, de nem mukkant, Lidia nem látta, Kicsiferi nem ébredt fel.

A sok énektől végre kiszáradt a torka, és ölbe vette nagymamát. Bevitte az első házba, és két hétig senkit nem engedett közel. Ferencet, a bethániás barátnőit, a szomszédokat, Kicsiferit, senkit. Csak nagymama kisebbik nővérét.

A következőt írta be. Két álló hétig voltunk az első házban, a Drágajó-isten kegyelméből.

Ida végig ágyban volt, én ápoltam. És tettem-vettem mindenhol, ahol kellett, a házban, az udvaron.

De nem így volt, mondta nagymama, és neki a kisebbik nővére. Lidia csak nagymamával foglalkozott, csak az ő ruháit és az ő lepedőit mosta, a törülörongyokat minden éjszaka kilúgozta, nagymama arcát óránként dörzsölte, a homlokát, a nyakát, a tenyerecskéit, a matracot minden reggel újbába tette, mert nagymama bepisilt. Nagymama kisebbik nővére tiszta szalmát hozott, Lidiával ketten felemelték nagymamát, és nagymamát le a földre, amíg a szalmát kicserélték. Nagymamának mindegy volt, mit csinálnak vele. Utána vissza.

Ezt mind Lidia.

De a házat és a többi családtagot nagymama kisebbik nővére rendezte. Második nap Lidia elment a patikushoz, és délután az orvoshoz, a szom-

széd faluba. És csak a harmadik nap a paphoz, mert az orvoshoz gyalog ment, és ez megette a napot. És nem is ígért semmit, kiszállás csak következő héten lehetséges. De akkor ne jöjjön, addig meghal vagy meggyógyul, ezzel megfordult, és egész hazafelé énekelt. Az ének jót tesz, mert elveszi a sírást, nagymamát is tanította, Ida, énekelj, énekelj.

És előbb-utóbb az éneklésre gondolsz. Hogy ne legyen fals vagy csonka vagy illetlen. És minden egyéb jön magától. Az idő folytatódik, ez a legfontosabb. Mikor ketten gyalogoltak, énekeltek, ha templomba mentek, halkán, ha mezőre, állomásra, másik faluba, kieresztették a hangjukat.

A pap rögtön jött, ahogy volt, munkaruhában.
Az asztalnál félkörben álltak fel, nagymamával szemben.
Nagymama az ágyban feküdt.

Mint egy konfirmáció vagy egy szereplés, a sok felnőtt egyetlenegy kicsi gyermeknek. A pap, Lidia, Ferenc és nagymama kisebbik nővére. Kicsiféret nem engedték be. A pap oldalasan nézett nagymamára, egy szemmel, tette-vette a Bibliáját, és végül letette az egyik székre. Nem olvasott belőle. Imádkozott egy rövidet, és ment. Így Lidia is tudott volna, még nagymama kisebbik nővére is. És nem is énekelt, pedig azt is szokott, a Zsoltárból vagy a hallelujásból. Legalább mondta volna Lidiának vagy nagymama kisebbik nővérének, hogy leányom, zengedezzél az Úrnak! Ahogy szokta máskor.

A szemcseppeket reggel és este adták be, nagymama nővére húzta fel a szemhéjat, és Lidia csepegtetett. A szem körüli részt vizes ronggyal masszírozta, a halántékot, arcot, tarkót, nyakat ecetes-vizessel.

Nagymama tíz nap után sem mozdult, csak lélegzett és pisilt. Lidia a jeleket figyelte, a légzést, a pisi színét, szagát, a testhőmérsékletet. A gyorsabb légzés rosszat jelent. A lassú is, az egyenletes szuszogás, az a jó jel, és a világos pisi. Ha bűdös vagy csípős, az nagyon rossz.

A pupilla nagyságát és sötétségét is rendszeresen vizsgálták. Ezek mind a Drágajóisten rejtett üzenetei és útmutatásai voltak. A második hétre a jelek összefolytak, és Lidia ordítani kezdett, IdaIdaIdaIdaIda!

A cseppeket nem adta be, és nem vette ki a mocskos rongyot nagymama alól, csak a szemét kereste, nagymama szemét. Nagymama kisebbik nővére látta, hogy már nem, hogy nagymama szeme elment.

IdaIdaIdaIdaIda.

Este kilenckor Lidia ráfeküdt nagymama testecskéjére.

Beborította.

Az arcát nagymama arcára tette, a melle nagymama hasára került.

Nagymama kisebbik nővére a széken üldögélt, eltelt egy óra is. Lidia nem mozdult.

Nagymama nővére énekelni kezdett, beszélni nem mert.

Jöjj be, ó, mért állasz ott künn, Isten áldott embere.

Lidia pissegett, de nagymama nővére nem hallotta, és tovább énekelt, Várva várlak, nyitva szívem, szállj bele, szállj bele, szállj bele – eltanulta Lidiától az ismételtetést is.

És ekkor, pont a szállbelére, Lidia megmozdult.

A hátára fordult, és nagymamát a hasán tartotta, az arcuk most is egymáson.

IdaIdaIdaIda. Újból változtatott. Nagymamát a hátára fektette, és mellé feküdt, ő is hanyatt. Köszönömköszönömköszönömköszönöm.

Egymás mellett feküdtek és mosolyogtak.

Nagymama is kinyitotta a szemét.

Akkor Lidia ölse vette nagymamát, és az ablakhoz vitte, reggelig ott üldögéltek.

Lidia ringatózott, nagymamát szorosan tartotta, nehogy balra-jobbra vagy előre dőljön.

Megfogjam a kezedet?, kérdezte. Vagy megsimogassam a lábadat, a hasadat és a kicsi fenekedet. Akarod hogymegfogjamakezedet, ésalábadat, vagymegszorítsalak. Szeretnél beszélni, de nagymama nem, és a lábadat szépen leengedni a földre, aztszeretnéde.

Szeretnédeszeretnéde.

Nagymama olyan szép volt, mint egy játékbaba, egész éjjel világított.

Még egy évig nem beszélt, és a lábcskáját nem engedte a földre. De mozgott. Utána beszélni kezdett, rövidebb szavakkal, leginkább egyszótagosakat használt. A talpával kitapogatta a földet, és elindult. Kilencéves korára rendesen visszatért, és húszévesen menyasszony lett.

Lidia négy lapszélet írt tele, a Ti gonoszt gondolatok ellenemtől Mózes történetéig, addig, hogy az Úr azt mondja Mózesnek: Ne jöjj ide közel, oldd le a te saruidat a lábadról, mert a hely, amelyen állasz, szent föld. Itt vette észre az Úr népének nyomorúságát, itt jutott fel a kiáltásuk az Úrhoz.

Pont így volt, írta a végére Lidia.

A történetéhez éneket ajánlott, a *Szívem, ne rettegj* címűt, ez a 361-ik hallelujás.

Aki ezt az egészet elolvassa, énekelje a Szívem, ne rettegjet, a Hallelujásból.

Vagyis a 361 ediket.

1937. Dóda Lidia.

nagymamáé

Hóbortos és hosszú történet, a legtöbb részletet nagymamától és nagymama kisebbik nővérétől tudom. Amíg friss volt, nagymama sűrűn mesélt, az égvilágon mindenkinek. Fűnek-fának. Aztán megmakacsolta magát. Az első hónapban mondtamondta, hogy mekkora szerencsétlenség szakadt rá, az egész világra, de leginkább Kolozsvárra, és a betegséget, a csodálatos gyógyulást, csomagolást, menekülést, mindent részletesen, és a hosszú-hosszú utazást.

Aztán kész.

Nagyanyád mindig olyan érzékeny volt. Olyan különleges. Nem is menekült, csak fogta a léánkát, és elment, nem is kellett menekülni. Nagymama kisebbik nővére ilyesmiket javított a történeten.

Én nagymamának hiszek. Nagymama kisebbik nővére minden részletet kétféleképpen mesélt, előbb, ahogy nagymama mondta, utána saját javításokkal. Végül is igazságos volt. Nehéz volt nagyanyádnak. De nagyokat is mondott szegény. Nagymama bejegyezte a családi Bibliába, és tíz évvel később elhallgatott.

A Jelenések Könyvéhez írta be, oda, hogy Én vagyok az Alfa és az Ómega, az első és az utolsó, a kezdet és a vég. Boldogok, akik megmossák ruhájukat, hogy joguk legyen az élet fájához.

Ennél a versnél kezdte, a lapszélen, és alatta a fél üres oldalt is teleírta. Szerintem ezért választotta ezt az Igét, a nagy üres helyért.

Sok csodadolgot írtam ide, és minden betű igaz.

A Drágaúrjézus cselekedte.

Még egy dologra nagyondenagyon kérem.

Hogy Imrét vezesse haza Oroszországból vagy onnan, ahol van.

És ha nem jön haza, akkor is éljen.

Dósa Ida. 1944 júniusába'. Oj, merre visz utad, te kis vándor jiddis.

Ezt énekelhessük rá, én is ezt énekeltem.

hol kezdtem, és lassan közelítettem a témához, kicsit közelebb, és még. Vagy nem tettem fel kérdéseket, csak irányítottam a beszélgetést. Kolozsvár az ördög szava, ezt az egyet nem szabad kimondani, és nagymama belesétál a csapdába. Beszélni fog. De hirtelen másfelé nézett, ki az ablakon, vagy csak az asztalt bámulta, és hallgatott. Vagy egyszuszban beszélni kezdett, hogy milyen nehéz volt az élet, azéletmindignehézvolt.

Holnap krémest készít nekem. Vagy palacsintát.

Legrészletesebben a kisebbik nővérének mesélte el nagymama.

Lidiának semmit.

Mert Lidia nem örült ennek a nagy szerelemnek. Jó volna várni, amíg a háború véget ér, de nem lehet, mondta nagymama, abba belehalnak, ő is, nagyapám is. Mégiscsak jó volna megbizonyosodni, hogy egymásnak valók, de azt hogy kell, hogy lehet efelől megbizonyosodni, kérdezte nagymama.

Ezt Lidia sem tudta.

Akkor miért hallgatna rá, és nagymama ripsz-ropsz férjhez ment. Pedig cseléd volt, Kolozsváron, és nagyapám még katona, ő is Kolozsváron. A családból senki nem tudott Kolozsvárra utazni, és nem is akart.

Megírták, hogy nem mennek. Nem megyünk, mert nem mehetünk.

Nagymamát nem zavarta. Mert a szerelem nagyobb a háborúnál, a háború persze hosszabb lehet, vagyis a szerelemnél, úgyhogy sietni kell. Muszáj férjhez menni.

A Kétágúban esküdtek meg, ez a templom volt legközelebb az úrékhoz, ahol szolgált. A Magyar utca mértani közepén lakott, az úrnak a rendelője is ott volt, az első emeleten. Nőorvos volt.

Holtomiglanholtodiglan, és nagyapám betartotta, mert két év múlva el-esett. Nagymama szülés után is Kolozsváron maradt, nem mehet haza, nagyapám Kolozsvárra fog érkezni, a Magyar utcába, mindenkinek ezt írta.

Nagyapámtól színes tábori lapok érkeztek, az utolsó éppen anyám harmadik fogával jött. Kicsicsillag, nagymama anyám fejéhez tette a tábori lapot, drágakicsicsillag, anyám jobb füléhez, nagyapám legújabb képe mellé. A tábori lapok egy zöld dobozban álltak, anyám feje fölött, a babapúder és a spórolt pénze mellett. Ilyen különlegességeket kapott nagymama az asszonyától. Cuclit, babapúdert, sárga zörgőt.

Anyám jobban aludt a képpel, sokkal hosszabbakat, és az ínye sem fáj annyira, ez szemmel látható volt. Ritkábban sírt fel. A kicsifiú nagymamától balra feküdt, sokkal jobb alvó volt. Mert tíz hónappal kisebb.

Úgy szerettem, mint a saját anyja. Ida, te hozzánk tartozol, ilyeneket mondott asszonyom, akármi is történik. Nagymamának állandóan válto-

zott a státusa, először cseléd volt, utána szoptatódjka, utána mindkettő egyszerre.

Mert váratlan körülmények törtek a családra, hát háború volt. Nem tart-
hattak két cselédet, szoptatódjkát is, házi cselédet is, maradj, Ida, hová
mennél háborúban, mondta az úr is és asszonya is, és nagymama is így gon-
dolta. Kicsicsillag, te kicsi feketeség, anyám nyála a tábori lapra folyt, pont
a bélyegre, és nagymama a saját lapjára kente, a betűk alá. Ez a leányod
csókja, írta nagyapámnak. Anyámnak minden sort felolvasott, ölbe vette,
és megint.

A címzettek nevét is, vagyis nagymamát és anyámat.

Nagyapámat a Donhoz vitték, jó messze.

Az elején jól boldogult a két gyermekkel, tápláló, sűrű teje volt. De ami-
kor beállt ez a változás, a teje szinte elapadt. Nehéz volt mindent egyszerre,
főzőn is, takarítson is. Csak a portörítés egy nap. És változtatott, pontos
időbeosztásra váltott. Dél előtt csak főzés, délután csak takarítás. A gyer-
mekek szoptatását is beosztotta, a fiúcskát kétóránként tette mellre, anyámat
reggel és este. Órarendet készített. És a sírással egyáltalán nem törődött.

A pontos óra, Ida, mindig pontos órában. Ha kettőakkorkettő. Ha sír,
akkoriskettő. Nagymama sokat tanult az asszonyától.

Mosni nem kellett, a szennyest heti kétszer elvitték és hazaszállították,
frissen vasalva. Végül megszokta ezt az új rendet. Csak hát mire megszok-
ta, és a teje is visszaállt, megint a feje tetejére állt minden. Amikor elvitték
az urat. Onnantól az asszonya nem kelt fel. Szegény nagymama mondta,
hogy az ő urát is, és az ő urát sokkal messzebb. Mert az úr mégiscsak itt van,
a városban, és az mégiscsak más. Onnan hamar hazajöhet az ember.

Négyen maradtak a házban. Esténként, miután a gyermekek elaludtak,
nagymamáék egymás kezét fogták. Nagymama az asszonya mellé feküdt, és
néztek felfelé. Nézték a plafont. Asszonya kérdezősködött. Ha nagymama
nem tudta a választ, akkor is válaszolt.

Milyen volt az első éjszaka, a második, a harmadik, milyen volt a legjobb.
Nagymama először beszélt ilyen dolgokról, és rájött, hogy ezekre a széken-
teljes dolgokra is léteznek rendes szavak. Az asszonya mindegyiket tudta,
a torkában voltak, csak mondani kellett. Gurguláztak kifelé. És nagymama
mindent megtanult. Egybeforrunk. Egymásba hatolunk. Nézzük egymást.
Száj a szájon. Szemérem a szemérmén. Az én lelkem az ő testébe, és for-
dítva. Mindenünket kicseréljük. Mindegy, hogy melyikünk szólal meg, és
melyikünk hallgat. Egyésugyanaz a kettő. Nagymama kimondta, egybeforr-

tunk, egymásba hatoltunk, Imre szája az én szájamon, és az ő szemérme az enyémen.

Asszonyát minden érdekelte.

Hogy honnan tudja, hogy nagyapám él. Hogy jól van. Vagy rosszul vagy közepesen.

Nagymama nem tudja. Csak érzi.

De miből érzed, Ida?

Azt megérzi az ember.

Próbáld elmagyarázni. Már szépen beszélsz, sok szót tanultál.

De nincs mit magyarázni, megérezem és kész.

És ha valami nagy baj van, ha valami nagyon nagy baj, ha nagyapámat bántják, ha kitépik a fogát, vagy eltörik az ujjperceit. Azt is megérzi.

Az nem lehet. Ilyesmi nem történhet nagyapámmal.

Nagymama a bizakodásban volt jobb.

Egy-két hónap így telt el. Senki nem ment hozzájuk, és ők sem, sehová. Végül is háború volt. Az asszonya csak feküdt, nagymama is annyit, mint egész életében összesen. Legesleginkább mégis szaladgált az asszonya szobájában. Ágy, kicsi ágy, asztal, fal, egyik fal és másik. Mert főzni nem kellett, azt ettek, ami a kamrában volt, kompótot, lekvárt és lesütött kolbászt, a régi cseléd tette el, amikor nagymama még szoptatódjka volt. A régi cseléd bevitte nagymamához, kell még bele cukor, citrom vagy fahéj. Kóstolja meg! Még egyszer.

A kompótok közül nagymama a szőlőkompótot, szilvakompótot és a cseresznyét szerette. Asszonya semmit nem kért. Mindent nagymamába akart belebeletuszkolni, gondolj a gyermekekre, Ida, és nagymama erőltette a dolgot.

Két hét múlva a gyermekek megbetegedtek. Égtek, mint a tűz, lángoltak. Édesistenem, Ida, reggelre összeégnek. Egyik pillanatban anyám volt forróbb, a másikban a fiúcska. Vizes lepedőbe pólyálták őket, de semmi, utána a fürdőkádba, hideg vízbe, semmi javulás. Akkor üzentek az orvosnak. Az orvos nem jött, és nem is üzent vissza, pedig családi barát volt. A szomszéd patikus bezárt. A telefonvonal nem működött. Nagymama elment a rendelőbe, és hírekkel tért haza. A gyermekorvost is elvitték, őt is egy hónapja. Nagymamát nem engedték be. De a város nem változott sokat. Nincs annyi falragasz, asszonya ne higgyen el mindent.

Ekkor összeköltöztek, nagymama, anyám, asszonya és a kicsifíú. A földszinti hálósobában rendezkedtek be, a gyermekágyakat a franciaágy két oldalára húzták, az éjjeliszekrények helyébe. Nagymama fejénél a kicsifíú feküdt, asszonya mellett anyám. Mert hátha könnyebb, ha nem a saját gyermek mellett. Kicsicsillag, üzente anyámnak nagymama. Másnap újból felkerekedett, de most a város másik felébe ment. Egy fiatal orvossal beszélt, másnap délelőtt jön, és helyben fizetnek.

Mit mondott, ugye meggyógyulnak, valamit csak mondott, csak van már valami elképzelése. Mégiscsak orvos. Asszonya minden nap másra gondolt, első nap reggel diftériára, este influenzára. Másnap reggel bárányhimlőre. Jajistenemida, ez kanyaró.

A gyógyítást tágan értelmezte, gyógyíthat az étel, a levegő, a szép színek. Leginkább az ének. Minden betegségre más-más ének alkalmas, mást kell énekelni. Ha diftéria, azt kell énekelni, hogy Oj, merre visz utad, te kis vándor jiddisjiddisjiddis, első nap ezt énekelték állandóan.

Az influenzára a *Régtől fogva régi kérdést*, ezt nagymama is nagyon szerette, mert benne volt az a hosszú a trararidirirom.

Kicsi gyerek bölcsőbe, bölcső alatt kis kecske, a kis kecske édes mandulával, mazsolával házal, mazsolával házalgat, a kis gyermek szépen elhallgat. És az éneklés önmagában még semmi, szóval nem elég. Énekelni kell, és közben végedősvégig enni is. Az *Oj merre visz*-re körtekompótot kell. A trararidirirom-ra szilvakompótot, kolbásszal. És sok kenyeret.

És a gyermek előbb-utóbb meggyógyul. Az enyém is meggyógyul?, kérdezte nagymama, persze hogy meg. Minden gyermek meggyógyul. Ezeknek az énekeknek nem lehet ellenállni. És a sok kompótot nagymama mind magába tömte.

Reggelre nem változott semmi, mind életben voltak. Tízkor öltözködni kezdtek, és akkor kezdődött. Dörömböltek és ordítottak, mint a sakál. Nem is mondom ki azokat a szavakat, mondta nagymama a kisebbik nővérének.

Mi nem nyitottuk ki. Beszaladtunk a fürdőszobába, és azt az ajtót is bezártuk.

És a két kicsit hirtelen bele a fürdőkádba, hogy ne tudjanak kimászni.

A fürdőszobaaajtót betörték, az asszonyát megfogták és vitték, gyermekestől.

A kicsifíú már az ölében volt.

Nagymama futott utánuk, az udvarra, az utcára, a gyermeket hagyják, a gyermeket, a gyermeket.

Neüsdbele az orrodát! És aszádat fogd be, moströgtön! Aztanemjóját!
Amígnemkéső.

Anyám nagymama karjában volt, és nagymama kötényében az utolsó tábori lap. Tíz hónapja ez volt az utolsó.

Kitépte a zsebéből, nézzék meg, olvassák el a tábori lapot, nézzék meg ezt a bélyeget, a pecsétet.

Hogy azénuram milyen messze van.

Oroszországban. És ennyit semhisznek elnekem, hogy ezagyermek is-
azenyém.

Hogy ez a gyermekis azenyém.

De ez a két gyermek szinte egyidős. És nem ikrek.

És ha az urad katona, hogy született neked gyermeked.

Most rögtön hozom a bizonytságot. Hogyazuramitthonvolt.

És így született ez a második.

Egy perc, és hozom.

Az egyik csendőr eltépte a kicsifiút az anyjától, és nagymamához dobta.

És én az enyémet rögtön a földre, leengedtem. A kicsifiút elkaptam. Az enyémet le, a lábamhoz, és a fiúcskát az ölembe.

Asszonyom nem beszélt és nem mozgott.

Ha nem elég neked a saját bajod, és mentek.

És mars be, rögtön, takarodjál befelé!

Nem volt szabadságos levél, és nem volt nagyapám otthon.

A Szentlélek adta a szót, mondta nagymama.

Nagymama a két kicsivel bement. Május 11-e volt. Két nappal később is éltek, mind a hárman. Nagymama kiment a belső udvarra, és megkérdezte, milyen nap van és hányadika, május tizenhárom, mondták. Ha május tizenhárom, akkor két napot végigaludt. Vagy a Drágajóisten két napra elragadta. Hogy rendesen pihenje ki magát. A kicsifiú a földön feküdt, tele szarral. Anyám nagymama hasán. Vizes volt és forró, égett össze. Nem akartak szopni. A kicsifiút is mellre tette, büdösen, ahogy volt. De semmi életrealóság nem volt benne, csak a sok szar. Akkor lemosta. Eszébe jutott, mit kell ilyenkor csinálni. Így sem szopott.

Nagymamának a sok kompóttól megduzzadt a melle, és még a két nap pihenés is.

Nekiállt fejni, bele a mosdótálba, és énekelt hozzá, az *Oj merre visz utad*, te kis vándorjiddisjiddisjiddis-t.

Mert mégiscsak diftéria lehet.

Összeszedte a tábori lapokat, a sárga zörgőt és a spórolt pénzét, a ruhái nem jutottak eszébe. Szobáról szobára járt, hogy semmit ne felejtessen Kolozsváron. A két hálószoba, a gyermekszoba, szalon, konyha, fürdő. És a kamra, a sok kompóttal. Legvégén felment a rendelőbe, a kecskéhez, szülés óta először. A szobákban semmi nem volt az övé. Még egyszer végigjárta a házat, megint semmi. A kulcsot a házmesternél hagyta. A két kicsivel elindult, anyámat a hátára vette, a fiúcskát az átalvetőbe, és még a bőrönd. A kicsifíú még mindig büdös volt. Nagymamának úgy tűnt, nem is lélegzik.

Lélegzett vagy nem lélegzett?, kérdezte a kisebbik nővére, az ember vagy lélegzik, vagy nem. A gyermekek is. Nagymama kisebbik nővére egészen másként járt volna el, ő a kicsifíút kivette volna az átalvetőből, és ellenőrizte volna, levetette volna a réklíjét, és úgy.

Odateszed a füledet, és meghallgatod, ennyi az egész.

De nagymama fejében más volt. A friss levegőn egyből tudta, merre induljon, a Sétatér felé, a tóhoz. Mire odaértek, este lett, pedig reggel indultak.

Oda mentem, ahol békák voltak, és a parton verebek.

Előbb a kicsifíút merítettem bele. Meddig merítetted? Nyakig. És végig imádkoztam.

Nem énekeltem többet, az énekeket megutáltam. Nem segítettek. Mit imádkoztál? Az éneknek nincs elég ereje.

Mit imádkoztál? Magamban. De mit? Amit adott a Drágajóisten. A lelkembe. De mit adott? Nem tudom. A lelkembe adta. Nem a fejembe.

De az nem is imádság.

Nagymama kisebbik nővére fenntartotta a véleményét, halálig. De nagymamát szerette.

Miután nagymama és anyám hazaértek, ölbe vette nagymama fejét, megfésülte, és hetekig vele aludt. Anyámat középre vették.

És azonnal meggyógyult?, kérdezte. Igen. Ahogy kivetted, azonnal?, kérdezte. Igen.

És a kicsifíú nem?, kérdezte. Ó nem. És nem tudod, hogy lélegzett-e. Mondtam, hogy nem. Hogy nem tudom.

Szóval, mielőtt belemerítetted, azt kérdeztem. Hogy akkor lélegzett-e.

Mondtam, hogy nem tudom.

Szóval, hogy még előtte lélegzett-e. Nem tudom.

Egy kicsit lélegzett-e? Nem tudom. De próbálj visszaemlékezni. Nem tudok. Arra, hogy hová vitted. Sehová. Tegnap nem ezt mondtad. Tegnap

mit mondtam? Hogy az evangélikus templomhoz. Nem mondtam. Azt mondtad. Hogy letetted a küszöbre. Nem mondtam. Nem mondtam. Nyugodj meg, Ida.

anyámé

Inkább az enyém, de én semmire nem emlékszem. Viszont anyám végig velem volt, a Bibliába is ő jegyezte be.

Két hétig tartott, az eszméletvesztéstől az első szóig.

Nagymama a hetedik napon mondta apámnak, jó lenne megkérdezni, mi a teendő. Ha valamikor bekövetkezik, ne kelljen szaladgálni. De apám nem, úgyhogy mindennek nagymama járt utána. Nem rendelt meg semmit, de mindenki készenlétkben volt, pap, asztalos, rokonok. Tudtak rólam. A családban azóta két időszámítás szerint élünk, a rendesben és a betegség szerintiben. Betegségem előtt és után. A betegségem előtti idő, a két és fél év, és az azutáni. A betegségem előtti lány és a betegségem utáni. A betegségem előtti, akinek sima haja volt és barnás szeme. Még néhány tulajdonságot kihámoztam, fosós-véznácska, de erős, jól mozog, mindig fölfelé. És jól beszél, azt is fölfelé. Én csak ezt a magamat ismerem, ezt a betegségem utáni. Göndör fürtök, zöld szem. És szintén fosós-véznácska, ez az egy tulajdonság köti össze a két Melindát. Mert most egész más vagyok, nem vagyok beszédes, sem bátor vagy könnyen barátkozó.

Amilyen voltam. A belsőm is kicserélődött, leesek, és nem szeretnék felállni, elindulok valamerre, de megállok. Többször nekifutottam a képes dobozoknak, évszámok szerinti kartondobozok, a könyvespolc harmadik és negyedik polcán. Mert arra gondoltam, hogy nagymama téved, hogy nincs olyan, hogy valaki megbetegszik barna szemmel, és zölddel gyógyul ki. Megvizsgálom az arcomat, ezt terveztem, szemet, orrot, haját, mindent időrendi sorrendben. Kirakok egy hosszú-hosszú vonatot, és az egész lakáson végigkanyarogtatom a betegségem előtti éveket. Mert a sok kép nem fér el egyetlen szobában.

Úgy képzeld el, hogy meghaltál, úgy képzeld el, hogy kiment belőled a lélek.

A mentőből is kiesett, ágakba kapaszkodott, mielőtt végleg továbbáll.

Az utolsó percben csípte el a Drágajóisten, hopp, két ujjal elcsípte, és a szívéhez emelte.

És onnan a kórházba, a vásárhelyi műtőasztalra. Vissza az én kicsi tembe.

Úgy jártam, mint Jairus leánya, csak ő a Bibliában van, és mi Szovátán, ez a különbség. És én ilyen semmiségekkel foglalkozom, fennakadok, hogy barna szem vagy zöld.

Vajon ez már feltámadás?, kérdeztem. Ez az én gyógyulásom. Nagymama nem tudta. Mert az a kérdés, honnan számít feltámadásnak. Hogy számít-e az, milyen hosszú volt a halál?

Szerintem nem. Ha életből halál és halálból megint élet, akkor az feltámadás.

Lehet, mondta nagymama.

És szerinted én vagyok az egyedüli?, kérdeztem.

Nem hiszi. Elmondta Jairus leányát. Jairus leányát jól ismertem, de ki tudja, elém tárulhat valami új, amire soha nem figyeltem fel. És szerettem is becsontolódni nagymama mellé. Ébredj, leányom. Jairus leánya úgy ébredt, mint én. Megváltozott szemekkel. Megváltozott a színe és a formája is. És Jairus nem látta. Nem vette észre. Vagy elvette az eszét a boldogság, ki tudja.

A képes dobozokban egyetlenegy kép sem volt a betegségem előtti időből. Átnéztem az összest, mert ki tudja, máshová kerülhettek, vagy nem ismertem föl önmagamat. Újraésújra. De egy sem volt. Készült rólam kép egyáltalán?, kérdeztem anyámat. Hogy jut az eszembe, és miért kérdezek ilyesmit? Mert a szülők állandóan fényképezik a kicsi gyermekeket. És engem ti egyáltalán. Engem nem szerettetek. Anyám az ölébe vesz, pedig nem vagyok már kicsi lány, Melinda, Melinda, Melinda, de én képet akarok. Lehet, hogy máshol is vannak képek, mondom, egy másik szobában, egy másik dobozban. Vagy beestek a polc mögé. Vagy valamilyen távoli rokonnál. Anyám megígéri, hogy utánanéz.

Anyám szűkszavú. A betegségemről is nagymamától tudok legtöbbet. A két hétről. A hiányzó részeket is szívesen pótolná, de nem jöhetett velünk. Amit tud, elmondta. Hogy amikor az arcom az égre meredt, anyám hazarohant a munkából. Kikapott nagymama kezéből, és indultunk, elől a sofőr, hátul mi ketten anyámmal és a mentős. Menjünk Szereda felé, az rövidebb, visítózott anyám, menjünkgyorsabban, nem menjünk lifttel, az hosszabb, és takarjanak be, két paplannal. Anyámat leépítették. A mentős a harmadik emeleten a liftből kigurított, és irány a műtő, nem lélegzik, mondta az orvosnak, anyám elájult.

A mentős mindenről beszámolt nagymamának. A kórház udvarán találkoztak, a harmadik napon. A légzésem rögtön megállt, a lelegején. A sofőr ránk csapta az ajtót, az utca végére értünk, és kámpec. Anyám nem tudhatta, hát anyám nem orvos vagy egészségügyi káder.

A kórházba értünk, az orvos kikapott a guruló ágyból, és futott velem, az asszisztensnők utána, és a mentős öt évig nem is látott minket, anyámat és engem. Mert a mentővel egy másik városba indultak, és egy másikba, és megint, és ez reggelig így ment.

Reggel kilenckor felment a harmadikra, és mondták, hogy intenzív osztály, második kórterem. És csak ketten vagyunk a szobában, anyámmal. Külön végével. A mentős a nevemet ismételtette, mátyusmelinda, mátyusmelinda, ezbiztos, hogyvalamitévedés, hátmeghalt. Vagy két különböző gyermek. Ugyanazzal a névvel. A nővér megsértődött, nemvagyoksüket, második kórterem.

A nagydarab mentős kétszer látogatott az utcánkba, és háromszor beszélt velünk. A kórházban nagymamával, betegségem harmadik napján, és mindent elmondott. Hogy az úton és a kórházban, a műtőig, és hogy nem volt lélek bennem. Csoda történt, asszonyom. És az utcánkban kétszer. Azért mondom, hogy utca, nem ház, mert így került hozzánk. Beteghez hívták, és találkoztunk. Először a szomszéd nénihez hívták ki, és másodsor a ballagásomkor. Amikor az utca torkolatában vonultunk, mind kicsípve, bekanyarodtunk, és ott volt a mentős. Szívinfarktus, mondta. És mi meghívtuk.

Amikor először jött, a szomszéd nénihez, én az udvaron ribizliztem, a betegségem után az ötödik évben. A mentős bejött a kapun, és mátyusmelindát kereste, énvagyokaz, mondtam, erre fölemelt, és az égbe dobált, hoppá, hoppá.

Nem vagyok már baba, mondtam, tegyen le, de még magasabbra dobott, hoppá, hoppá, ezekért a pillanatokért él-hal egy mentős.

Bement, és sokáig beszélgettek, anyám volt otthon és nagymama.

Anyám kávéval kínálta.

A szomszéd meghalt.

Másodsor, amikor a ballagásom volt, kicsit becsípett, a műszakjának vége volt, a férfi is meghalt.

Szóval nem ítélem el ezért.

Látod, Melinda, ő volt, száguldozott és szaladt veled a lépcsőn, mondta anyám, nem én voltam, mondta a mentős, mindenki más feladta volna, de ő nem, mondta anyám.

És tartotta bennem is a lelket, megmarad, meglátja, meggyógyul, mondta, nem mondtam, mondta a mentős.

Felment a pumpám, akkor ő volt vagy nem ő volt. Ópersze hogy én.

És mondta vagy nem. Ópersze hogy mondtam.

Akkor ne beszéljen félre!

Elromlott a hangulat, nem kellett volna meghívni a mentőst.

A bejegyzést anyám gyorsan elintézte, anyám írásban is szűkszavú.

A Százharmincharmadik Zsoltár második és harmadik verseihez írta be a történetet.

Áldjad, lelkem, az Urat,

és ne feledd el, mennyi jót tett veled!

Ő megbocsátja minden bűnöd,

és meggyógyítja minden betegségedet.

Ezerkilencszázhetvenháromban a Drágajóisten meggyógyította második lányomat.

Csoda történt.

Egy év alatt mindent megtanult, ülni, járni és beszélni.

Éneket nem javasolok.

FIZETETT HIRDETÉS

Azok a napok olyanok voltak, mint a parlagon hagyott föld. Egyiket követte a másik, a határok elmosódtak, ahogy kidőlt kerítést benőtt fű sem különbözik a szomszédostól.

Mindegy volt az évszak, hogy a téli utcákon úgy süvített a dermesztő cüg, hogy kisöpörte a csontból a velőt is, vagy épp a rekkenő nyár olvasztotta meg az emlékezetet. Mint egy alig derengő álom, remegett a múlt idő az alkonyatban.

Nyika a tornácon ült. Alatta karosszék, mellette kisasztal, a kisasztalon egy csupor meleg tea, fölötte háztető, a háztető fölött feszülő ég: troposzféra, sztratoszféra, mezoszféra, ionoszféra, exoszféra – és azon felül az Isten. Biztosan azon felül, mert az Isten emlegetése közben az emberek általában felnéznek az égre, mintha lenne valahol egészen magasan egy házszám, amely alatt az Isten lakik. Nyika nézte az eget, és arra gondolt, hogy milyen kényelmetlen az Isten irányába tekinteni, az embernek teljesen kiáll a nyaka, annyit mered föl, az Isten meg hogy nem szédül, meg hogy nincsen tériszonya. Illetve alighanem tériszonya van, másképp a Földön élne, és nem valahol az ég rejtekében. Aztán ott van a Mennyország. Van egy népszerű elképzelés, miszerint az Isten benne lakik a Föld összes pórusában, fűben, fában, kőben, feketerigóban, papagájban, mindenféle kis- és nagytestű állatban, hovatovább állítólag az emberben szintúgy. Hanem akkor miért nem lehet az egész Mennyországot is leköltöztetni a Földre? A Pokol már úgyis itt van, pontosabban a Földben benne, még pontosabban a föld alatt, az alvilágban, valószínűleg a metróhálózatot követő szinten. Bár van egy népszerű sláger, amelyben arról énekelnek, hogy a Mennyország egy Földön lévő helyszín. Mármint azért, mert a slágerben szereplő lány a slágerben szereplő fiúhoz intézett forró szerelme miatt érzi ezt. Egy másik slágerből megtudhatjuk, hogy a szerelemnek múlnia kell. És az elmúlt szerelem helye fájdalmas, és mivel a Mennyországban csupa öröm van és könnyűség, ráadásul mindez örökké, a végtelenig tart, valószínűtlen, hogy a szerelem elmúlása után tehát a Mennyország továbbra is a Földön tartózkodna. Azt nem tudjuk, hogy a Mennyországban van-e szerelem, ráadásul örökké, a végtelenig tartó. Valószínűtlen, hiszen az angyaloknak nincsen neme, sem biológiai, sem társadalmi, így nem is éreznek szerelmet, csak csupa örömet és

könnyűséget, a szerelem meg se nem csupa öröm, se nem csupa könnyűség, főleg nem örökké.

Az Isten szerelmére, gondolta Nyika, hát milyen világban élünk? Menyire számít Oidipusz-komplexusnak imádni egy le-Atyázott entitást, akit ilyen megnevezéssel értelemszerűen férfi neműként határozunk meg, és ez az Atya a mi Urunk, a mi Teremtőnk, és mi mind, akik élünk, Ádámnak és Évának, az első emberpárnak vagyunk a rokonai, és minékünk egy közös teremtőnk van, akit imádni kell, és az iránta érzett szerelemről vallani. Isten, az ő egyszülött fiát, Jézust szükségszerűnek tartotta feláldozni az általa teremtett ember lelki üdvéért, pedig már az Édenkertben kiküszöbölhette volna azt az apró hibát, amelyet úgy nevezhetnénk, hogy emberi kíváncsiság, és akkor nem kell gyermeket ölni, sőt, egyáltalában el sem kell hagyni azt a pompás helyet, ahol megterem minden földi jó, és az állatok sem támadnak az emberre. Hány ezer és ezerévi terápiára van szükségük a Földön élő egyistenhívőknek ahhoz, hogy ezt a súlyos, évezredek át cipelt generációs terhet végre letegyék?

Nyika felállt. Megfogta a széket, amelyen ült, felnézett az égre, nyújtogatta a nyakát, tett pár tétova lépést, majd kicsivel arrébb ismét leült. Ott, ahol az ózonréteg vékonyabb, talán átlátszik a Teremtő arcképe. Senki sem tudja, hogy néz ki. Vannak, akik azt állítják, látták az Istent. Megjelent nekik. Vannak, akik rámutatnak egy tárgyra, és azt mondják: az ott az Isten. Őket bálványimádóknak tartják. A két hozzáállás között nincs nagy különbség, a legfontosabb változó, hogy az egyik projekció elméleti, a másik fizikai; mindez éppen elég egy olyan viszályhoz, amelyben a privát igazát egyik fél sem tudja bizonyítani. Viszályhoz persze nem kell bálvány- és nem bálványimádónak lenni. Éppen elég csak másként gondolkodni az Istenről, az Istenhez vezető történeti útmutatóról, az Istenről írt könyvekről, sőt, az Isten megnevezéséről, a hozzá fűződő hiedelmekről, rituálékról, szokásokról. Más-más istenízlésű ember képtelen felfogni társának a sajátjától különböző istenízlését és az ezzel járó életmódot. Sok ember halt meg a gondolati összeférhetlenség áldozataként. Őket általában az Isten nevében ölték meg, állítólag az Istennek tetsző módon. Keresztshadjárat, öngyilkos merénylet – majdnem egykutya. Egy ezek alapján felskiccelt istenportré egy habzó szájú sadista rémet ábrázol. De ilyet nem lehet mondani az Isten portréjáról, mert az istenkáromlás. Vannak azonban békésebb istenek is, amelyek szimpatizánsai szerint nem szükséges egymás nyakát elvágni egy tanult elképzelésért. Sok történet szól a hatalom felhasználási minőségének belátható vagy beláthatatlan következményeiről; például ha a hatalom rossz

kezekbe kerül, pusztulást hoz maga után. Ha jó kezekbe, valószínűleg prosperáló életet. Nem nehéz belátni, hogy amennyiben egy isten ideája rossz kezekbe kerül, a történet a tettek torz mezejére lép.

A szél megpendítette a tornác szegletének feszült pókhálót. Nyika megborzongott. Olyan hatalmas a világűr. Szeretnék egyszer a csillagok közé szállni, gondolta, és megnézni, mi van a troposzférán, a sztratoszférán, a mezoszférán, az ionoszférán, az exoszférán túl. Bárcsak hallanám a szférák titkos harmóniáját! Úgy ha meghalnék, felkeresném Keplert, mégiscsak jobb az ilyesmit egy igazi szakmabelivel megosztani. Ő még épp elég naiv ahhoz, hogy ámulattal nyilatkozzon bizonyos dolgokról. Talán együtt megfejténénk, mi lehet az Isten horoszkópja. Bár ahhoz tudni kéne, mikor született. Állítólag mindig is létezett, és mindig is fog. Meg hogy mindig figyel, mint egy Nagy Testvér. Az Isten földi helytartója a Google. Ez a szöveg fizetett hirdetést tartalmaz.

PURIM

Ez így nem lehet tovább! András már nem tud másra gondolni, amikor Rúbenre vár. És amikor nem, akkor is. Folyton-folyvást. Ma kivételesen nem lenne indokolt. De oda jutott, hogy kvázi nincs bátorsága elengedni ezt a gondolatot, nagyvonalúan legalább erre a néhány órára. Elsőnek érkezett ma is, neki jutott a recepciózás cikis része. Meg az SMS: 462. Egy újabb idegen hotelszoba. Rúben más, pillanatok alatt alkalmazkodik – csók, bor, poézis, varázslat, és eltűnnek a tér-idő koordináták. Mire András magához térne, szerelmük fészkében találja magát. Másnap dél less, mire ismét megátkozza azt a napot is, melyen világra jött. És efölött már nem lehet napirendre térni.

Döntened kell: én vagy a képmutató életed?! Vége, falhoz! Órájára néz, arról volt szó, hogy legkésőbb nyolc, de már fél tíz. Legszívesebben elrohanna. Nem gyújt rá, Rúben csak azután tűri el, mikor már kevesebbet csókolóznak. Mostanság többnyire csak vitatkoznak. Forгатókönyv: előbb fel-falják egymást, aztán ájultan fekszenek a szétdúlt ágyon, majd András átül a fotelbe, és hallgatagon pöfékel. Ilyenkor – kizárólag ilyenkor – Rúben is hallgat, egyszerűen nehezebbé esik megnyitni az ütött-kopott vitát. Mindketten tisztában vannak azzal, hogy ez egy szar forгатókönyv, mert kurvára nem következik újabb fordulat. Nincs hogy. András szerint. Önmagába fordult, és maga körül forog a dráma.

Valakinek ki kell végre mondani, hogy vége! Én leszek az. András megalkudott a helyzettel, neki csak így jó. Be kell érje ennyivel. Ezt mondja. De ez nekem nem megy, beleőrülök. Meg gyűlölöm is. És ezt nem akarom, mert szeretem. Mindenkinek hazudik, hogy velem lehessen. Nekem is. És ez nagyon fáj. Hiába mond bármit, egy ágyban alszik a feleségével. Minden éjjel. És kurva nagy hazugságban él. Éjjel-nappal hazudik. És én is csak egy hazugság vagyok. Tölt magának egy pohár Disaronno-t, Rúben úgyis több kör előnnyel érkezik. Egyelőre késik. Legtöbbször késik. Jó, most Purim van. Mindig van valami. Egyszerre hajtja le, majd tölt még egyet. Azt is. Az üveget forгатja. Minden szögből megnézi, a fény felé tartja, élvezi a sötét árnyalatú narancsszínű likőrben megtörő fény hullámzó játékát. Mi az istenveréséért nem lehetne, hogy inkább mindig ilyen szarságokon csodálkozzék? Mi az istenveréséért nem lehetne, hogy bárcsak néhány percig

kikapcsolja a gondolatait? Mennyivel jobb lenne, ha valamiféle könyv lenne az agya helyén, amit forgatni lehet, lapról lapra haladni egy történetzálon, és eljutni valahová. De ehelyett mintha egy nagy köteg papír volna a fejében, lapok közé ékelt indigóval, gondolatai folyton-folyvást ismétlődnek, már nincs történet, csak fogynak az ívek.

Rúben végre megérkezik. Harsány vidámsággal zúdul a szobába. Szempillantás alatt kigyúlnak a fények, magukhoz térnek a gyerekképző lidércek, életkedve az elektromosság sebességével árad minden irányba. Varázslat. András, bár nagyon arra készült, hogy ma lesz, amikor kipakol, most azt érzi, mennyire gáz lenne világfájdalmával kioltani ezt a szilaj jókedvet. Kivár, de nem engedi el a döntést, mert ez így tényleg nem mehet tovább! Rúben pedig megszokta már András balfaszkodását – az egyszerűség kedvéért csak így nyugtázza –, és ahogy mindig, előveszi varázspálcáját, hogy megérintse ezt az aszott varangyot. Csiribiri-csiribá..., a bársekreányhoz táncol. Likórt tölt, és hátat fordít az elmúlt óráknak meg Andrásnak, a múlt és a jelen minden mizériájának. Gong! Első felvonás. Átszellemült arccal megfordul, mint akinek igenis még mehet így tovább.

Forgatókönyv szerint Andrásához lép, szerelemtől átszellemülten mélyen a szemébe néz, koccint, kéjes mozdulattal kortyol, majd szerelmesen rátapad az ajkára. Hosszan. Felfalja. És kezdődik a tangózó küzdelem. Csak hogy ma András tényleg fatális görcsrel kapaszkodik a gondolatba, hogy ez így nem. Rúbent idegesíti, de nem teszi szóvá, mert az rosszabb, és napok óta tikkasztja bőrét és ágyékát a vágy. Oké, végül is érthető, a fenébe is. Persze hogy minden rajta múlik. Vajon András tisztában van-e azzal, hogy ezt sem könnyebb elviselni? Mindegy, bassza meg! Csak most ne csinálja. Oké, ő erősebb. Igen, az, a keserves úristenit!

– Beszélünk kell! – András hangja szokatlanul idegen. Nemcsak a szerelem tónusa hiányzik belőle. Nagyon más. Józan?! Rúben a bársekreány felé fordul, de András megállítja. – Nem kérek! Túl sok volt... És Rúben pontosan tudja, hogy nem a likórra utal, de azért mondja, hogy nem is ittunk még semmit. És az sem éri váratlanul, hogy most nem erről van szó. Kibaszottul szar, amikor az ember minden dialógust kívülről tud. Mint a rab, cellája minden rácsát külön és együtt is ismeri, csak éppen vasvágó fűrészre nincs, és az sem tiszta, hogy merre tovább. Mert rácsok mögött a cellában csak álmodozni lehet. A részletek nem fontosak. És ez jó, az isten verje meg! Ez jó! Sokkal jobb, mint szarrá szenvedni az életet, ahogy András. Mindig van valami jó. S azt kell látni, annak kell tudni örülni. Mi történt ezzel a gyönyörű emberrel, hogy ennyire megkeseredett?

– Hagyd ezt most, kérlek! – az őszinteség lehet ilyenkor az utolsó adu. Nem akar erről beszélni, mert kurvára nem látja belőle a kiutat, és azt sem akarja, hogy replikában András azt kérdezze, hogy akkor mi legyen, mert ő már kivan ettől. – Csak téged akarlak most, érted? Csak dugni akarok és összeégni rajtad. Érted? – és András felfogja, hogy Rúben tényleg ezt akarja. Istenigazából az ő ösztönei is azt jelzik, hogy el kellene fogadni az ajánlatot, és ájulásig dugni, részegedni. András bedobja utolsó aduját is, legyen rá, vagyis a rabbira tekintettel, hiszen purim van! Ünnepe, és ezt nem korrekt elrontani. Ma inni kell, csontra részegedni. Ez egy ilyen nap!

– Miért is? – kérdezi sandán András. Rúben fellelegez, cseppenni látja szerelme jégcsapjait. Kurvára unja már a sztorit, de most jól jön, hogy meséljen Mordekájról, Hámánról, Eszterről, Ahasvérosról meg minden más szarságról.

– Nem tudom. A hagyomány, érted. Szóval az van, hogy be kell rúgni. Istenesen, úgy rendesen ki kell üsd magad. Most az egyszer, érted? Minden más ünnepen korlátozva van, de ma előírászerűen be kell baszni. – András szótlánul figyel, s bár Rúben igyekszik viccesre és trágárra fogni, nem mosolyog. – Na, nem vágod? Ma senki sem tiltja, addig iszunk, ameddig mindent összekavarunk.

– Nahát... ennél jobban?

– Figyelj má'! Azt tartja a hagyomány, hogy addig kell inni, amíg összetéveszted az áldott Mordekájt az átkozott Hámánnal. És nevetve elindul András irányába, de a tövisek miatt végül félúton leveti magát az ágyra, és csak nevet. – Helló, Mordekáj! Helló, Hámán! – idéetlenül integet Ferinek.

– Ez gáz. Miért kellene összetéveszteni a jót a rosszal? Vagy a nőt a férfival?! – Rúben ettől ideges lesz, de csak az arca rándul, felül és kiissza az Andrásnak töltött likőrt is.

– Ízlik a Disanorro? – kérdezi Rúben. András tisztában van azzal, hogy most az édes-keserű metafora kifejtése következne, de erre egyáltalán nem kíváncsi. Bár a jóképű rabbi annak idején éppen brillantinozott szellemességével vette le a lábáról. Zseniális tehetsége van a legbanálisabb állítást is váratlanul olyan szögből megközelíteni, hogy az evidencia is makramévá csomózódik, és a legunalmasabb téma műremekké lényegül át. Tulajdonképpen imádja ezt a csodálatos lényt. Csakhogy itt ez az apró fogyatékos-ság, amitől biceg. Hazug kripli. És egyáltalán hogy lehet valaki egyszerre ennyire tökéletes és ilyen szánalmasan balfasz? Szent és profán? Jó és rossz? És akkor most jön ezzel a szent részegséggel is. Mi az isten van itt?

– Hagyd a csavarokat! Egy seggel két lovat?

– Ez annyira triviális... Ne már! Ez a zsidóság bája. – És már nem lehet Rúbent leállítani. – Ez a sztori győzelemre hajaz, érted? Történetük során először, mindenféle transzcendentális beavatkozás nélkül győztünk. Érted? Megfordítottuk a sors kockáját! Önerőből. És ez kurva nagy buli. Akkorra, hogy még te sem barmolhatod szét! Jó? Csak ma ne, kérlek! – András hallgat, Rúben pedig tisztában van azzal, hogy ez nem az egyetértés csendje. – Jó, megértem, hogy te nem vagy zsi...

– Mondjuk, én a másik oldalon vagyok a százezer legyilkolttal.

– Hetvenötezer...

– Ja, nem vagyok zsidó, és kurvára nem kell igyak ahhoz... – abbahagyja, de Rúben még nincs annyira berúgva, hogy ne érezze, amit eddig soha.

– Mihez is? – Rúben hangja ellentmondást nem tűrő, de futnia kell még néhány kört ahhoz, hogy András folytassa.

– Azt hiszed nem ismerem a sztorit? Nálam is megy a net...

– Ne mondd, hogy a Wikipédiáról dokumentálódtál. Azt hiszed, tudod, hogy mi a purim? – ezt olyan hangnemben mondta, amitől András elbizonytalanodott. Nem a rabbiság miatt. A hang hőmérséklete februári csípős szellő. Ragyogó napsütés csillámlik a megfagyott havon, a lecsupaszodott fák mozdulatlan karcok a tengerkéék égbolton, a tavasz tündéjének ígézetében kilépsz a fűtött házból, teszel néhány lépést, érzed, ahogy szívedben álmosan ébred, bomlani készül az új rügy, és amikor elhagyod a ház sarkát, váratlanul lecsap a dermedt ágak között osonó kardéles szellő. Ugyanaz, ami az augusztusi hőséget erotikus gyöngédséggel simítja tested domborulataira, most fülkagylódba, orrlukadba, szemgödrödbe, fogaid között le egészen a torkodba hatol, mint valamiféle kegyes halál. Ugyanaz a szellő. Ugyanaz a hang. Ugyanaz a férfi. András most már inkább hallgatna, de Rúben már érzi, hogy ebben a játszmaiban is felül van. Mindig felül. Csak az ágyban mindig alol. Mindig. Amikor Andrásra kerül a sor, Rúben kutyapózt vesz fel, és várja az édes fájdalommal mélyre hatoló szerelmi döfést. Ha fordul a kocka, hanyatt fekszik, és kíméletesen karóba húzza, egyik kezével deréktól tartja, másikkal finom érintéssel goj párjának meglévő előbőrét a gyönyörű dáko makkján le s fel húzogatja, önkívületig. De most uralkodó pózban van, amit csak úgy tud megőrizni, ha legyőzheti a goj állításait és kétségeit. Ezt nem lehet kihagyni, és nem lehet megúszni. András muszáj befejezze a mondatot.

– Szóval nem kell igyak ahhoz, hogy Márdokájt Hámánnal összetévesszem.

– Igazán? – Rúben nem volt elég higgadt vagy józan már ahhoz, hogy ne tegye fel ezt a kérdést, ami kivétel nélkül mindenkit beránt a vitába, mert

annyi önérzete mindenkinek van, hogy igazát kiütésig vagy feladásig, de legalább egy menetben támadva védje.

– Tudod-e, Nagy Sándor hány katonával hódította meg Indiát? Negyvenhét ezerrel. És hogy a perzsák Marathonnál hányan voltak? Ötezren! Hannibál a canneai csatát húszezer férfival vívta. Csak hogy tisztázzuk a nagyságrendet, amikor afelett ujjongtok, hogy Mardokáj és Észer kibulizta hetvenötezer perzsa meggyilkolását. Mi ez, ha nem tömeggyilkosság?! Holokauszt. Kétezeröttszáz évvel Hitler előtt! Szóval, mi a különbség? Mi a fasz a különbség? Hülye játék ez az egész rituális berúgás. Nem örömtökben vedeltek, hanem a lelkiismeret miatt. – Rúben nem sápadt ki, a harag pírja sem színezte át, valamiféle skandináv szürkület mélyült tekintetében. De a menet végét jelző gong még nem szólalt meg. – Ne mondd, hogy te is a szertartás miatt iszol! Nem. Biztos, hogy nem. Őszintén nyomod magadba a piát. Őszintén bajban vagy, a kurva életbe! Igaz, rabbi?! Te tudod, hogy ki vagy? Homo vagy hetero? Férj vagy szerető? Istenfélő vagy istentagadó?

– Ne... Eddig! Itt hagyj...

– Miért?

– Mert jobb lesz...

– Eddig sem volt jó. Ez így nem...

– Hogyhogy nem?! – Rúben úgy csattant fel, mint aki vaktában kapja el a nem várt kapaszkodót. – Ezt most mondd? Négy év után? Mi az, hogy nem volt jó?!

– Ne csavard ki! – de ezzel már elkésett, Rúben sortűzre állította magát, és nyomta. András összeroskadt. Nem a kapóra jött vádaskodás nyilai találtak célba, hanem Rúben attitűdje. Arról máskor is esett szó, hogy a közös gyökerű szerelem/gyűlölet valójában egy álpszichológiai kamu, ami csak azért hangzik jól, mert a fél világ ezzel elegánsan felmentheti magát. Mert hogy gyűlölni, szánalmasan emberi gyarlóság – féltékenységgel, irigységgel, bosszúval, és minden mizériával együtt. És most Rúbent elborította. És ettől ijesztően idegen lett.

– Hazudtál? Szerelmet hazudtál? Vagy mi az isten? Családomat és karrieremet tettem kockára érted, és te most azt baszod hozzám, hogy valójában nem is volt jó szopni a körülmetélt faszomat?! Hogyhogy nem volt jó? S ha nem, miért bújtál az ölömbe, mint egy szánalmas kölyök? Mégis hogy? Csak úgy rám hányod, hogy nem volt jó? Akkor mi a jó neked?

András olyan sokáig hallgatott a fotelban, hogy Rúben kifogyott a szóból s a szusszból, és már arra sincs ereje, hogy feltépje az ajtót és elrohan-

jon. Furcsa, ismeretlen csend fészkelte magát közékük. Olyan, mint amikor úgy érzed, hogy valaki van a szobában, de mégisincs, merthogy nem látod. És a láthatatlanban nem hiszel, tehát úgy van, hogy valójában nincs. Szóval ilyenkor a csend mintha megszemélyesedne, és a két egymásnak feszülő ember között helyezkedne el. Érzed, hogy ott ül, sőt kissé előredőlve, keresztbe tett lábára könyököl, egykedvűen a padlót nézi, pislog. Igen, még pislog is. Most meg egy apró bogár bosszantja, hessegetni próbálja, de végül a bogár győz, beférkőzik szemhéja alá, és kisvártatva szeme fehérje a dörzsöléstől kivörösödik. Annyira ott van, hogy ennyire látod. A csend. Az ilyen csend. Ennyire. Ilyenkor a feszültség is megváltozik, mert már nem a párharc konfliktusa gerjeszti, hanem a feszélyező csend. A titkok és elhallgatások fonálainak szövetéből megtestesülő csend, aki csak úgy ül ott, és a szemét irritáló bogár kidörzsölésével foglalatосkodik – pont most, pont itt.

– Ne haragudj... – mintha ez olyan gojság lenne, mindig András töri meg a csendet, és mindig bocsánatot kér. De Rúben nem tud magához térni. Nyilván, nem a harag miatt. A bepörgés miatt. Olyan, ahogy ott el van nyúlva az ágyon, mint a hamu alatt senyvedő parázs, az őrjöngésben kimerült szent, aki már csak akkor fog sisteregni, amikor leöntik egy vedernyi vízzel. – Kérlek!

– A purim az egyetlen örömnepünk. – Rúben majdhogynem nyögve ejti ki a szavakat. – És te ezt is elvennéd tőlem. Mindig. Minden örömöm. Pedig csak ennyit akarok... Örömet. Veled. Együtt. Amikor lehet... de olyankor mindig. És te...

– A purim nem a ti ünnepeitek. – András ezt úgy mondja, mint aki nem vitát akar nyitni, inkább lezárni.

– Ezt meg hogy érted? – és ez már sziszegés, mint a vízzel nyakon öntött kisenyvedő parázs. – Kié, ha nem a miénk?

András nem válaszol. Feláll a fotelból, a komódhoz megy, teletölt Di-saronnóval két tiszta poharat, majd leül Rúben mellé, egy kézben markolva a poharakat, szabad kezével felsegíti Rúbent, majd az egyik poharat odaadja, erőltetett, de őszinte mosollyal, tosztoló gesztussal koccint, és mielőtt beleinna, belecsókol Rúben bő vértől duzzadó ajkába. Kissé elhúzódik, majd rövid smár után iszik, fejével biccentve Rúbent is erre biztatja, aki vonakodva ugyan, de engedelmeskedik. Aztán kiveszi kezéből a poharat, és a sajátja mellé teszi a kis asztalra. Ölelkezve ráhajtja Rúbent a dunyhára. Nem bír a szépségnek ellenállni. Percek óta igézi. Ennek sohasem tud ellenállni. A szépség. A máglya lángnyelveinek gyönyörű tánca. Nérót minden bizsonnyal a gonosz örület hajszolta Róma felgyújtására, de aligha látott ember

szebbet, mint a lángokba borult szent város. Egyszer egy bőröndnyi feleslegessé vált kottát égetett el a kert sarkában, s amikor begyúlt, megbűvölve nézte, ahogy a vonagló lángnyelvek belobbantják a lapokat, majd a hő fölkapja a pernyévé semmisülő hangjegyeket, és még egy utolsó táncban megforgatja őket a levegőben. A szépség a létezés transzcendenciája. András nem Istent keresi a sorok között, hanem a szép mondatokat. Istent azok találták ki, akik a kevés és a sok viszonylagosságába szorultak, valamiféle félreértés kísértetétől megigézve mérnek és számolnak. Akik nem zenét, hanem Beethovent és Miles Davist hallgatnak, akik az arghult a klarinéthoz hasonlítva primitív hangszernek tartják, és nem hallják a helyüket és formájukat változtató homokdűnék nászában kitárulkozó sivatag szerelmes hangját. És a világot képező emberiség többsége nem érti Ginsberget, miért a seggcsök az egyetlen ösvény a világbékéhez. Pedig a seggcsök nyelve a szépség egyik egzotikus dialektusa. Rúben felforrósodott, gyöngyöző teste. Szépség. Az érintés, az összfonódás, a vonaglás, az aritmia. Szépség. És ebben az egyetlen hosszan tartó pillanatban Andrást már nem kínozza semmiféle gyötrő racionalitás, hogy miért nem, ha... meg ilyenek.

– Miért mondtad, hogy a purim nem is a mi ünnepünk? A hajnal derengő fényei már megjelentek a horizonton, a 462-es szoba magasságából már jól látni, amikor a szinte ájultan fekvő András meztelen testére fonódva visszatér a kérdésre.

– Miért vagy te zsidó? – Rúbent bosszantja a visszakérdezés, mert tisztában van azzal, hogy András nem az evidenciát feszegeti, hanem önös érdekből, önmaga igazolása végett ki akarja forgatni. És erre nincs jó válasz. Ha például azt válaszolja, hogy azért, mert annak született, akkor András lazán leüti azzal, hogy gyenge az az identitás, amelyik genetikai füzérbe láncolva érzi biztonságban magát, de erős az a zsidó, aki az égő csipkebokor előtt leveszi saruját, és felforgatja a világot, mint a tűz szépségétől megbűvölt Mózes. De ha azt mondja, hogy azért, mert Isten gyermeke, vallása nem kultúra, hanem lelkének levegője, akkor András könyörtelenül lecsap: válj el, és vállalj fel engem, minket, buziságodat és szerelmedet! És vállalj Istent, ne a róla szóló tanítás szajkózó írástudója legyél! Szóval nincs jó válasz. Illetve minden lehetőség között a „nem vagyok zsidó” lenne a legjobb. András tisztában van Rúben szorult helyzetével, mégis provokálja.

– Kell legyen válaszod! Mert végtére zsidó vagy, én meg goj, vagy mi.

– Nem tudom, kedvesem. – És valóban nem tudja. – Tudod-e, hogy került Eszter a kánonba? Sokan ellenezték, de legalább annyinak megdobogtatta a nemzeti büszkeségét. Aztán bevillant valakinek a fejében egy jó zsidó

csavar, hogy az Eszter mássalhangzói más magánhangzókval kombinálva Rejtőzködőnek is olvashatók, és akkor már az is érthető, hogy az Örökkévaló nem jelenik meg sem történetileg, sem emlegetve. Szóval, vitás ez az egész mizéria – hol van Isten ebben a sztoriban, s ha nincs, mit keres a Bibliában. A ti Lutheretek sem csípte, a bosszúállás himnuszának titulálta, és sosem magyarázta. Meg a kumráni tekercsek egyike sem hivatkozik rá. Szóval, kurvára gyanús ez az egész. Igazából Istent kompromittálja... Az a szerencse – vagy mi? –, hogy Isten hogy, hogy nem, de nincs jelen. Szóval a Biblia is annyira szent, amennyire gyarló az ember. Bassza meg... A hetvenötezer tényleg kurvára sok! És hogy mindezt egy láthatatlan istenség számlájára írni, aztán meg jól berúgni – enyhén szólva ironikus. Érted? A keresztények istene cinikus, a zsidóké ironikus, és kurvára egy és ugyanaz. Rúbent tényleg előntötte a düh.

– Ez így nem mehet tovább... András nem hagyhatta ki, bár érdekelte Rúben belső konfliktusa, lágy ujjmozdulatokkal, finom érintésekkel Rúben heréit masszírozza. Ajkával nyakára tapad, tenyere lassan felforrósodott a duzzadó erekttől egyre keményebb dákón, Rúben abbahagyja kétségteológiájának okfejtését, egyre ritkábban vesz levegőt, testének minden porcikájában megfeszül. Amikor András ráhajol ágyékára, és mélyen befalja körülmélt hímveszőjét, feltör, mint a láva. Elájult. András egy ideig gyönyörködik a minden porcikájában kielégült test látványában, és valamiféle béke árad szét benne. Kimegy a fürdőbe. Kimosakodva fekszik vissza. Rúben amikor magához tér, átöleli és köszöni a gyönyört és a szerelmet. – Boldoggá tettél! András ágyékához nyúl, de ő lágyan hárít. – Erre most nincs szükség. Annyira szép vagy.

Megszólal Rúben telefonja. Le van húzva, csak zümmög. Eszter hívja. Rúben összerezzen, de nem veszi fel. Aztán elhallgat, mindketten nézik, Rúben tudja, nemsokára SMS érkezik. És pontosan így is történik. Az első buszok már kigördültek a végállomásra, ideges taxisok igyekeznek minél több fuvart megfogni, a városháza harangja is kondul egyet, a folyosóról ajtócsattanást hallani, és ismét zümmög a telefon. „Hol vagy? Miért nem jössz már?!” – Mi mást kérdezhetne? Rúben nem mozdul, András veszi kezébe a telefont, kérdően néz. Rúben annyira szét van esve, hogy csak a fejét tudja elfordítani, pedig legszívesebben hasra fordulna, és betemetné magát a hatalmas párnával. András hezitál, érzi, hogy megint ott van, ahol már nagyon régen nem szeretne lenni. Hogy ez így nem mehet tovább. És arra gondol, hogy Eszter könyvéből is ezért tűnt el Isten... Nem hiányzik vagy rejtőzik, hanem eltűnt.

AKIRE AZ ISTEN REÁTEKINT

Isten nem szerette különösebben Attilát. Szerette, de nem különösebben. Meghalt ugyan érte, de nem gyönyörködött a gondolataiban, nem hatódott meg a szavaitól, és nem jött lázba a tetteitől úgy, mint ahogy egyik-másik szentjétől szokott.

Egyszer aztán Attila mégis a figyelme középpontjába került. Erre azt mondhatnánk, hogy Isten őrizzen attól, hogy az Isten reád tekintsen, ha nem volna paradoxon.

Pedig nem kezdődött olyan rosszul ez a reátekintés. Attilát és élete párját, Irént keresztelőre hívták. Családi kötelesség, komaság, muszájmenniség. Az egyedüli, amiért Attila valamennyire mégis várta, a lakoma volt. De amikor ünneplőbe öltözve kiléptek az utcára, ahol harapnivalóan friss volt a levegő, tavaszi szellő táncoltatta az eldobott chipses zacskókat, az ég madarai pedig nagy hangon vitatkoztak megfoghatatlan dolgokról, amikor végignézt a feleségén, aki most, hosszú évek után ismét valahogy csinosnak, mi több, kívánatosnak tűnt, majd végigmérte csámpás, mindenben rá hasonlító fiát, aki ott kullogott mellettük a konfirmálásigmajdbelenősz öltönyében, Attila úgy érezte, hogy boldog. Sőt: áldott, ízlelgette a szót. Miért is ne?

– Reád tekint az Isten! – mennydörögte az úr asztala előtt álló szülőknek és keresztszülőknek a nyugdíjazására váró lelkipásztor, egy még számára is meglepően erőteljes prédikációban. Attila összereszt. Mi van, ha tényleg reám? Most el tudom képzelni...

A keresztelő simán ment. Miközben nyakon öntötték keresztvízzel, a kis szaros meg se mukkant a megilletődött Irén ölében, a keresztlevelet is sikerült helyesen kitölteni, rántott szelet is volt bőven, és remekül csúszott a kémeri borral. Reád tekint az Isten... Hmm.

Aztán következő vasárnap, amikor reggel kint mínuszok voltak, korán csörgött a telefon, és hívta az épülő ház tulajosa, hogy meggondolta magát, mégsem ott lesz a zuhanyozó, hanem a fürdő másik felében, Attilának meg ki kellett másznia a jó meleg ágyból, Irén mellől, és ki kellett mennie az új negyedbe, megint feltörni a betont és újracsövezni azt, amit már egyszer megcsinált, már nem érezte így. Majd amikor hazafelé menet, a szupermar-

ketnél, ahova Irén küldte be vécépapíráért, mert ott a legolcsóbb a városban, hátraparkolás közben nekiment egy bevásárlókocsinak, és összetörte a féklámpát, ami pont annyiba került, mint az elmúlt két hétvégi fusizás együttvéve, azon kezdett gondolkodni, hogy mit csinál rosszul. Mert hogy valamit múlt vasárnap jól csinált, amit most nem, abban egyre biztosabb volt.

Eldöntötte, hogy kész, vasárnap eztán templomba mennek, ahogy régen. Amikor Irénnek udvarolt, járt rendesen, de inkább csak azért, hogy őt láthassa. Aztán jött a gyerek, kellett a pénz, lett a sok fusi, azt meg ugye mikor, ha nem hétvégén? Irén az elején örült az újbóli templomozásnak, ifjú Attila viszont haragudott: nem értette, mi ütött az apjába? Aztán még inkább haragudott, mert ahogy kevesebb lett a fusi, kevesebb lett a zsebpénz is. A prédikációk halálosan unalmasak voltak, ifjú Attila a telefonját pötyögtette, Irén meg egyre többször jelentett beteget, és otthon maradt.

Egy, a bűnökről szóló, depresszív istentisztelet után, ami valóságos gyűjteménye lett a nyugdíjazását váró lelkész közhelyeinek, és amelyet a családból egyedül Attila hallgatott végig, ő is úgy döntött, hogy inkább kimarad, és visszatér a vasárnapi fusihoz. De közben a fejét törte, hogy mit nem csinál jól. Mit kellene tennie ahhoz, hogy ismét és immár folyamatosan, reá tekintsen az Isten. Ez a bűn dolog feszt eszébe jutott, hiába próbálta elhessegetni. Nem voltak nagyszabású bűnei, sőt madártávlatból nézve csupa unalmas, piti bűnei voltak, de ő mentül többet gondolt rájuk, annál jobban zavarták. Talán emiatt van minden!

Vegyük sorra: a kis hazavivések. Igaz, hogy ritkán tette, és többnyire resztliket, olyasmit, ami megmaradt egy-egy nagyobb munkából. Ebből lett otthon új fürdő, locsolóberendezés a konyhakertbe, fényorgona a gyerekek, noha soha nem használta. Most úgy érezte, hogy ez mégiscsak lopás. De már visszavinni nem lehetett, bevallani sem volt bátorsága. Jól tudta, ezzel nemcsak a főnök haragját, de az összes kolléga utálatát is magára vonná. Így hát összeszámolta, hogy ez körülbelül mennyibe kerülhetett az elmúlt évek során, és eldöntötte, hogy titokban letúlórázza. A főnök meg is lepődött hónap végén, hogy Attila sokszor és sokat maradt bent, és közben mégsem gyűlnek a túlórái. De végül is ez nem került neki semmibe. Irén viszont nagyon nem értette, hogy jó-jó, későn jön, viszont akkor hol a túlórapénz? A férje ezt elintézte annyival, hogy csak egy régi, befejezetlen meló. És a bajsza alatt somolygott, hogy lám, sikerült olyat hazudni, ami végső soron igaz.

Aztán meg ott van a káromkodás is, leginkább munka közben, jutott eszébe. Persze nem megy másként, amikor az a kurrrrva cső harmadszor re-

ped meg, hogy az isten... De bárhogya akarta, nem tudta legyőzni, a káromkodás erősebb volt, mint ő. Ekkor, látva a sok fejhallgatós fiatalat az utcán, kitalálta, hogy munka közben ő is zenét fog hallgatni, és pedig egyházi dalokat. Volt elég a youtube-on, és így tényleg jobb lett: amíg szólt a zene, nem káromkodott, vagy csak nagyon ritkán.

És ott van még az esti szexképnézés. Irén nem tudhatta, miket néz ő munka után a cégnél, vagy lefekvés előtt, hátul a műhelyében a telefonján, és miért megy ki utána az udvari vécébe. Este az ágyban meg azt hihette, férje az egész napos munkától olyan kimerült, hogy már nem kezdeményez semmi hetypetyét. Pedig hát nem. Inkább csak nem akarta megint azt hallani, hogy ne, Atti, most nincs olyan hangulatom, és nem volt türelme szép lassan meghoznia a felesége kedvét. A szexképek semmi ilyet nem mondtak, és semmi törődést nem igényeltek. Tehát ez nehezebb dió volt. A telefonját mégsem hagyhatta otthon, ráadásul akkor egyházi dalokat sem lenne miről hallgatnia meló közben. Megállta egypár napig, egy hétig, kettőig, nyáron néha hónapokig is megfeledkezett erről. De aztán mindig jött egy este, amikor nem bírt magával, és kezdődött az egész előlről. És minden új-rakezdésnél a meztelen lányok sokkal ártatlanabbnak és izgatóbbnak tündtek, mint amikor gyakran foglalkozott velük.

Most viszont eldöntötte, hogy kész, ez így nem mehet tovább, és penitenciát rótt ki magára. Ha este „rosszfiú” volt, hajnalban egy órával korábban kelt, kiment az utca végi blokkok közé, és a lépcsőházak elől meg a kis játszótérről összeszedte az eldobott zizis és csipszes zacskókat, sörös dobozokat és csikkeket. Egy idő után már pontosan tudta, mikor kell mennie, hogy a gyári melósokkal már ne, az iskolásokkal még ne találkozzék. De igazából ettől sem könnyebbült meg, és végig félt, hogy lebukik, hogy magyarázkodnia kell majd Irén előtt. Mert ha más el is hitte volna, hogy csupa önzetlenségből vagy a környezet megóvásáért teszi, tudta, hogy Irén nem érné be ennyivel. Ráadásul ilyenkor kialvatlan volt, a munkahelyen is egyik hülyeséget csinálta a másik után, és mikor a hőlégfűvót egyszer bekapcsolva felejtette, és nemcsak a bermannngcső olvadt meg, hanem mögötte az egész biztosítótábla, akkor már jött a írásos figyelmeztetés fizetéslevonással.

És akkor még az italról nem beszéltünk. Nem, abban egészen biztos volt, hogy nem alkoholistá. De azt azért elvárta, hogy Irén minden vacsora előtt tegye ki neki a stampedli erőset, nem baj, ha ő nem kér, a végén pedig kocintson vele a háziborral vagy a nyári melegben a műanyag palackos helyi sörrel. Így csúszott jól a vacsora, így tudott lenyugodni, kicsit elbódulni egy stresszes nap után. Ideges lett, ha a pia kifogyott otthonról, és Irén nem szólt

neki, hogy gondoskodjon az utánpótlásról. Márpedig Irén gyakran nem szólt, mi több, ha szólt, azt is szóvá tette, hogy néha azért lehetne tartani egy kis szünetet. Most valamiért ez is eszébe jutott.

Ekkortájt hirdették meg a segélyakciót a vidéki bentlakásos iskola számára. Ezt is a templomban hallotta, húsvétkor. Sátoros ünnepek alkalmával azért el-eljártak, Irén ehhez ragaszkodott. Most egy sofőrt kerestek a gyülekezet mikrobuszához, aki az adományokat elviszi, meg egy önkéntes vízszereelőt, aki át tudná nézni a bentlakás egyre gyakrabban elduguló lefolyóit. Attila úgy nyújtotta fel a kezét, mintha az élete múlna ezen. Irén jól meg is nézte, de úgy tűnt, végső soron büszke rá. Szombat reggel, amikor otthonról indult, az utca végi játszótéren csipszes zacskót táncoltatott a szél.

Ezen az úton világosodott meg. Útitársai, a csinos huszoneves ifjúsági és gyermekmunkás, valamint az Attilával nagyjából egyidős presbiter végig a tavalyi konferenciáról áradoztak. Mindketten olyanoknak tűntek, mint akikre reá tekintett az Isten. Vagy az Úr, ahogy ők mondanák. Sőt, ahogy teltek az órák, Attila egyre inkább meg volt győződve arról, hogy éppen ilyenek az áldottak. És arról is, hogy az áldás, vagyis reátekintés elég szoros kapcsolatban lehet ezzel a konferenciával. Nincs mese, jövőre neki is el kell mennie!

A konferenciát idén a szokásosnál egy héttel korábban, ősz legelején szervezték. Így Attilának a rendes nyári szabadságából kellett félretennie három teljes napot. Irén nem tiltakozott, és nem próbálta meg lebeszélni. Jobb, ha ilyen helyre jár, mint kocsmába. Vagy halászni! – ezt gondolhatja Irén, villant meg Attilában. A konferencia Balaton-felvidéken volt, egy termálvizes szállodában, úgyhogy Attilának nemcsak a részvételi díj miatt kellett pár extra fusit vállalnia, de az útiköltség ráeső részét is ki kellett termelnie. Úgy volt, hogy Zsoltnak, a presbiternek a kocsijával mennek, ő tavaly hozott egy négyéves Passatot Németből, úgy ment, mint a golyó. Attilára meg csak mint tartaléksofőrre lehet majd szükség, ha Zsolt elfáradna. De két nappal indulás előtt kétségbeesetten hívta Zsolt, hogy nem tudja, hogyan, de elszakadt a vezérműszíj, besült a motor, ez bizony nem lesz meg a héten, pótautó kellene. Attila dörzsölgette a halántékát, majd elmondta Irénnek a dolgot. Irén azt válaszolta, hogy előbb-utóbb úgymint rendbe kell tennie a kocsit, ő ki nem állhatja, ahogy most kinéz. Úgyhogy kivettek pénzt a vésztartalék számláról, Attila vett négy vadonatúj gumit, olajat cserélt és mindenféle szűrőket, megjavította az ablakemelőket is, kitörölte, kiporszívózta a kocsit, végül elvitte egy mosodába, és kívülről is levikszolta. Mint ha tíz évet fiatalodott volna az öreg Mercedes!

Éjszaka nem jött álom a szemére.

– Ne ficánkolj annyit, aludj! – mordult rá Irén.

Könnyű azt mondani.

– Holnap vezetned kell egész nap... – tette hozzá szelídebben a felesége, és hátulról átkarolta.

Most. Talán most kéne megfordulni, csókolgatni, rámászni. De míg ezen gondolkodott, Irén szuszogása egyenletessé vált. Inkább nem költi fel. Nem baj, a konferencia után minden más lesz, én is más leszek, olyan, mint Zsolt vagy Vicus, a gyermekmunkás, na nem olyan jó seggű, hanem olyan áldott. Például annyira, hogy nem fogok Vicus hátsójára gondolni, miközben a feleségem mellett fekszem az ágyban – gondolta.

Pár órát tudott aludni mindössze, és mikor kiszállt az ágyból, Irén már a tízóraját csomagolta.

– Három adag kávéfőztem le, tej, cukor benne van, betettem a kék termoszba. Legyen végig melletted. Ha kicsit is álmosodsz, főleg evés után, okvetlenül igyál!

Aztán úgy búcsúzott el, ahogy még soha.

– Isten áldjon... – mondta, miután megcsókolta.

Abban a pillanatban hagyta volna a konferenciát a fenébe: ölbe kapni Irént, vinni vissza a hálószobába...

De menni kellett. Az utca végén a játszótér tiszta volt. Nahát, talán valaki a helyembe lépett? Mindegy: a konferencia után már egészen biztosan nem kell szemetet szednem hajnalonként – gondolta, miközben visszaintett Irénnek.

De tíz perccel később, amikor megpillantotta Vicust, a kis piros gurulós bőröndjével, amint a távolsági buszmegállóban várja, Irén már igen távolinak tűnt.

Egész úton ő vezetett. Zsolt ugyan feljánlotta kétszer is, de nem akart gyengének tűnni, és az igazat megvallva, nem szívesen bízta volna a szépen rendbetett kocsiját olyasvalakire, aki azt sem tudja, mikor van a vezérműszíj-csere ideje.

– Ti csak beszélgetsetek, olyan jó hallgatni titeket – mondta, és ebben volt is igazság.

Öreg este volt, mire a Balaton-parti szállodába értek, a konferenciateremben már el is kezdődött az esti dicsőítés. Két gitárral, egy billentyűssel és egy dobszettel nyomta az egyetemistákból álló zenekar. Hejj, ha nekem húszévesen ilyen felszerelésem lett volna! – irigykedett, eszébe jutott a katonaság által derékba tört dobos karrierje, és máris ellenszenvesnek találta

őket. De a két szólista lány olyan gyönyörű hangon és átszellemülten énekelt, hogy egy idő után Attila azon kapta magát, hogy követi a kivetített szöveget, sőt, a refrént dúdolgatni is kezdte. Akkor még furcsa volt, hogy van, aki kitárt tenyérrel, felemelt kézzel, behunyt szemmel vagy ezek valamilyen kombinációjával dicsőít. Csak ő meg Zsolt álltak egyik lábukról a másikra, ő még a kezét is zsebre dugta, mintha attól félne, hogy egy óvatlan pillanatban magától fog a levegőbe emelkedni. Attilának eszébe jutottak a szaklicis táncestek, ahol muszáj volt valamit táncolni, mert ha nem, az oszi rögtön nógatni kezdte az embert, és akkor már az egész évfolyam azt nézte, hogy ő hogyan szerencsétlenkedik.

De csak az első este volt ilyen. Másnap Attila azt vette észre, hogy valami történik vele, mintha elkezdett volna változni. A dicsőítés során már sokkal kevésbé érdekelte, hogy ki mit csinál körülötte, sőt, egy adott pillanatban a tenyereit is kitérte felfelé, mint aki készen áll az áldást fogadni, vagy mint aki egy láthatatlan tornalabdát tart. A másik, ami feltűnt, hogy nem érdekli annyira Vicus. Az egyik amerikai gitáros már első este elkezdte csapni neki a szelet, és Vicus, láthatóan, ezt cseppet sem bánta. Mikor először pillantotta meg őket a vendéglőben, kicsit rosszul esett, pedig Vicus azonnal bemutatta őt az amerikainak, de aztán ők ketten tovább trécseltek angolul, Attila pedig meg sem tudott mukkanni, így inkább továbbállt. De ettől kezdve sokkal kevésbé leste, hogy merre van a lány, és ha meg is látta, nem tapogatta le azonnal a tekintetével. A harmadik furcsaság is a vendéglőben történt. Sorban álltak a húsos pultnál, és látta, hogy már csak egy pár szelet rántott hús maradt. Ekkor tűnt fel a jobbján egy idősebb pasas, valószínűleg nem látta, hogy merről áll a sor, és csak úgy odaszédelt. Máskor úgy tett volna, mint aki nem veszi észre, és ahogy az előtte álló végzett, egyből a helyére lép. Most viszont nagyvonalúan maga elé engedte a beszélgetőt, aki, természetesen, kivette az utolsó két szeletet. De ennél is furcsább volt, hogy utána Attila nem bosszankodott, és nem érezte magát lúzernek. Beírta hideg fasírttal, vegyes salátával, és jókedvűen ült le néhány új ismerős mellé.

Az előadásokon szorgalmasan jegyzetelt, hogy otthon újra tudja olvasni, Irénnek be tudjon számolni, és ha lesz rá alkalom, ő is elő tudjon rukkolni majd olyan mondatokkal, mint Vicus vagy Zsolt. Meglepődött, hogy mennyire elfáradnak az izmai, pedig hát egész nap fúr, szerel, csavar, de úgy látszik, az írás más izmokat vesz igénybe. Következő nap olyan jókedvűen ébredt, mint még talán soha. Mire Zsolt felkelt, ő már úszott egyet a Balatonban, aztán áztatta magát termálvízben, utána jól reggelizett, a dicsőíté-

sen már félig-meddig kívülről tudta a dalokat, és most mert behunyt szemmel énekelni. Mindezek ellenére csak késő délelőtt, a kávészünetben dőbent rá: ez az, amit kerestem! Tényleg működik: áldott vagyok! Hát ez ilyen egyszerű? El kell jönni a konferenciára, és itt megáldódik az ember? Úgy tűnik, igen. És, Vicust meg Zsoltot elnézve, ez kitart egész évben. Kicsit olyan, mint az éves orvosi vizit vagy a műszaki a kocsiknál: a lelket is karban kell tartani, olajat kell cserélni, évente legalább egyszer. Nagyon elégedett volt a hasonlatával, gyorsan le is írta a füzet végére, hogy Irénnek majd elmondhassa. Jövőre okvetlen el kell hoznia őt is!

Az utolsó nap a délelőtti programmal, avagy kibocsátással ért véget, majd mindenki kapott hidegebédet az útra. Búcsúzkodtak az új barátoktól, Attila úgy dobálta jobbra-balra az Isten áldjonokat, mint aki világeletemben ezt csinálta. Kár, hogy csak ennyi volt, gondolta őszintén.

Még a visszaút is jól kezdődött. Negyediknek magukkal vittek egy miszionáriust, aki a városuk közelében szolgált. Még énekeltek is a kocsiban az újonnan tanult dalok közül jó párat, aztán mindenki az előadásélményeit osztotta meg, és hogy mit fog ebből az életében, munkájában, gyülekezetében hasznosítani. Zsoltot kicsit bosszantotta, hogy vezetnie kell, és legalább lopva nem nézheti meg a jegyzeteit, mert így semmi okosat nem tudott mondani. Ha mégis eszébe jutott valami, mire kitalálta, hogyan mondja el, már valaki megelőzte, és általában sokkal jobban megfogalmazta. Hiába na, ő nem végzett egyetemet, csak szaklicit.

Valahol a határ környékén kezdődött. Egyáltalán nem biztos, hogy a határ miatt, valószínűbb, hogy csak a vacsora utáni elnehezülés – talán nem kellett volna csülköt rendelni, de hát otthon mikor ehetne ilyet? – vagy az, hogy nagyon megivott volna egy pohár vöröset a csülök után, de nem lehetett, vagy az, hogy besötétedett, és nem szeret sötétben vezetni? Ki tudja? A határig kifogytak az énekekből és a mondanivalóból is. Zsolt megint felajánlotta, hogy szívesen vezet, de visszutasította, mire a presbiter szinte azonnal elaludt az anyósülésen. Hátral a miszionárius és Vicus viszont élénken dumáltak, amiből, noha nagyon szerette volna, csak foszlányokat értett. Úgy tűnt, egyre személyesebb dolgokat „osztottak meg”, persze kizárólag „testvéri alapon”. Attila nem tudta eldönteni, hogy az idegesíti jobban, hogy Vicus ilyen gyorsan és ilyen meghitt közelségbe tud kerülni tök ismeretlen fiatal pasikkal, vagy az, hogy mikor a vécére ment a benzinkútnál, azon kapta magát, hogy ismét a lány fenekét bámulja, és közben némán, befelé azt mondja: a kis kurvája...

Megrémült magától, gyorsan bement ő is, ivott még egy kávé, kicsit tornászott a kocsi mellett.

– Ne vezessek én? Tavaly óta van jogosítványom, és elég ritkán van lehetőségem... – próbálkozott a misszionárius.

– Deeehogy. Teljesen jól vagyok. Ti csak nyugodtan beszélgetsetek!

Még csak az hiányzik, hogy ez a srác az ő új, szabad világgal egyidős Mercedesén tanulgasson. És ő mit csináljon közben? Üljön hátra a saját kocsijába? Vicus mellé?!

Az út hátralevő részén az elveszett áldottságot próbálta visszaszerezni. Tegnap megvolt! Még ma reggel is megvolt! És úgy tűnik, a többieknek most is megvan. Legalábbis Zsoltnak biztosan, Vicusért most nem tette volna tűzbe a kezét, a harmadikat meg alig ismerte. A Királyhágón, miközben lassított a kanyarokban, majd kigyorsított belőlük, eszébe jutott egy mondat a ma reggeli kibocsátásról: „Az áldásért meg kell küzdeni. Amilyen kétségbeesetten akarta Jákob az atyai áldást, úgy kell nekünk is akarni...”

De hát nem akarom eléggé? Mit nem csinálok jól? Túlóráztam, penitenciát róttam magamra, visszaadtam, amit elvettem, önkéntes munkát végeztem, időt, pénzt nem kímélve eljöttem erre a konferenciára! És egyetlen nap után már semmi? Mi a baj velem?

Hullámokban öntötte el a kétségbeesés.

Ahogy egyre jobban belefutottak az éjszakába, a hátsó ülésen is szakadozottabb lett a beszélgetés. Később pedig látta a tükörben, ahogy Vicus a misszionárius vállára borulva alszik, szája szélén vékony csíkot hagyott a nyál.

Kihalt városkán hajtottak át. Attila szívében a keserűség helyét fokozatosan átvette a beletörődés. Még egy félóra, és otthon lesz. Aztán ő is aludhat egy keveset, elvégre holnap munkába kell menni. Le van szarva az egész!

Az utolsó, amire emlékezett, egy hosszú egyenes szakasz volt. Hogy hogyan kerültek a vasúti átjáróra, arról fogalma sem volt. Arra riadt fel, ahogy a kerekek megrázkódtak a síneken. András-kereszt volt, vonat nem jött. Ösztönösen megtaposta a féket, de az átkelő utáni éles bal kanyarral már nem tudott mit kezdeni. Úgy repültek ki a mezőre, hogy közben a Mercedes kétszer megpördült a levegőben.

A legrosszabb nem is a becsapódás, gondolta Attila, hanem hogy teljesen elveszítéd a tájékozódási képességedet. Nem tudod, hogy merre van az ég, merre a föld, nem tudod, honnan és melyik pillanatban jön majd a végzetes ütés.

Erre emlékezett csak, erre a gondolatra, meg arra, hogy visszahunyta a szemét, és közben úgy szorította a kormányt, ahogy csak bírta. A becsapódás már nem volt meg.

*

Erős, fájó fényre eszmélt. Valaki a szemhéját emelgette, és egy zseb-lámpával bevilágított a pupillájába. Zajok és mozgás a közelben, de ő nem moccanhatott. A háttérben diszkóztak az út menti fák, mintha valaki kékpíros fényorgonát szerelt volna az ágaikra.

Miközben mozdulatlanul feküdt, ott, belül ökölbe szorította a kezeit, és az ég felé emelte.

– Mondd, hogy mit csinálok rosszul, Istenem? Mi a fenét tegyek még?! Ennyire vagyok képes, értsd már meg! Nyomorult, bűnös, szar ember vagyok! Ezt akartad hallani?!

*

Isten az Attila szemében gyönyörködött. Nézte a fehérjén szerteágazó piros ereket, majd az írisz kékesszürke hegyeit, a barna fjordokat, amelyek körülölelték a fekete krátertavat. Csodálta saját keze alkotását. Aztán belebámult a pupilla végtelen feketeségébe, és távoli galaxisokat csodált meg benne.

Ezután, az órához és az évszakhoz képest igen szokatlanul, meleg hajnali szellőt küldött, és megsimogatta Attila homlokát.

– Na végre! Akkor már beszélgetünk – suttozta.

Végiggondolta mindazt, amit tennie kellett. Nem volt könnyű egy jó prédikációt kisajtolni abból a kiegészített, nyugdíj előtt álló lelkeszből, szerencsére a sok unalmas a későbbiekben már ment magától. Nem volt könnyű elültetni az épülő ház tulajdonosa feleségének agyába, hogy mégsem jó helyen van a zuhanyozó, miközben előző este a férjével mindketten elégedettek voltak vele. Majd úgy összezavarni az ikres anyukát, hogy ottfelejtse a bevásárlókocsit a parkoló közepén, noha, természete szerint, igen pedáns ember volt. Még egy kisebb belpolitikai válságot is ki kellett robbantani Atlantában, ami több, bonyolult áttételen keresztül a konferencia előrehozatalát eredményezte, hogy Zsolt ne mondja majd le az utolsó percben az apja jövő heti infarktusa miatt. De a legnehezebb mégiscsak ez a baleset volt. Hagyni a dolgokat idáig jutni: agyrázkódás, sokk, vér, gerinc-, kulcsont- és nyílt bokatorés. Attila novemberig nem tud labra állni, Zsolt a csigolyatörésével évekig kínlódik, Vicust karácsonykor is még szaggató fejfájás fogja gyötörni. De megérte: Attila reátekintett. Igen, most már végre beszélgetünk! – sóhajtott az Isten.

PILÁTUS BREVIÁRIUMA

I.

Tolsztoj megcsömörölve a világ hamisságától, tekintélyes szakállt növesztett, muzsiknak öltözött és prófétának állt. Nem volt választása. Vagy meghal, vagy közvetíti Isten üzenetét. Élni akart. Úgy érezte, még van mondandója. Esetleg gyónnivalója, hátha a világ – azaz a bűnösök – okulnak az ő hibáiból. Nem szoktak.

Nem tartozik ide, de mégis meg kell jegyezni: erről az egésről Istennek fogalma sem volt. Ami szinte lehetetlenség, gondoljunk csak szerencsétlen Jónásra, aki minden ízében vonakodott a próféataságtól, és a bajt elkerülendő, először elbújt a saját félelmei alá, majd a függöny mögé, végül úgy döntött: inkább tengerre száll, arról Isten bizonyára nem fog tudomást szerezni. Jónás tévedett.

Más szóval: Tolsztoj tévedett.

II.

Isten elhatározta: Tolsztojról fog írni. Az igazságot. Felgyúrte az ingujját, elövette a kalamárist, lefújta némi port a lúdtollról, inspirációnak beleolvasott Seneca leveleibe: „Nomentumi birtokomról küldöm üdvözetem, és szellemi derűt kívánok neked, azaz az összes isten kegyét, akik szelídek és kegyesek ahhoz, aki önmagával megbékélt.” Majd munkához látott.

Az első szó, amelyet papírra vetett, ez volt: Tolsztoj. Ez nyilván nem meglepő, tekintve a mű témáját. Ahogyan kikanyarította a betűket, egy pillanatra megállt és elmélázott. A név mindig túlmutat önmagán. Erre ő maga a legjobb példa, nem hiába rejtőzködött mássalhangzók mögött. A név szentség – morfondírozott a szerző, jelen esetben Isten. Ezért némi fontolgatás után határozott mozdulattal áthúzta Tolsztoj nevét.

Tolsztoj erre azonnal hasra esett a nagy végtelenbe nyúló hófedte orosz pusztaságban, Puskin forogni kezdett a sírjában, Majakovszkij elhatározta, bolsevik lesz, és dadaista verseket fog írni, Lenin összeráncolta a homlokát – ami érthető, hiszen ő istentagadóként már Tolsztoj próféataságát is gyanakvással tekintette –, magában hálát adott a jó Istennek, hogy Sztálin otthagya a papi szemináriumot. Ez a katasztrófa-sorozat pedig annak volt köszönhető: láthatatlan események laza láncolatát indítja el, ha Isten ki-

húzza valaki nevét. Ezt hívjuk mi az emberi sors tragédiájának. Ezt hívja Isten teológiának.

És mindig neki van igaza.

Így aztán hamar belátta, az írás nem az ő műfaja, ezért egy profit kért fel arra, hogy érzékletesen és pontosan rajzolja meg Tolsztoj valódi énjét – azaz írja meg a nagy leleplező művet. Némi hezitálás után úgy vélte, erre a megtisztelő feladatra Bulgakov a legalkalmasabb, különben is éppen kegyvesztettként – Isten újabb manővereinek következményeként – Moszkvában lógatta a lábát. Tehát ideje mint a tenger, és nyugodtan írogathat az Úr kegyelméből.

III.

Kissé nedves, kissé zajos. Összességében kellemetlen. Mert szó mi szó, nincs mit szépíteni rajta: ragadósan lehangoló, de reménytelenség kikerülni belőle. Ez van. Örökre.

Mindannyian a cet hasában üldögélünk, ahonnan két irányba van kijárat, és mindkettő méltatlan.

IV.

Van úgy, hogy csak véletlenül keveredünk bele egy történetbe. Tulajdonképpen mindig így zajlik, de meg kell nyugtatnunk magunkat, hogy urai vagyunk a saját sorsunknak. Kézben tartjuk a dolgokat. Szilárdan ülünk a nyeregben – vagy a cet veséjén annak bendőjében. Magabiztosan értjük az életet, illetve saját magunkat. Esetleg a világot. Tévedés lehetősége kizárva. A siker garantált.

V.

Cervantes egy nap elment gyónni. Nem szokott ilyet tenni, de igencsak nagy szüksége volt rá, hiszen hat nővel élt együtt, nem volt pénze, Lope de Vega átkozottul sikeres volt, az ő színdarabjai azonban nem kellettek senkinek. Elkeseredett. Meglehetősen sötétben látta a jelent és jövőt. Békére, irodalmi sikerre, sok pénzre és értelmes beszélgetésre vágyott. Egy férfival. Nyugodt körülmények között.

Van-e nyugodtabb hely a gyóntatószéknél? És ott garantáltan nincsenek nők. A papok meg szerencsére férfiak – gondolta Cervantes. Az atyának viszont pocsék napja volt. Általában gyónni az asszonyok jöttek, és nem volt olyan szerelmi bánat vagy öröm, házassági zűr vagy boldogság, lovagias férj vagy faragatlan, jólét vagy pénztelenség, hűtlenség vagy kényeszerű

lojalitás a környéken, amelyről Juan atyának nem lettek volna mélyreható ismeretei. Ez a tudás igencsak terhes volt számára. Mődfellett nyomasztotta, és magában örült, hogy az egyház kategorikusan tiltja a papok nő-sülését. Az atya tapasztalata az volt: minél több időt tölt el a gyóntatószék meghitt félhomályában sejtelmes hangon eluttogott családi titkokat hallgatva, annál bizalmasabb lesz közte és a gyónók közti viszony. A nők úgy érezték: egyedül csak Juan atya érti meg őket. Ebből viszont az következett: ha meglátták az atyát az utcán, boldogan rohantak oda hozzá, és úgy folytatták mondókájukat, mintha a gyóntatószékben ülnének. Ő eleinte úgy próbált védekezni, hogy atyáskodó hangon – a püspöktől leste el – igyekezett felhívni a hívek figyelmét: ő csak a városban sétál, ahol a gyónási titok nem érvényes. Hiábavalóság volt.

A hívek akkor már szívükbe fogadták az atyát, ami azt jelentette: bármi-kor bármit készek voltak megosztani vele. Vagyis: elkapták a grabancát, és rázúdították minden gondjuk-bajuk. Így aztán óvatosabb volt az utcákon, a falak mellett meglapulva osont, kerülve a zsúfoltabb tereket, fejére csuklyát húzott, és nem nézett se jobbra, se balra.

– Atyám – kiabáltak utána –, megismertem a járásáról.

Ekkor ahhoz folyamodott, hogy alaposan megfigyelte a különböző rendű és rangú férfiak utcán való közlekedését. A testőrség tagjai határozott lendülettel vetették előre a lábukat, de ennek ellenére alig haladtak. A kanonokok ezzel szemben aprócska galambléptekkel szüntelenül csak siettek. A hercegek többnyire iksz-lábúak voltak, és minden igyekezetükkel próbálták ezt járás közben eltitkolni, amelynek az lett az eredménye: azt a benyomást keltették, ha nem jutnak el azonnal az árnyékszékre, akkor ott, Valladolid főterén fognak odapiszkítani. A kereskedők ezzel szemben, nem hazudtolva meg a minden hájjal megkent észjárásukat, szinte minden pillanatban változtattak a lépteiken aszerint, hogy éppen kinek köszöntek oda. Juan atya az ellesett járásokkal próbálta félrevezetni a híveit, amikor ki kellett lépnie a templomból.

Tehát az atya is nagyon örült, hogy végre egy férfi akar gyónni.

– Hogy hívnak, fiam?

– Félix Lope de Vega y Carpio – válaszolta Cervantes.

Juan atya gyanútlanul fészkelte be magát a sötétségbe és a templom csendjébe. Fogalma sem volt az irodalomról, az írókat nem ismerte, az irodalomtörténetről azt sem tudta, eszik-e vagy isszák.

– És mi bántja a lelked? – érdeklődött óvatlanul.

Tapasztalatai szerint a férfiak végső elkeseredésükben jönnek templomba, amikor már tényleg semmi más jobb ötletük nincs. Ez jobbára olyasmit jelentett: az alkoholizmuson túlvoltak, az öngyilkossághoz nem volt kedvük. Míg a nők minden apró-cseprő érzelmi rezdülésüket rögtön meg akarták osztani valakivel, a férfiak hallgattak. Mert ha valamit nagyon tudtak, az a hallgatás. Juan atya is ezt gyakorolta nap mint nap.

Szóval az atya valami ilyesmire számított: gyerekszülés közben meghalt az ifjú feleség és a magzat; a férfi hűgát elcsábította a Calatrava-rend nagymestere, majd másállapotban cserbenhagyva, a lány öngyilkos lett, az idős szülők viszont belehaltak a bánatba; egyetlen fiúgyermeke Sevillában hajóra szállt az Újvilág irányába, majd Hispaniola sziget közelében vagy elsüllyedt a hajója, vagy csak megették a vademberek. Az atyában tulajdonképpen egy író veszett el, de erről neki a leghalványabb fogalma sem volt.

– Az a baj – mondta Cervantes –, hogy tökfey vagyok.

Juan atya meglepődött. Érezte, hogy a cet nagyra tátja a száját és készül lenyelni őt, a gyóntatószéket és a templomot. Nem járt messze a valóságtól, csak azt nem tudta, hogy ezúttal ez a cet nem Isten, hanem az irodalomtörténet. Ez utóbbi viszont az Úrnál is vérszomjasabb könyörtelenséggel bánik el az emberrel. Ugyanis az a trükkje, hogy mindig elaltatja áldozatai gyanakvását. Az atya is azt saccolta, egy gyengeelméjű esett be a csütörtöki esti mise előtt a templomba. Mentségére legyen mondva, fogalma sem volt az irodalomról, de ez persze nem kifogás. Ha a leghalványabb sejtelme lett volna, akkor Lope de Vega nevének hallatán sikítva feltöri a gyóntatószék ajtaját, és uszgyi, be a sekrestyébe!

Mert mi szokott történni? Beül egy félnótás gyónni, akiről pár évszázad múlva kiderül: egy zseni. Akkor az irodalomtörténészek aprólékosan feltárják a híres író minden egyes napját, és addig túrják a levéltárakat, hogy megtalálják azt az átkozott csütörtöki napot, és rögtön levonják azt a nem túl hízelgő következtetést, miszerint a műveletlen, vidéki, bugris csuhás nem ismerte fel szerzőnk kiválóságait, és emiatt megvetően viselkedett vele. Ez persze nem volt igaz, de Juan atya már nem tud bemenni a Real Academia Española irodalomtudományi üléseire, hogy tiltakozzon. Az akadémiái tagok ezért jó nyugodtan megtárgyalják, hogy nem volt elég megértő az íróval, sőt tuskóként meg sem hallotta segélykiáltását.

Valóban nem ismerte fel sem a híres író, sem az eset irodalomtörténeti jelentőségét, és az első adandó alkalommal elpanaszolta a püspöknek, hogy van ez a szegény Félix Lope de Vega y Carpio, aki szemmel láthatólag félkegyelmű, pedig milyen kár érte. De mit lehet várni egy olyan társa-

dalomtól, magyarázta az atya – aki nem volt érzéketlen a társadalmi problémák iránt –, amelyben a legnagyobb erény a fennhéjzás, és undorral fordítja el a tekintetét a szegénység és az emberiség nyomorától. A püspök, aki Valladolid legnagyobb pletykafészke volt, mindent elfecsegett de Valera grófnak, az persze elmesélte színésznő szeretőjének, és így tovább.

Így fordulhatott elő, hogy egy nap, amikor Juan atya a szokásos nagyüzemben gyóntatta Valladolid megtört szíveit, valaki felszakította a gyóntatószék ajtaját, és elkapva az atyát a grabancánál, kirángatta.

– Hogy én félkegyelmű vagyok?! – üvöltötte a nagyon elegánsan öltözött szép arcú férfi, akit Juan atya még életében nem látott.

– Kicsoda maga? – hebegte az atya.

– Hogyhogy ki? Félix Lope de Vega y Carpio.

VI.

Tolsztoj szakállt növesztett, összeveszett a feleségével, és meglátta Istent.

VII.

Cervantes levágta a szakállát, eltemette a feleségét, és belépett a ferencesek laikus rendjébe, mert nem szeretett volna Istennel szembekerülni. Semmilyen körülmények között.

VIII.

Semmilyen körülmények között.

IX.

A dályai templomban gyerekkorunkban csak a szentély boltozatának festett képeit csodálhattuk: zöld folyondárok kanyarogtak, amelyek címereket öleltek körbe. Aztán megjöttek a művészettörténészek, és őseink kálvinista hevületét – azaz a több réteg vakolatot – lekaparták Szent Lászlóról, Szent Györgyről és Antiochiai Szent Margitról. Mindenki nagyon csodálkozott. Főleg a váratlanul előkerült szentek, akiket otromba módon felébrésztettek Csipkerózsika-álmukból. Mégis mi zajlik itt? – gondolták.

X.

Isten cet. A mindenség tenger. Az ember meteorit. A lélek fekete lyuk.

XI.

Az ateisták mindig gyanúsak. Olyanok, mint a vegetáriánusok: nem esznek húst, de minden éjjel kunkorodó kolbászról álmodnak. Persze, ahogy kinyitják a szemüket, azonnal a hurka ellen lázítanak, miközben úgy zabálják a kerti salátát, mint hormonzavaros nyulak.

XII.

Isten imád rejtőzni. Elbújik az égő csipkebokorba, a halandók álmába, a templomok festett képeibe, az emberi gondolatokba, két melléknév között, a fűszál hegyére, a tenger mélyére, a reggeli kávéba, az esti Martiniba, az éjszakai csendbe, a körúti dugóba, a veszekedésekbe, a ki nem mondott szavakba.

XIII.

Isten alapvetően félreismerte Tolsztojt.

XIV.

*O en eses urodum eggen yg fyodum...
Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr!
Bujdosó elmémet add bűtől szívemet, kit sok kín fúr!...
Az csúfolóknak nem ül ő székekben: De gyönyörködik az Úr törvényében...
Tied a hatalom és az erő, Mindeneket emelő s leverő
Péter aludt, János aludt, Jakab aludt, Máté aludt és mind aludtak...
Az Úr Illésként elviszi mind, Kiket nagyon sujt és szeret:
Persze ott a hitszónok egérútja, hogy Isten a szeretet...
isten báránya hiába vetted
magadra világ vétkeit...
mint a hamis bankó Isten perselyében.*

XV.

Bulgakov boldogan elvállalta a megbízatást, sőt megtiszteltetésnek vette. Tolsztojt, az író nagyra becsülte, a szakállt mélyen megvetette. Így aztán írt egy regényt Pilátusról. Isten őrjöngött, Bulgakov nem is tudott jól kijönni a dologból.

– Pilátus?! – üvöltötte az Úr, miközben öklével csapkodta az asztalt, mint egy túlfűtött szovjet pártfőtitkár. – Az a bamba képű, kancsal papírtológató?! Hát sosem fogok ettől a pancsertől megszabadulni?!

Az angyalok ijedten rebbentek szét. A bárányfelhők gombóccá rándultak össze. Az Úr süvöltése a Pokolba is lehallatszott, ahonnan nagy álmosan előmászott az Ördög, és gorombán ráfordult az égre:

– He?

Bulgakov csak megvonta a vállát a Bolsaja Pirogovszkaja utcában, és flegmán konstatalta: Istennek fogalma sincs az irodalomról: Tolsztoj érdektelen mint regényhős; Pilátust meg félreismerte az Úr, mert erre a kockafejű rómainak, aki csak úgy véletlenül téblábol az üdvtörténetben, igenis lehet narrációt, regényt, történetet és világirodalmi sikert építeni.

XVI.

Mindenki tévedhet. És téved is! Isten nem. Ő ugyanis erre képtelen. Mert ő találta ki ezt az egészet. Ez az ő története. Ő dönti el, hova tesz veszszőt és hova nem. Vagy hogy egyáltalán van-e szüksége vesszőre.

XVII.

Isten a Bulgakov-féle fiaskó után újra nekiveselkedett az írásnak. Elővette a kalamárist, papirost, lúdtollat, majd leírta: Tolsztoj.

– Igen? – szólalt meg valaki mögötte.

Isten csodálkozott. Tolsztoj ott állt talpig muzsiknak öltözve, és elégedetten a szakállát simogatta. Éppen Pilátust tromfolta le egy teológiai vitában. Nem volt igaza ugyan, de beléfojtotta a szót abba a pökhendi rómainak, aki azt hitte, mert egyszer látta Jézust, már mindent ért. Még szerencse, hogy kéznél volt Tolsztoj, akinek mindig boldogságot okozott mások illúzióinak a lerombolása, és nagy élvezettel igazította helyre a mindig rossz helyen tébláboló rómainak. Még akkor is, ha nem volt igaza!

Az Úr elfeledkezett arról, hogy Tolsztoj már nem az élők közt okoskodik, és ugyan az írók magától értetődően pokolra kerülnek, de mégsem voltak olyan szigorúak velük, így mászkálhattak, amennyit akartak, így kerülhetett Tolsztoj az Úr háta mögé.

– Igen? – mondta Tolsztoj.

És igen.

XVIII.

Igen?

XIX.

Isten odaadta ennek a barom Tolsztojnak Bulgakov regényét. Az visszajött néhány nap múlva, hogy elolvasta, és ez a Bulgakov egy zseni.

– Kétségtelen – mondta unottan Tolsztoj –, ez egy remekmű.

Istent megütötte volna a guta, ha ez nem mondana ellent mindenféle dogmatikai felfogásnak. Így csak nyelt egyet, és azt találta ki: beteszi Sztálint egy színházba, ahol éppen Bulgakov *A fehér gárda* című darabját játsszák. És Isten azt is elintézte, hogy Sztálin beleszeressen ebbe a darabba. Mert lehet-e nagyobb büntetést mérni egy ilyen léha firkászra, minthogy a diktátor őt szeresse? Aligha.

Sztálin megszerette Bulgakovot és *A fehér gárdát*. Ha színházba ment, egyedül csak ezt volt hajlandó megnézni. Az elvtársak próbálták rábeszélni másra is, de amikor egyszer engedett nekik, azonnal kikérte magának, hogy ő nem hajlandó ezt a fércművet tovább bámulni, hagyják abba az előadást, és mutassák be annak a lökötő Bulgakovnak a darabját. Azt nem lehet – mondták az ügybuzgó párttitkárok. – Aztán miért nem lehet – képedt el a nagy hatalmú úr, aki nagyobb volt az atyaúristennél is. Isten meg röhögött a markába. Az van – tördelték kezüket az elvtársak –, mi már betiltottunk minden Bulgakov-művet. Sztálinnak meg kellett lazítania az ingnyakát. Érezte, mindjárt megüti a guta – ennek persze nem lett volna semmiféle teológiai akadálya.

XX.

Isten rájött: nagyon nem bírja Tolsztojt. Ami kisebbfajta teológiai bonyodalomhoz vezetett. Mert hogy fóliánsokat írtak tele évszázadokon keresztül: Isten maga a szeretet. Igaz, az Ószövetségben kötik az ebet a kárhoz, hogy azért nem túl jó ötlet Őt felbosszantani, mert akkor kő kövön nem marad, lásd Jónás esetét a cettel. De akárhogyan is, ő Tolsztojt szívből utálta. Annyira, hogy elkezdte Pilátust szeretni. Márpedig Pilátus mégiscsak egy negatív szereplő, ráadásul pogány és római.

Pilátus csak megvonta a vállát. Ő aztán sokat látott katona volt, megjárta a birodalom összes kétes tartományát, tárgyalt minden félkegyelművel, és hűségesen szolgálta a császárt.

Ez a lényeg – mondta Pilátus Tolsztojnak –, a császár és a birodalom. A többi csak edénycsörömpölés a hátsó konyhából.

XXI.

2021. február 11-én André nővér, polgári nevén Lucile Randon, betöltötte a 117. évét. Túlélte két világháborút és két világháborút. A rendházban, ahol él: nyolcvannyolc nővérből nyolcvanegyen kapták el a koronavírust. Tízen meghaltak. Az idős nővér azt mondta: nem tudta, mi történik vele, ő csak átaludta az egész kórságot.

Ez volna a titok?

XXII.

Ne bízz az olyanokban, akik a csendes ateizmusukat a templom csendjében élik meg, miközben a szertartásra várnak, és messzire kerülnek a puritán fehér falakat, mert blaszfémianak tartják az Isten nem ábrázolását – valamint meglehetősen unalmasnak.

XXIII.

Bulgakov otthon búslakodott, mert betiltották azt a darabját, amit még mertek játszani a színházak. Bánatát italba fojtotta, és eszébe sem jutott az öngyilkosság. Hívő ember volt, és jobban félt Istentől, mint Sztálintól. Ekkor megszólalt a telefonja:

– Bulgakov elvtárs? – kérdezte egy hang számonkérőn.

– Igen – felelte az író.

– Újra játszhatják a darabját – mondta a hang hűvösen –, de becsülje meg magát, mert Sztálin elvtárs szeretheti *A fehér gárdát*, de attól mi még nem szeretjük magát.

Bulgakov olyan boldog lett a váratlan jóhírtől, hogy még jobban inni kezdett, amikor is újra megszólalt a telefon.

– Kolléga – mondta egy ismeretlen férfihang –, szerintem a 125. oldalon nincs szükség egyetlen vesszőre sem.

És letette. Bulgakov kétségbeesett. Biztos volt benne, elviszik Szibériába, és a darabját örökre betiltják minden egyéb irodalmi munkásságával egyetemben. Semmi kétség, az első hívás alkalmával telefonbetyárkodás áldozata lett.

– Istenem! – mondta Bulgakov, és majdnem sírt.

Istennek megesett a szíve rajta. Bulgakov meg elrohant gyónni. Megvallotta a papnak, hogy vétkezett: hiszen nap mint nap csak azon töri a fejét, hogyan tudná a bolsevikok torkát elvágni, lassan kivéreztetni, majd kunorodó hurkákat tölteni belőlük. Az atya megértően bólogatott.

– Hogy hívnak fiam? – kérdezte, mivel máskülönben a bolsevikok be-
súgója volt.

– Félix Lope de Vega y Carpio – mondta Bulgakov.

XXIV.

Mint megbízható és sokat látott hivatalnoknak, Pilátusnak jutott az a szerep, hogy megértesse Tolsztojjal: a másvilágról nem korrektúrázzuk mások műveit.

– Mit tud egy ilyen ócska tintanyaló a regényírásról? – tromfolta le az író az idegesítő római jöttmentet.

– Semmit – nyugtázta Pilátus –, de annál többet a hatalomról, és tudom, jól kell tudni megválasztani ellenségeinket.

XXV.

Isten rájött – Senecának köszönhetően –, amíg Tolsztoj nem békél meg önmagával, nem lesz rend a világban. Nem tartozik ide, de Seneca Córdobában született. Tolsztoj viszont nem.

Könnyű Córdobában megbékélni önmagunkkal!

XXVI.

André nővér példaképe: Antiochiai Szent Margit. Margitot az Ördög sárkány képében lenyelte. Mint Jónást a cet. Azonban Margit nem siránkozott, hanem elővette a feszületét, és a rusnya dög hasfala kettényílt. Ő meg kísétált.

– Ennyi az egész? – kérdezte Jónás.

– Ennyi – mondta Antiochiai Szent Margit.

XXVII.

André nővér, polgári nevén Lucile Randon, aki 1904-ben született reformátusként, negyvenkét évesen döntötte el: katolizál.

Ennyi az egész.

Visky András

A GODOT-SEJTÉS*

*A katasztrófa nem kivételes állapot, az a kivételes,
ha nincs.*

*Hommage à Aurelius Augustinus, Samuel Beckett és
Maximilian Kolbe*

AUGUSTINUS Megtudhatnám, hogy uraságod hol töltötte az éjszakát?
BECKETT Az árokban.
AUGUSTINUS Árokban? Hol?
BECKETT *nem mutatja*. Valahol arra.
AUGUSTINUS *gyanakodva*. Mutasd a tenyeredet!
BECKETT Melyiket?
AUGUSTINUS Mind a kettőt.
BECKETT Tessék.
AUGUSTINUS *alaposan megvizsgálja a szögek feltételezett helyét*. Mutasd az oldaladat!
BECKETT Melyiket?
AUGUSTINUS Várjunk csak. *Eljátssza a keresztre feszített testet*. Megvan. *Bobócos büszkeséggel*. A balt.
BECKETT Tessék. Nézzed!
AUGUSTINUS Jó... jó... jó... *Kifelé*. Erről az oldaláról még nem ismertem...
Azt hittem, te vagy... De nem, nem.
BECKETT Szerencsére.
AUGUSTINUS Szerencsére.
BECKETT *vadul birkózik a cipőjével*.
AUGUSTINUS Mit csinálsz?
BECKETT Lehúgom a cipőmet. *Gyöngye hangon*. Segíts.

* A matematikában sejtésnek nevezzük azt az állítást, amely a matematikai logika eszközeivel formálisan nem bizonyított, mégis erősen valószínű. A *Godot-ra várva* sejtését – „Az egyik lator üdvözült. (Szünet) Nem rossz százalék.” – egy Aurelius Augustinusnak tulajdonított szentencia alapján veti fel Samuel Beckett egy interjújában: „Ne ess kétségbe: az egyik lator üdvözült. Ne reménykedj: az egyik

AUGUSTINUS Gyere, próbáljuk meg. *Sikerül. Fintorogva, de azért akkurátusan megvizsgálja a lábfején a szögek helyét.* Rendben. Rendben. És rendben...

BECKETT *felháborodottan.* Rendben? *Előbb önmagára, majd körbemutat, mintegy az egész világra.* Mi van itt rendben...?!

AUGUSTINUS *bocsánatkérően.* Megverték?

BECKETT Meg... De nem nagyon...

AUGUSTINUS Ugyanazok?

BECKETT Nem tudom. Tovább maradtam. A kelleténél több időt töltöttem ott.

AUGUSTINUS A Koponyán?

BECKETT A Koponyán.

AUGUSTINUS Godot?

BECKETT Mi van vele?

AUGUSTINUS Azt mondják, ott volt. Nem láttad? Valahonnan felülről követte az eseményeket.

BECKETT *megvetően.* Felülről...

AUGUSTINUS Beszélt hozzá...

BECKETT Kicsoda? Kihez? Ne törd magad miattam...

lator elkárhozott.” Az augustinusi korpuszban nincs nyoma ennek a mondatnak, Beckett minden bizonnyal a Shakespeare-kortárs Robert Greene-nek hiszi el, hogy Augustinustól származik ez az „aranymondás”: „To this doth that golden sentence of St. Augustine allude which he speaketh of the thief hanging on the cross: There was (saith he) one thief saved and no more, therefore presume not, and there was one saved, and therefore despair not.” (*The Repentance of Robert Greene, Master of Arts*, 1592) „Csodálatos szerkezetű mondat. Csak a forma számít”, mondja Beckett lakónikusan, közben azon tipródik, hogy felidézze latinul is a nem létező augustinusi tanítást. Eksztatikus szavak, mintha nem is Beckettől származnának. Mint ha a *Godot*-ban Aurelius Augustinus volna Vladimir, aki a keserű, depresszív Estragont, azaz Samuel Beckettet bátorítja, hogy menjenek végig a barátság nekik kijelölt útján. A második világháborúban lelkesen véghezvitt borzalmak kiüresítették a nyugati kultúrát önnön esztétikai és etikai lehetőségeitől, de ez a kettőjüket is radikálisan és véglegesen elválasztó ötven százalék talán mégis föloldható. A *Godot*-sejtést Maximilian Kolbe auschwitzi példája bizonyította be, *ex ante*. A megoldás a marginalizált, szenvedő Másikkal való feltétel nélküli összetartozásban és a tett primátusában rejlik.

AUGUSTINUS Szólongatta, azt mondják. A legvégén. De aztán mindenki szétszaladt.

BECKETT *büszkén*. Nem mindenki.

AUGUSTINUS Csakugyan.

BECKETT Ilyenkor persze nehéz megállapítani, hogy ki kihez tartozik. Engem is ez tévesztett meg. De aztán megverték, és minden a helyére került. Az apró dolgokban kerülni kell a hanyagságot. Nem tudja a bal kéz, mit csinál jobb.

AUGUSTINUS Ha majd mi kerülünk sorra, még akkor sincs minden veszve.

BECKETT Mi jövünk? Ez már biztos? Végre!

AUGUSTINUS Még akkor sincs minden veszve. Az egyik lator üdvözült.

BECKETT *lemondóan*. Az egyik.

AUGUSTINUS *bátorítva őt*. Ötven. Nem rossz százalék. Az egyik, azaz ötven százalék. Nincs minden veszve.

BECKETT De mind a kettő kiszenvedett. Mind a három...

AUGUSTINUS Vegyük számba a tényeket, akard?

BECKETT *nem nagy meggyőződéssel*. Ja. Ja, ja.

AUGUSTINUS Azt a két tolvajt a Megváltóval együtt feszítették keresztre.

BECKETT Kicsodával?

VLADAMIR A Megváltóval, két tolvajt. Azt beszélik, hogy az egyik megmenekült, a másik viszont... *Keresi a megmenekült ellentétét*. Megvan. Elkárhozott.

BECKETT Mitől menekült meg?

AUGUSTINUS A pokoltól.

BECKETT A pokoltól. Megmenekült a pokoltól...

AUGUSTINUS Nem rossz százalék. És mégis... Hogy lehet az, hogy a négy evangélista közül csak egy beszél el így a történetet? Holott mind a négyen jelen voltak – vagyis a közelben. *Még mielőtt beleszólna*. Láttam, én is ott voltam, a közelben. És mégis csak egy tud a latorról, aki üdvözült.

Csak egy a négy közül. A másik háromból kettő semmit sem tud az egész ügyről, a harmadik pedig azt állítja, hogy azok ketten alaposan lehordták.

BECKETT Kit? Egy szót sem értek az egészből.

AUGUSTINUS A Megváltót.

BECKETT Igen, igen... Miért hordták le?

AUGUSTINUS Mert nem akarta megmenteni őket.

BECKETT A pokoltól?

AUGUSTINUS Ugyan... A haláltól.

BECKETT Na és a kettő nem ugyanaz?

AUGUSTINUS Ezek szerint nem. Nagyon küzdöttek vele. Ebből gondolhatni, hogy van mégis valami különbség.

BECKETT No és aztán?

AUGUSTINUS Feltehetően mind a ketten elkárhoztak.

BECKETT Na és aztán... Azt kapták, amit érdekeltek.

AUGUSTINUS De az evangélista azt mondja, hogy az egyik lator üdvözült.

BECKETT No és? Nem egyezik a véleményük, ennyi az egész.

AUGUSTINUS De mind a négyen ott voltak. És csak az egyik beszél üdvözült latorról. Miért higgyünk inkább neki, mint a többieknek?

BECKETT Ki hisz neki?

AUGUSTINUS Mindenki. Csak ez a változat ismeretes. Mindenki erről beszél.

BECKETT Az emberek hülyék.

AUGUSTINUS *gondolkozik.* Nem lehet, hogy azután történt még valami?

BECKETT Ugyan...

AUGUSTINUS Valami váratlan, amit senki nem vett számításba. Ami még magát az Írást is összezavarta. Történt valami, egy előre nem látott esemény, és arról az Írás, az a négy író, aki ott volt, ezek az elszánt tudósítók, egyszerűen nem tudnak számot adni. Mindössze tehát arról adnak számot, hogy nem tudnak számot adni. Nem lehet, hogy a rendelkezésre álló szavak, a mondatok, a, a, a, hogy az emlékezet vagy a nyelv, igen, igen, vagy... *Nem tudja folytatni.*

BECKETT *érdeklődéssel.* Hogy? Mi?

AUGUSTINUS Megvan. Hogy az ismeretes verziók, együtt a kiiktathatatlan ellentmondásokkal, erről az előre nem látott, előzmény nélküli, tökéletesen ismeretlen zavarodottságról hoznak hírt...? Várj! *Még egy próbát tenne, kétségbeesetten nekidurálja magát.* Nem lehet, hogy a Megváltó...

BECKETT Megváltó...?

AUGUSTINUS ...fel...?

BECKETT ...tá...?

AUGUSTINUS ...madt? *Sír, mint egy igazi bohóc.*

BECKETT Ki...? Megőrültél...?

AUGUSTINUS De mind a négyen tudnak arról, ami azután történt... Azok a tudósítók, tudod... Mind, akik ott voltak, tudod...

BECKETT Miról?

AUGUSTINUS *még mindig sírva.* Hát arról, hogy... Nem tudom egyedül kimondani... Nem tudom egyedül kimondani... nem tudom az Istennek sem... Segíts...!

BECKETT Fel...

AUGUSTINUS ...tá...

BECKETT ...madt? Na, nem... Túlsokismeretlenes egyenlet, nem gondolod?

AUGUSTINUS Arra gondolok, hogy... *Sír, megint.*

BECKETT *átöleli, vigasztalja.* Hagyd... hagyd csak... Az ötven százalék se rossz.

AUGUSTINUS És akkor hogy lesz?

BECKETT Mikor?

AUGUSTINUS Hát akkor, tudod. Amikor mi kerülünk sorra.

BECKETT Szerinted mi is sorra kerülünk...

AUGUSTINUS Afelől nincs semmi kétségem.

BECKETT *örülten töpreng.* Várj!

AUGUSTINUS *feszülten figyelve.* Nos?

BECKETT Semmi.

AUGUSTINUS Találj ki valamit. Valami trükköt. Egy jó ötlet kellene.

BECKETT *hátratett kézzel, lesütött szemmel fel-alá járkal.* *Megáll, valami kiszámolás játékot játszik el, egyedül mormolva.* Ec, pec, kimehetsz... Jó...

Ugorj, cica, az egérre... Igen... igen... Igen. *Diadalmasan.* Megvan!

AUGUSTINUS Mondjad már!

BECKETT Amikor sorra kerülünk... Hm, hm... *Elbizonytalanodik, majd ismét felvillanyozódik.* De! De igen! A megtizedeléskor mi egymás mellett állunk a sorban, igaz?

AUGUSTINUS Hogy jön ez ide? Mi mindig egymás mellett állunk a sorban.

BECKETT Két eset lehetséges: vagy neked kell mondani a tízet, vagy nekem.

AUGUSTINUS Eddig stimmt.

BECKETT Ha neked kellene mondani, akkor én eléd vágok, kilépek a sorból, és elkiáltom, hogy tíz. *Bobócosan büszke a megoldásra.* Koncentráció kérdése az egész. Ez egy klasszikus koncentrációs gyakorlat. Volt rá példa... Csak nem szabad elvéteni, nehogy észrevegyék, mert akkor mindkettőnknek befellegzett.

AUGUSTINUS *nagy erőfeszítéssel koncentrálnál, elismétli a főbb pontokat.* Nézzük csak! Az előttem lévő azt mondja: kilenc, jó. Akkor jövök én. Erre te, aki utánam következelsz, kilépsz a sorból, és azt mondod: tíz.

BECKETT *őszintén örül, hogy a másik felfogta.* Pontosan!

AUGUSTINUS *értetlenül, még mindig.* És akkor?

BECKETT Hát nem érted? Akkor mindketten, *mindketten* barátocskám, megmenekültünk. Ez a megoldás. *Bobócos diadallal mosolyog, peckesen fel-alá járkal, boldogan sasszézlik.*

AUGUSTINUS *némajátékban eljátssza a kiszámolást, fontolgatja, amíg végül felismeri a helyzetet. Elbizonytalanodva, de azért őszinte aggodással. De téged akkor kivégeznek!*

BECKETT Pontosan. Én meghalok, de mindketten: megmenekülünk. Erre biztosan nem gondoltak... Szépen kifogunk rajtuk!

AUGUSTINUS *megérti.* Azt már nem! Még hogy te én helyettem. Korán kell ahhoz neked felkelni, barátocskám. Majd én is ott leszek! Én fogok előtted kilépni a sorból, abban biztos lehetsz. Tíz!

BECKETT Nem úgy van az, testvér... Tíz!

AUGUSTINUS Tíz!

BECKETT Tíz! *A versengés átalakul egy bohócos táncba, amelyet együtt járnak önfeledten, euforikusan, fellinis hangulat, zene.*

EGYÜTT *kiáltoznak.* Megmenekültünk...! Megmenekültünk...! Megmenekültünk...!

EGY HASZNÁLATI UTASÍTÁS UTÓIRATA

„bűl az én, bevül a MI”
(N. Stănescu / Szilágyi D.)

itt vagy. pislogsz. éledezel. mintha valaminek a kezdetén volnál.
mozogsz, holott mozdulatlan anyagból gyúrtalak.
innentől fogva gyönyörködöm benned.
az izmok halvány mosolyra húzzák ajkaid.
teszik a dolgukat.
ahogy mozdulsz, láthatóvá válik egy kis pigmenthiba az arcodon.
én tettem oda. élethűbbé tesz.
egyre inkább hasonlítasz magadra. ilyenek képzeltelek.
felém fordulsz.
itt vagyok.
mintha nem tudnád, mivégre a látás, átnézel rajtam.
az okozat szem elől téveszti okát.
tekintet ébred öntudatra a szemgolyóban.
nagy dolog!
hét foton ráesik a pálcikára, és te azt mondod: látok.
az idegsejtek kapcsolati mintázatába
belekódoltam az ismereteket –nem más ez, mint finomhangolás.
nem léteznél az anyag és az anyag hibái nélkül.
becsüld meg magad.
ne hagyj el.
verj át.
oktass ki.
adj fel.
csak legyen valami közöd hozzám.
tagadj meg.
mindegy, hogyan viszonzol.
megálmodtalak, mialatt azt hittem, hogy álmatlanul forgolódom.
a magad ura vagy. gügyögsz, bukdácsolsz.
észreveszed a hasonlóságokat, de nem ismered fel az egyediséget.

nem tetszik semmi, és nem undorodsz semmitől.
örömöd nem telik, és nem leszel soha bánatos.
tudat és meggyőződés nélkül hiteted el magadról,
hogyan van értelmű.
hogyan létezésed hasznos és szükségszerű.
mintha élnél.

KI IS VOLT VALÓJÁBAN JÉZUS?

1.

Ez a kérdés mindig is izgatta a történészek, regényírók, de a népi mitológiai kiötlőinek fantáziáját is. Jézusnak az evangéliumok által nem elbeszélte életrésztét, vagyis a 12-től 30 éves koráig tartó időszakot különféle spekulációkkal töltik ki, feltételezve, hogy keleten tanult, hogy parthus herceg volt, hogy a buddhistáknál meditált stb. Ugyancsak élénk fantáziálás övezi Jézus magánéletét, Mária Magdolnával való erotikus kapcsolatát, meg hogy vajon italozgatotte-e olykor a tanítványokkal, vagy azt a kérdést, hogy voltak-e testvérei, milyen volt Jézus családja, ahogyan azt is, hogy mi köze lehet Jézusnak a különféle korabeli titkos tanításokhoz, szektákhoz, például az esszénusokhoz.

A teológia ezekhez a kérdésfelvetésekhez többnyire szkepszissel viszonyul, mégpedig abból kiindulva, hogy a teológiát a názáreti Jézus nem történeti személyként érdekli, hanem mint üdvtörténeti esemény. Persze nem arról van szó, hogy pusztán szimbolikusan, meseként fognák fel Jézus életét, hiszen annak értelmezése, hogy Isten emberi alakot öltött, megtestesült, azaz belépett a történelembe, a teológiai gondolkodás egyik alapproblémája. A megtestesülés azonban teológiai értelemben nem tisztán történeti esemény, hanem éppen a történelem logikájának egyfajta megszakítása. Azaz, hogy Isten belép a történelmi időbe, kettéhasítja azt. Egyrészt folyik tovább a történelem a maga szükségyszerű logikája és nehézkedése, a népek, államok és birodalmak, a szegények és gazdagok, nők és férfiak, urak és szolgák, polgárok és idegenek, hatalmasok és nyomorultak, papok és vámszedők véghetetlen küzdelme szerint. Másrészt megnyílik az üdvtörténet dimenziója, egy új idő, mely azt jelenti, hogy a Krisztus-esemény révén egy olyan új születésben (ma azt mondanánk: szubjektívációs aktusban) lehet részünk, amelyben mintegy elővételeződik, homályosan áttűnik már mindaz, ami a történelem legyőzése, az apokalipszis után lesz.

Mint Oscar Cullmann *Krisztus és az idő* című könyvében kimutatja, az apokalipszis nem a világ végét jelenti, hanem csak ennek a világnak, azaz

egy aiónnak, világkorszaknak a végét. Mivel a keresztény időfelfogás szigorúan lineáris és szukcesszív, azaz nem fogadja el az időn kívüli örökkévalóság antik görög elképzelését, ezért az apokalipszis utáni állapotot magát is az időben kell elképzelnünk mint új világkorszakot. Míg a görög felfogás szerint az örökkévalóság egy idő feletti teljesség dimenziója, amelynek az ember által tapasztalt idő csak egyfajta torz és hiányos visszatükröződése, a keresztény elképzelés szerint az örökkévalóság nem más, mint végtelen hosszúságú idő. Míg az ember csak véges időszakokban képes gondolkodni és élni, Isten a végtelen hosszúságú időben, ennek értelmében él és tevékenykedik. Ezért Krisztus megtestesülése mint történeti esemény egyszerre kétféle időhöz tartozik: a véges, történeti idő dimenziójához és a végtelen hosszúsági isteni idő, az üdvtörténet dimenziójához, amelyet mi, véges teremtmények lévén, nem láthatunk sohasem egészében át úgy, ahogyan Isten átlátja. De ha nem láthatjuk is át, a hit, a remény és a szeretet krisztusi adományai lehetővé teszik, hogy egy szubjektív aktsban, az újjászületésben mintegy elővételezzük a végtelen idő gyümölcseit, az isteni igazságosság majdani helyreállítását.

2.

De ne fárasztunk most magunkat a végtelen idő elvontságaival és az apokalipszissal. A fontos most csak annyi, hogy a Jézus tulajdonképpen, valóságos kilétére vonatkozó kérdés talán azért tűnik titokzatosnak, mivel az *Újszövetség* szerint Jézus egyszerre tartozik a véges, történeti, emberi időhöz és a végtelen, isteni időhöz. Az *Újszövetséget* így olvashatjuk arra a kérdésre adott különféle válaszokként, hogy ki is volt valójában Jézus Krisztus. De figyelembe kell vennünk, hogy Jézus valósága itt nem létezésének történeti valóságosságát, a dokumentumok hitelességét jelenti pusztán, hanem egy olyan dimenziónak a megnyitását is, ami érintkezik ugyan a történelemmel, de túl is megy rajta.

Milyen válaszok körvonalazódnak az *Újszövetségben* erre a kérdésre? Az egyik karakteres választ *Máté evangéliuma* fogalmazza meg. Ez az evangélium Jézus családfájának leírásával kezdődik, a genealógiai sor Ábrahám-tól indul. A családfa szándéka nyilvánvalóan az, hogy Jézust a történeti lezármazás rendjébe illessze, vagyis Máté válasza áll a legközelebb egy olyan felfogáshoz, amely Jézus életének jelentőségét elsősorban történelmi szempontból értékeli. A Jézus kilétére adott válasz így nem különbözik jelentősen attól, ahogyan bármely más személy kilétére válaszolni lehet, mivel a

genealógiai metaforának az ókorban igencsak elterjedt gyakorlata működik itt. Amikor a görög hősök az *Iliászban* találkoznak a harcmezőn, mielőtt egymásnak esnének, hogy jól legyilkolják egymást, udvariasan bemutatkoznak, mégpedig úgy, hogy elmesélik őseik történetét és hőstetteit. Vagyis arra a kérdésre, hogy kik ők, a genealógiai metafora modellje szerint a családjuk, a nemzetségük történetének elmondásával válaszolnak. A genealógia a személy azonosítását, identifikálását szolgálja, a személy azonos az önnön genealógiai származásáról elmondott történet végpontjával.

Az ellenkező pólust *János evangéliuma* képviseli. Ez az evangélium így kezdődik: „Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. Ő volt kezdetben Istennél, minden általa lett, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága. A világosság a sötétségben világít, de a sötétség azt nem fogta föl.” (Jn 1, 1-5) Ezután a szöveg Jézus közvetlen szellemi elődjét, Keresztelő Jánost mint egyfajta előreküldött tanút mutatja be, majd rögtön áttér Jézus nyilvános működésének elbeszélésére. Az evangélium kezdő passzusa egy hihetetlen hermeneutikai gesztussal a *Teremtés könyvének* első soraira, a világ keletkezésének leírására játszik rá, mely így szól: „Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta és üres volt, és sötétség volt a mélység felett, és Isten Lelke a vizek felett lebegett.” (Ter 1, 1-2) Nyilvánvaló, hogy itt nem történeti, hanem teológiai választ kapunk Jézus kilétének kérdésére: Jézus nem más, mint a megtestesült Ige, vagyis a világot létrehozó Logosz testet öltött alakja. Itt tehát Jézus nem teremtmény, nem egy családi genealógia végpontja, hanem a testté lett értelem, s így eredete nem természeti, hanem természeteken kívüli vagy természetfölötti.

A harmadik jellegzetes választ a Pálé képviseli. Ez azért is érdekes, mert Pál sohasem találkozott azzal a történeti Jézussal személyesen, akiről az evangéliumok beszélnek, pusztán a nevezetes damaszkuszi úti látomásban. Ezért ezt joggal nevezhetjük – Alain Badiou *Szent Pál – Az egyetemesség apostola* című könyve nyomána – szubjektív válasznak. Pál nem érzi szükségét annak, hogy Jézus kilétének hitelesítésére történeti levezetést alkalmazzon, még csak azt sem, hogy teológiai magyarázatot adjon (más kérdések tekintetében persze teológiai érvelést dolgoz ki, de ebben a kérdésben nem). Egyszerűen azt mondja: Jézus valóságos, mert én Pál, zsidó kereskedőcsalád leszármazottja, római polgár és értelmiségi, aki eddig üldöztem a keresztényeket, egy szubjektív eseményben, látomásban, amit senki más nem tanúsíthat, csak én, meggyőződtem róla, hogy Jézus létezik, és ő az igazság, punctum.

3.

Három egészen különböző „hitelesítési” logikát alkalmazó választ láthatunk tehát a kérdésre, hogy ki volt Jézus. *Máté evangéliumának* történeti levezetése szerint Jézus Ábrahámnak, a hit atyjának leszármazottja. János szerint Jézus a megtestesült Logosz; míg Pál szerint Jézus az, akiről egy szubjektív, mélyen személyes eseményben, a *metanoiában* (megtérés) győződhetünk meg. Ezek a válaszok nem feltétlenül összehangolhatók és egységesíthetők, de nem is biztos, hogy ilyesmire törekedni kell. A lényeges inkább az, amiben mindhárom elbeszélés megegyezik: Jézus megjelenésével mind történelmi, mind teológiai, mind szubjektív értelemben radikálisan új perspektívába helyeződik az emberi élet. Máté azt mondja, hogy a történelmi genealógiával összefonódva egy másik idő és történeti elv is működik, az üdvtörténet, s bár a kettő nem feltétlenül választható szét, a genealógiai leszármazást átszővi egy olyan értelem, amely jóval túlmutat a pusztá leszármazáson, röviden: a genealógiának (és így a történelemnek) önmagán túlmutató értelme vagy célja van, amely a személyes sorsban ölt testet. János azt mondja, hogy Jézussal egy új, a régít forradalmasító teremtetés, új természeti rend kezdődik. Pál azt mondja, hogy a régi, a Törvény hatalma alá vetett ember meghalt Krisztusban, és ezzel az új ember, egy újfajta szubjektivitás lehetősége nyílik meg.

Az *Újszövetségben* tehát egy olyan forradalmi elv érvényesül, mely új alapokra helyezi, illetve megújítja a történeti-genealógiai elvet, a világ isten általi teremtésének gondolatát és a személyes önteremtés lehetőségét is. Máté azt mondja, hogy Isten nem történelem fölötti, hanem a történelmen belüli, személyes jelenlét formáját ölti, így a történelmi keletkezés és az isteni jelenlét egymásnak ellentmondónak tűnő logikája valójában szinkronizálható, összehangolható. János azt mondja, hogy a teremtett világ hétköznapi folyásától távol maradó isteni Logosz most személyes, tapasztalható, testi, személyes alakot ölt. Pál pedig azt mondja, hogy Krisztus által meghaladható az a fajta szubjektivitás, amit a Törvény hozott létre, egy olyan szubjektivitás irányába, amelyet nem a Törvény és az annak betűjét követő magatartás, hanem a hit konstituál.

Mindhárom válaszban feltűnően hasonló dinamika vehető észre: a történelem fölöttitől a személyes és történelmi jelenlét felé, az elvont értelemtől a testi jelenlét felé, az általános Törvénytől és törvénytisztelettől a személyes, önkonstituáló meggyőződés irányába – nevezhetjük ezt akár az inkarnáció dinamikájának. Ugyanakkor van egy ezzel ellentétes dinamika is.

A genealógiai jelenlét, a testet öltés, a meggyőződés nem egy folyamat végpontja, inkább a centruma, gyújtópontja. Az a teremtő esemény, amikor a szellemi gyökeret ereszt a materiálisba és az immanensbe, majd ezután ebből a fúzióból, egyszerre testi és lelki, antagonisztikus küzdelemből valamiféle pneumatikus transzformáció, átváltozás vagy átváltoztatás révén új tapasztalásmód születik, amit az inkarnáció radikális beíródása után a föltámadás, az új teremtés, az új szubjektivitás, az újjászületés irreális, hihetetlen, történetileg és természeti úton nehezen tanúsítható opciói jeleznek.

Ez az „új” azonban sohasem a régi végleges eltörlése, ahogyan nem is hoz létre egy véglegesen lekerekített új identitást. Inkább olyasmi történik itt, amit a fenomenológia redukciónak nevez: mintegy zárójelbe tesszük a genealógiát, a régi teremtést, a Törvényt, melyek ettől még érvényben maradnak, épp csak fel vannak függesztve. Úgy teszünk, „mintha nem”. Ezért az *Újszövetség* által kidolgozott új szubjektivitás mindig problematikus, hasadt, szakadékos. Egyszerre kell jelen lennie a zárójelezett, de nem eltörölt régi teremtésben, ugyanakkor elővételeznie az új teremtés lehetséges hozadékait is, melyek azonban csak félig-meddig reálisak vagy realizálhatók. Egyszerre kell zárójelezve helyben hagynia a Törvényt, amely létrehozza a jó és a rossz, a vágy és az értelem, a bűn és az igazságosság stb. megkülönböztetéseit, miközben radikálisan túl is kell lépnie ezeken a megkülönböztetéseken az új ember irányába. Egyszerre kell mozognia a történelem immanens, zárt és véges idejében, és fürkésznie az idő végtelenségének átűnéseit, az idők jeleit; gyűlölnie és adott esetben rombolnia a régi embert, ugyanakkor igazodnia egy végtelenül gyöngéd új teremtés körvonalaihoz.

Az *Újszövetség* így felfogható olyan szöveggént, mely a természet (teremtett világ), a történelem (az ember által létrehozott világ) és a személy radikális átalakulásának modelljeit dolgozza ki. Az *Újszövetség* így korántsem a természeti vagy biológiai életet, hanem az „új életet”, a mélyen személyes átélés bizonyosságát, a szubjektív életet hirdeti.

ÁLMOMBAN ISTEN

Kisiskolás lehettem, amikor álmomban megjelent az Isten. Epifánia? Mysterium tremendum? Semmi ilyesmi. Csak egy kimerevedő álmokép. Egy hatalmas, kigyúrt alak, lobogó szőke hajjal, akit melleleg a Tolnai Világtörténelem egyik réges-régi ábrázolásából emelhettem át. Ma már tudom, egy angyalábrázolást láttam. A könyv felső jobb sarkában található képen egy kiugró szikla legszélén állt, és egy hatalmas lángpallost emelt a magasba. Álmomban azonban egy pisztolyt szegezett rám. A pisztoly csöve nyílegyenesen és kitartóan mutatott felém, fekete szája egy egész gonosz világgá tágult, én pedig ott álltam abban a rám omló fenyegetettségben, mint akit bármikor el lehet tüntetni, meg lehet semmisíteni. Nem sült el a pisztoly. Nem emlékszem semmi másra.

A következményeket azonban a lánytestvérem elbeszéléséből ismerem, aki szerint, alig voltam tízéves, már arról győzködtem őt, hogy nem létezik Isten. Mit győzködtem, kényszergettem, meggyaláztam saját bimbódzó, lányos hitében. Elhitte akkor, hogy nincs Isten, állítja a testvérem. Hiszen Ő már csak ilyen, még a nemlétében is csak hinni lehet. De nem hiszem, hogy ez a nyugtalanító paradoxon keltette fel azt az elemi, purifikátori dühöt bennem, amivel nekiestem a testvéremnek. Valószínűleg csak menekülni akartam. Fel akartam számolni a szorongató félelemérzetet. Mintha el lehetne menekülni az álmoképek elől. Mintha lehetne uralni az elménk mélyén forrongó erőket, amelyek nagy ritkán egy-egy álmokép formájában elárulnak valamit tulajdonképpeni tétjeinkről. Isten ránk szegezett tekintete előtt lenni vagy nem lenni? – az volt ott a kérdés.

A magam módján válaszoltam. Majd sokkal később, annyi baráti beszélgetés, vita után Isten létéről vagy nemlétéről, mintha egy gyertya aludt volna el hirtelen, kifújt bennem a kérdés. Nem a válasz, mert azt már negyedikes koromban megtaláltam, hanem maga a kérdés vesztette el az értelmét. Létezik-e Isten? A legegyszerűbb, ha azt mondom, nem értem, mit kérdezőnk e kérdés által. Már képtelen vagyok életem kérdéseként végiggondolni. Indifferens, mi a válasz. Nem változtat azon, ami velem történik, ami nyugtalanít, feldúl, ami keresésre ösztönöz. Sőt, azt kell mondanom, jobb az üres ég alatt, egy emberi fogalmakkal felérhetetlen univerzum kopár háttere előtt megszületni, szerelemben esni, alkotni, gyereket nevelni, meg-

halni. Így minden az élére kerül. Így mindennek a találkozásban, a közelségben, az itt és most-ban kell eldőlnie.

Igen, jó lenne ebbe az életbe csak egyszerűen belehalni.

Mégis azt kell mondjam, ott maradt a nyoma bennem. Alig született meg, Isten már meg is halt bennem, de mégis visszamaradt belőle valami, az elérhetetlen nagyság igézetében való élet gondolata. Nemcsak a gondolat, hanem a folyamatos nekifeszülés is annak, amiben meg tudom ezt tapasztalni, legyen az a szerelem mindent feldúló közelsége, egy műalkotás érzéki-intellektuális rejtélye, egy felhők szövetét átszakító hegycsúcs, és igen, az üres ég, „a tetejébe hajított ócskavasak”: a „jégüres csillagok”. Azaz: emelkedés, ereszkedés, megfogás, elengedés, felfénylés, elsötétülés. Azt hiszem, ma már csak ennyiben hiszek. Hogy azon a sziklakiszögélésen én állok. Kezemben nincs semmi. És már nem félek.

KIÉ AZ ISTEN?

Isten persze senkié. Autonóm lény. Mégis birtokoljuk (vagy birtokolni próbáljuk), mikor „atyámnak” szólítjuk. A birtokos személyraggal szinte magunk felé húzzuk, mintha saját édesapánk volna. Ám nem biztos, hogy Isten a fiának (lányának) tekint minket. Hogy *ugyanolyan* fiának (lányának) tekint minket, mint a többi embert. Az evangéliumok tanúsága szerint is Isten az „eltévedt bárányokat” jobban szereti.

A keresztény morál nem sokat tud kezdeni a „langyosakkal”, akik túl féltősek, restek vagy konformisták ahhoz, hogy rettegve csodált, „nagy” bűnösök legyenek. A *példaszerű* bűnös a Bibliában a tékozló fiú, akit híres vallomásainak is köszönhetően jól megtestesít a IV. században élt ifjú Augustinus, aki fertelmes kicsapongásai után sebzett lélekkel az *atya* megbocsátásáért esdekel. Ő lett már-már örök időkre szólóan a *bűnbánó keresztény* prototípusa.

De milyen az a lélek, amelyet semmilyen elkövetett bűn vagy szenvedély nem szennyez be? A tékozló fiú testvére az egyetlen, aki nem tettekkel, hanem kizárólag gondolatban vétkezik, és mégis „szót kap” a Bibliában:

„Ímé ennyi esztendőttől fogva szolgálok néked, és soha parancsolatodat át nem hágtam: és nékem soha nem adtál egy kecskefiat, hogy az én barátimmal vígadjak. Mikor pedig ez a te fiad megjött, a ki paráználkával emésztette föl a te vagyonodat, levágattad néki a hízott tulkot.” (Luk 15, 29-31)

A bűnhöz, az engedetlenséghez persze tehetség kell, pénz, vakmerőség. Kurázsí. A tékozló fiú testvére mindennek híjával van. Mivel próbálja őt az atya megvigasztalni?

„Az pedig monda néki: Fiam, te mindenkor én velem vagy, és mindenem a tiéd! Vígadnod és örülnöd kellene hát, hogy ez a te testvéred meghalt, és feltámadott; és elveszett, és megtaláltatott.” (Luk15, 31-32)

De hogy vígadjon az, akivel még soha senki nem „vígadt”? Vagy a *jó fiú*-nak nincs is igaza? Már nem emlékszik atyja szeretetére? Vagy nem tudja a saját érzelmi szükségleteit a testvérétől elválasztani? Lehet. Ámde milyen szeretet az, amit a másik nem érzékel? És miért kedvesebb az elveszett bárány annál, aki sose veszett el? Aki morgolódva, zúgolódva, de mégiscsak hűségesen kitarzott atyja mellett? A „jó testvér” szemrehányása megsejtet

valamennyit egy hagyományos alá-fölé rendelésen alapuló, szorongásban és féltékenységekben töltött szeretetkapcsolat *pokoli* mindennapjaiból.

Mert nem mindenki tud azonosulni a „kiválasztott fiúk” regényesen szörnyű bűneivel és dicsőséges bűnbánatával. Az iszlám nem teszi az egyéni megigazulás (bűnösség és kiválóság) mércéjét ilyen magasra. Az arabok ősatya – a Korán szerint is – az egyik „sértett testvér”, Ismáel, Ábrahám házasságon kívül született fia. Az Úr angyala így szól Ábrahám kivert ágyasához:

„Ímé te terhes vagy, és szülsz fiat; és nevezd nevét Ismáelnek, mivelhogy meghallá Isten a te nyomorúságodat. / Az pedig vadtermészetű ember lesz: az ő keze mindenek ellen, és mindenek keze ő ellene; és minden ő atyjafiának ellenébe üti fel sátorát.” (1Móz16)

Annak ellenére, hogy a Szentírás legtöbb bűnét megbántott szeretetből, féltékenységből, irigységből követik el, a Biblia igencsak keveset beszél a „sértődöttek” üdvösségéről.

De mi lehet az a bűn, amit semmi szín alatt nem szabad elkövetni? Amivel Isten figyelmét magamra vonhatom?

Hány embert kell ehhez meggyilkolnom? Ha csak kiirtok egy családot, esélyem sincs „híressé válnom”? És mennyi kicsapongás az *annyi*? Amivel már nemcsak a hatóságok, a szomszédok, hanem az Atya rosszallását is kiválthatom? Egy buli, két buli, három buli? A virtuális valóságok ráadásul mára már eltörölték az erény és a bűn határait. A számítógép monitorját bámulva ezer és ezer katonát lekasabolhatsz, számtalan gyereket megerősölhatsz, kommentelgetéssel számtalan ember jó hírét tetted tönkre – de nem csináltál semmi rosszat, csak ültél a géped előtt, és *kikapcsolódtál*. A virtuális rablóhadjáratokat, a képzelet bűneit (bűncselekmény-sorozatait) vagy akár az álmokat nem bünteti a Biblia.

Nehéz ma már átlépní azt a bizonyos vörös vonalat.

De ha nem léped át, nincs mit bevallanod. Langyos maradsz, akit kivet a szájából az Úr. Egy lúzer, aki gyűlöli az embereket, de csak képzeletben mer nekik ártani.

Mikor a Szentírásban megjelenik a „szürke zóna”, az igazak és bűnösök mellett az elvetetettek, a *langyosok* kategóriája, akkor mintha az emberiség java része kivettetne a teremtményiség állapotából. (*De mivel langyos vagy, se hideg, se meleg, kivetlek a számból*. Jel. 3. 15) A jók és rosszak között ezek szerint egy hatalmas zombihad hullámszik, a „kivetettek”, a „langyosak” nyája, akiknek esélye sincs se bűnözni, se megjavulni. Hogy lehetne ebből a szürkéségből, langyosságból megtérni? Abból az állapotból megváltodni,

mikor nincs szíved a jóra, de nincs erőd a bűnre? Mikor tulajdonképpen nem tettél rosszat – de jót sem. Káinnal ellentétben a langyosoknak észrevétlenül kell leélniük az életüket, mert arra sem *elég rosszak*, hogy Isten megjelölje őket. Vajon emberek-e a langyosak? Vagy a lét és nemlét között vegetáló, saját sorsra méltatlan vírusok? Ide-oda szálldosó, izgő-mozgó porszemek?

Az elvetettség állapota, nem a szegénységé: a szegények Jézus szavai szerint a jövődő győztesek, hiszen „ők öröklik a földet”.

A totális személytelenségre (amolyan sorstalanságra) ítétség nem morális dilemmaként merül fel először az Ószövetségben. A Jób könyvének szereplői már-már természettudományos érdeklődésű vitapartnernek – egy olyan korban, mikor tudomány természetesen nem létezett. Ám Jób vendégei naiv módon már-már az evolúció kérdését is feszegetik. Miért marad az egyik madárfióka életben, a másik miért pusztul el? Mert az elpusztult fióka gonosz netán? Vagy valamiféle bünt követett el? A nemlét és a teljes értékű élet között számos nyugtalanítóan átmeneti létmód, életforma létezik, Jób többször beszél az elvetett vagy anyaméhben meghalt magzatokról, akik *vannak, de nincsenek*. Ő maga sajnálja, hogy nem pusztult el anyja méhében, mert így „olyan lennék, mint aki nem is volt, akit az anyaméhből vittek a sírba” (Jób 10, 9-12).

Jób vágyképeiben már felbukkan a „langyosság” problematikája is. Minden jobb, mint a szenvedés – akár a tökéletes elvetettség vagy a személytelenség is.

„Vagy miért nem ástak el, mint az elvetélt gyermeket, mint azt a csecsemőt, aki nem jöhetett élve a világra? / Ott megszűnik a bűnösök nyugtalanúsága, megnyugszanak, akiknek erejük ellankadt.” (Jób 3, 16-17.)

Az elvetett magzat nincs bűnre vagy büntudatra ítélve – tulajdonképpen nem is létezik. Jób vitapartneri számára nem kérdéses, valamilyen titokzatos módon Isten ítél az elvetett vagy elvetélt magok fölött is. Hiszen ők *ítéleten kívüliségre ítéltettek* mind.

Bűnös-e a tékozló fiú testvére, aki csak gondolatban vétkezik? Azért csak gondolatban, mert máshogy nem képes.

Űl a számítógépe monitorja fölött, irigyli a szomszédja jószágát, feleségét, gyerekeit, aki mások szenvedéseiben gyönyörködik, aki egy úrháborúban kitalált lényeket puffantgat le, és olykor-olykor beszólogat néhány dölyfös hírességnek? A virtuális világ elmosta a gondolat és a tett közötti határokat, a bűnnek nincs igazi súlya (hagyni a szörnyűséget ma majdnem

ugyanazt jelenti, mint elkövetni, ami bibliai értelemben nonszensz). Úgy élünk, mint az elvetett magzatok Jób könyvében.

Úgy élünk, hogy nem is élünk igazán.

Virtuális világban mintha könnyen átléphetnél egy másik ember életterébe.

Persze a virtuális világban, a *játékból* történő bekebelezés, *kisajátítás* többnyire illuzórikus, hiszen soha nem tehetjük ténylegesen a másikat *magunkévá*. Ez a „játszi” zsákmányszerzés, önkiterjesztés a Bibliában tébolyba torkolló összecsapásokat is eredményez, ezt látjuk az Ószövetség egyik legdrámaibb jelenetében:

„Dávid pedig hárfázott kezével, mint naponként szokta, és a dárda Saul kezében vala. És elhajítá Saul a dárdát, azt gondolván: Dávidot a falhoz szegezem; de Dávid két ízben is félrehajolt előle. És félni kezd Saul Dávidtól, mert az Úr vele volt, Saultól pedig eltávozték. És Saul elbocsátá őt magától és ezredesévé tevő” (1Sám 18, 10-14).

Dávid felnyársalásának, falhoz szögezésének vágya persze zavaros szexualitásra is enged következtetni. Ráadásul az „akciónak” semmiféle értelme sincs. Ha sikerülne eltalálni Dávidot, akkor mit mondhatna az alattvalóinak? A legjobb katonámat pusztítottam el – *játékból*? Ráadásul ez a „dobálás” éppolyan irracionális, mint Ábel elpusztítása. A gyilkos nemigen hihetette, hogy Isten a tett után a keblére fogja ölelni.

A dárda elhajítása csak egy szado-mazo játszma, még csak nem is igazán *komoly*. Dávid elhajolhat a dárda elől – ahogy el is hajol. Hiszen a király nem öl meg, csak jelzi, hogy akármit megtehet veled. Hogy rád kényszerítheti a saját tébolyult valóságát. És te semmit sem tehetsz (*tehetnél?*) ellene.

A bűn mint szerepjáték. Nem követjük el, *de*.

Azért éreztetjük a másikkal a súlyát.

Az „elvetett király”, Saul meglakol, hiszen ő nemcsak szavakban vagy képzeletben vétkezik. Fegyverrel is harcol a jövő Dávid király ellen.

De velünk – akik csak a virtuális térben lóbáljuk a dárdáinkat – mi lesz? Nem az a nagy kérdés, hogy Isten megbüntet-e, hanem hogy egyáltalán *észrevesz?*

Van-e még egyáltalán valóság? Vagyis ugyanabban a valóságban élünk-e, mint Isten?

Nem lehetséges, hogy Isten azt hiszi, hogy teremtményei – ez a sok millió, undok, alig látható, izgó-mozgó porszem – igazából már *nincs is?*

A LEGJOBB BARÁTOK

Én még nem találkoztam a Jóistennel, de találkoztam olyan emberekkel, akik azt állították, hogy ők igen. Isten a legjobb barátom, mondták. Ha Istennek ennyi legjobb barátja van, vajon honnan tudja, ki a legeslegjobb? Kivel megy el délután kávézni, kinek panasolja el, hogy sok a munka, és rosszak a gyerekek?

Már az óvodában találkoztam Isten legjobb barátjával. Az egyikkel. Sok jó dolgot tanultam az óvodában, cipőt kötni, egyenes vonalat húzni, krump-
linyomdát készíteni, még egy kicsit németül is. Azt is megtanultam, hogy *úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött fiát adta, hogy aki hisz őbenne, az el ne vesszen, hanem örök élete legyen.* Azt is mondták, hogy amikor jön a világvége, mindenki feltámad. Amikor először láttam csontvázat egy múzeumban, eszembe jutott a világvége. Hiányzott a fél karja, meg talán néhány bordája. Megkérdeztem a szüleimtől, hogy is lesz a feltámadás. Amikor jön a világvége, Isten majd mindenki elveszett kezeit és bordáit megkeresi? Mondták, hogy Istennek ez nem lehet probléma, ha az egész világot meg tudta teremteni, biztosan ez is menni fog neki, de nem értem be ennyivel, pontosan tudni akartam, mi lesz. Sokáig foglalkoztatott ez a probléma, de végül el kellett fogadnom, hogy még a felnőttek sem tudják. Erről Isten még a legjobb barátainak sem mesélt egy kávé mellett.

Később még sokat hallottam a világvégéről, a vallástanárunk szerint vég-időket élünk. Elmondta, hogy leomlanak majd az ég és a föld tartópillérei, és amikor az iskolában egy teremnek leszakadt a mennyezete, azt gondoltam, a világvége is ilyen lesz, csak nagyobb. Minden nap vártam, hogy jön-e már, amikor esténként lefeküdtem, arra gondoltam, hogy ha ma se jött, akkor talán holnap. Legyetek éberek, mert nem tudjátok sem a napot, sem az órát.

Isten másik legjobb barátja egy keresztény tábor vezetője volt. Állítólag ő már hallotta Isten hangját. Egy napon úgy döntött, jó volna tudni, valóban Isten útján járunk-e. Hogy lehet ezt megtudni? Természetesen úgy, hogy kitöltünk egy kérdőívet. Volt legalább harminc kérdés, köztük olyanok, hogy vonzódsz-e a saját nemedhez, érdekel-e a keleti kultúra, szoktál-e jógázni. És akkor felálltam, összetéptem a papírt, és soha többet nem tértem vissza, meséltem évekkal később, mert ez így sokkal szebb volt, mint

az, hogy mindannyian csendben ültünk, minden kérdés után odaírtuk, hogy nem, és örültünk, hogy rendben vagyunk, lehet, hogy ma sem haragszik meg ránk Isten, de a táborvezető biztosan nem. A kérdőív végül a szememben kötött ki, de kevésbé drámai módon, amikor senki nem látta. Kaptunk egy medált és egy kis lakatot is akkor. Azt jelentették, hogy házasságig tiszták maradunk, Istené a testünk, lelkünk, szívünk. Egy ideig büszkén hordtam a medált, könnyű volt, gyerek voltam még, nem volt sehol a kí-sértés.

Akkor döbrentem rá, milyen sok legjobb barátja van Istennek, amikor elmentem Jeruzsálembe. Valahogy sikerült odaférnem a tömegben a Sivatófalhoz, hogy én is írjak neki valamit. Kísérőnk akkor azt mondta, hogy aki Istent keresi, ne ide jöjjön, mert itt csak balhét találhat. Ahol még ilyen friss az Úr lábnyoma a sivatag homokjában, ott nem árt, ha legalább egy pisztoly mindig van nálunk.

Elmentünk a Jordán folyóhoz, megnéztük, hol keresztelték meg Jézust a protestánsok szerint. A katolikusok szerint persze nem pont ott történt, hanem kicsivel arrébb. Akkora harcsákat láttam ott, mint még soha életemben. Odaúsztak a kezünkhöz, és engedték, hogy megsimogassuk a fejüket, sőt kifejezetten szerették.

Amikor Istennek már elege van a legjobb barátokból, sok a munka és rosszak a gyerekek, lemegy a folyópartra, lábát a vízbe lógatja, és megcirógatja a harcsák bajuszát. A halak minden érintésétől nőnek, egyre csak nőnek, míg végül akkorák nem lesznek, mint az egész világ. Hogy ez mikor lesz? Legyetek éberek, mert nem tudjátok sem a napot, sem az órát.

Nagy Péter

CÍM NÉLKÜL

Paul Gauguin nagyon is tisztában volt azzal, hogy Tahitin nem fogja megtalálni azt az egyszerű, idillikus életformát, amire vágyott, nem talál nemes vademberekre, és ő maga sem válik azzá a velejéig korrump és cinikus francia gyarmaton. Még ma is keresik a magyarázatot céltudatos, de bizarr döntésére. De az is tény, hogy a szigeten a festői technikája még kifejezőbbé vált, és a művészettörténészek szerint Michelangelo óta nem élt olyan festő, aki ilyen meggyőzően kereste volna az Élet értelmét. Ez talán legnyilvánvalóbban a *Honnan jövünk? Mik vagyunk? Hová megyünk?* című képen jut kifejezésre. A festmény gyakran szerepel vallás- és tudománytörténeti művekben mint szimbóluma a létezés nagy kérdéseinek, amelyeket az őket körülvevő világot szemlélő emberek évezredek óta föltek: „Kik vagyunk?”, „Miért és hogyan vagyunk itt?”, „Volt-e kezdete és lesz-e vége a történetnek, és ha volt kezdet, ki vagy mi teremtett?”. Ezekre a kérdésekre sokáig csak a vallás adott magyarázatokat, és évezredek keresztül sok millió ember alapozta a világképét ezekre a hiedelemrendszerekre. Szent Ágoston a *Vallomások* (Confessiones) 6. fejezetében ezt írja: „...milyen tömérdek dolgan hiszek, habár sohasem láttam őket, és megtörténtükönél sem lehettem jelen. Milyen sokat hittem a jó barátaimnak, tömérdek dolgot az orvosaimnak és annyi különféle emberi szájnak.” Ágoston háromféle hiedelemről beszél: a legkézzelfoghatóbb az, amelyik látható, hallható vagy tapintható. A második hiedelemféle a történetek. Események, amelyeket mások láttak vagy hallottak, és elmesélik azt. És végül a legszebb hiedelem az, amelyet kellő tisztelettel hitnek nevezünk. Ez sok ember meggyőződése alapján alakul ki, és még ha nincs is rá közvetlen tapasztalati bizonyíték – ami egy tudományos „hiedelemnél” alapkövetelmény –, mégis sok ember elfogadja. A modern időkben pedig kialakult egy teljesen más logikájú hiedelemrendszer, amely a leginkább abban különbözik a többitől, hogy a „hiedelmek” – pl. hogy a fénysugár eltérül a nagy tömegű testek közelében, vagy hogy az elektromos tér mágneses teret hoz létre – ellenőrizhetők. Ez a természettudományos módszer, amely szintén egyfajta hiedelemrendszer, de egy nagyon nyitott, nem kinyilatkoztatásokon alapuló rendszer, amelyik folyamatosan változik és fejlődik. A tudományos gondolkodásnak van egy fontos vonása: ez egy nagyon szigorú önjavító és szűrő rendszer. Még a legelegánsabb

elmélet is megbukhat egyetlen ellentmondó tényen, ahogy Albert Einstein is megfogalmazta: „Végtelen számú kísérlet sem bizonyítja, hogy igazam van, de egyetlen kísérlet is bizonyíthatja, hogy tévedtem.” Napjaink természettudósai hisznek abban, hogy a természet működésének hátterében valamilyen megfeythető információ rejtőzik. Ez adja meg tulajdonképpen mindenféle tudományos kutatás értelmét. Megint csak Einsteint idézhetem: „A világmindenséggel kapcsolatban az a leginkább felfoghatatlan, hogy meg lehet érteni.” Úgy gondolom, hogy a hívők legtöbbször egy természetfölötti lényben hisz, aki nemcsak megteremtette a Mindenséget, hanem most is velünk van, részt vesz az emberek ügyeiben, meghallgatja imáikat, ismeri bűneiket, és megbocsátja vagy megbünteti miattuk őket, és tudja azt is, ha akárcsak gondolatban ilyeneket tesznek. Ilyen értelemben nem ismerek hívő, modern tudóst, de hogy csak a legnagyobb nevet említsem, Isaac Newton még ilyen volt. Viszont elég sok olyan kutató van, aki lelke mélyén hisz egy természetfölötti értelemben, de csak valami olyasmiben, akinek a tevékenysége kimerült a Teremtésben, esetleg a Világegyetemet uraló törvények megalkotásában, de a továbbiakban már semmibe sem avatkozik bele, és pláne nem foglalkoztatják az emberek apró-cseprő ügyei. De a legtöbb mai tudós ateista. A természettudományos kutatók egy, a Világegyetemet minden tekintetben átfogó elmélet megalkotásáért küzdenek, és úgy vélik, ebben nincs helye Istennek, sőt, semmilyen vele kapcsolatos nyomnak, szándéknak vagy tervezésnek sem. De még a „legköszívőbb” tudósok is érzékenyülnek, ha a világegyetem harmóniája és fensége kerül szóba. Egyszer megkérdezték Richard Feynmant, a 20. század egyik legeredetibb gondolkodóját, hogy nem érzi-e úgy, hogy sokkal „szegényesebb” az ő világa, mert például a csillagokban a fizika törvényeinek engedelmeskedő gázgömböket lát, vagy mert az ibolya illatában nem a természet végtelen gyönyörűségét, békéjét és harmóniáját érzi, hanem egy molekulaképletre gondol. Feynman azt válaszolta, hogy egy szép nyári éjszaka ő is ugyanúgy átérzi a csillagok szépségét, mint egy költő, sőt, megkockáztatja, hogy többet lát! Mert semmi nem zárja ki, hogy egy fizikus is észrevegye a természet csodálatos jelenségeit, de a tudása még inkább kiterjeszti a képzeletét, és azzal, hogy tudja, még az ő testének az anyaga valamikor egy rég elfelejtett csillagból dobódott ki, nem szegényesebb, hanem éppen hogy sokkal gazdagabb lesz a világa. A tudósok ismerik a nagy kozmikus színjáték eseményeit, sőt megfejtik a „cselekményt”. Talán ez az első és egyetlen alkalom az egész univerzumban, hogy a gondolkodó lények részben megértették a kozmikus kódot. Ha valamilyen katasztrófa vagy saját ostobaságunk következtében elpusztulna az emberi-

ség, akkor lehet, hogy ez soha többé nem ismétlődik meg: a világegyetem évbiliárdokon át teljes némaságba burkolózva keringhet, de volt a megvilágosodásnak egy csodálatos, múltó kozmikus pillanata, ami egy átlagos spirálgalaxis milliárdnyi csillaga közül az egyik bolygóján a „tegnap nélküli nap” után 13,7 milliárd évvel bekövetkezett. Lehet, hogy mindez semmi egyebet nem jelent, mint egy bizarr és átmeneti eltévelyedést a képtelen és céltalan világegyetemben? Vagy van a cselekménynek mélyebb mellékszála? Ha már a „tegnap nélküli nap” és az Ősrobbanás szóba került, szeretném egy számomra kedves történettel befejezni. A legnagyobb tudományos és művészeti alkotások szinte önálló életet élnek, és olyan hatásuk is lehet, amilyenről a szerzőik még csak nem is álmodtak. Valószínűleg Beethoven soha nem gondolt mindarra, amit mások meghallottak a szimfóniáiban, és Shakespeare sem hitte volna, hányféle értelmezést adnak majd darabjainak. Ezt a megteremtett művek teremtőerejének is nevezhetnénk, és elsősorban azért alakul ki, mert a tudomány és a művészet forradalmi újításai nemcsak a gondolataink tartalmát változtatják meg, hanem azt az intellektuális környezetet is, amelyben a gondolatok megszületnek. Pontosan ez volt a helyzet a különös történettel is, ami arról szól, hogy Albert Einstein általános relativitáselmélete megjósolta az univerzum tágulását. Einstein felismerte a newtoni gravitációelmélet hibáit, és egy olyan elméletet akart megalkotni, amely megoldja a felmerült problémákat. Tisztában volt azzal, hogy az új elmélet nagyon fontos lesz a kozmológiában – abban a tudományban, amely az egész világegyetemet tanulmányozza. Ugyanis az univerzumban a gravitáció az uralkodó erő. De arról bizony fogalma sem volt, hogy az elmélete meg fogja jósolni a világegyetem tágulását. Ám hamarosan matematikusok és elméleti fizikusok rájöttek, hogy a relativitáselmélet egyenletei azt mutatják, hogy az univerzum tágul. Az ember, aki a világon először felismerte ennek valós, fizikai jelentőségét, aki a fizikai elméletben meglátta a „teremtés fényét”, egy mélyen hívő, felszentelt pap volt. A belga Georges Lemaître 1894-ben született. A leuveni egyetemen kezdte meg mérnöki tanulmányait, de amikor a németek lerohanták Belgiumot, ő is a frontra került. Végigharcolta az első világháborút, sőt bátorságáért magas kitüntetésben részesült. A háború befejezése után visszament az egyetemre, de ott már az elméleti fizika szakot választotta. Közben 1920-ban belépett egy papi szemináriumba, és három évvel később felszentelték. Élete hátralevő részében egyszerre volt fizikus és pap, amiről így nyilatkozott: „Két út vezet az igazsághoz. Én úgy döntöttem, hogy mindkettőt követem.” Miután lediplomázott, oktatói állást vállalt a leuveni egyetemen, és közben nagyon

komolyan kezdett foglalkozni az általános relativitáselmélet egyenleteivel. De Lemaître nemcsak képzett matematikus volt, aki „eljátszadózott” ezekkel a nagyon nehéz egyenletekkel, hanem igen mély gondolkodó, aki megértette az egyenletek mögött megbúvó valóságot, és különösen izgatta a világegyetem fizikai története. Nagyon egyszerűen gondolkodott: ha a mindenség tágul, akkor tegnap kisebb volt, mint ma, és tavaly kisebb volt, mint az idén. Akkor az is logikus, hogy ha elég sokáig forgatjuk visszafelé az idő kerekét, visszajuthatunk addig a pillanatig, amikor MINDEN egy icipici régióba volt összezsúfolva. Lemaître arra a következtetésre jutott, hogy a világmindenség egy parányi, hihetetlenül tömör és iszonyúan forró régióból ered, amelyből egy robbanás révén szabadult ki, és az univerzum a „tegnap nélküli nap” óta folyamatosan tágul és fejlődik. Ezzel kidolgozott egy teljesen önálló világmodellt, a tudománytörténet egyik legeredetibb és legfontosabb gondolatát. Már munkásságának elején ösztönösen megérezte, hogy a relativitáselméletben benne rejlik a teremtés pillanata, és ez, akár csak korábban Darwinnak az evolúciós elmélete, komoly hatással volt rá. Összefoglalva, Lemaître volt az első olyan tudós, aki megbízható leírást nyújtott arról az elméletről, amelyet ma az Ősrobbanás modelljének neveznek a kutatók. Albert Einstein általános relativitáselméletéből kiindulva kidolgozta a kozmológiai teremtés és a táguló univerzum modelljét, azt bátran megvédte még az óriási tekintélynek számító Einstein ellenében is, aki őt elég gorombán elutasította: „Az Ön számításai hibátlanok ugyan, de a fizikája visszataszító.” Nem sokkal később, a tudomány egyik legkísértetesebb egybeeséseként a csillagászok – az elmélettől függetlenül – bizonyítékot találtak arra, hogy a világegyetem valóban tágul. Manapság már elsöprő erejű bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy az elmélet helyes, és az Ősrobbanás elméletét az emberi intellektus valaha elért egyik legnagyobb eredményének tekinthetjük.

Vida Gábor

ISTENEM, TE MÉG VAGY?

mert a szeretet az, ami a ti kultúrátokból, a ti viszonyaitokból, a ti irodalmatokból hiányzik...

Ha volna isten, akkor ez nem lehetne püspök, mondta volt apám a kétezres évek elején, amikor sok politikai műsort nézett, és én már tudtam, hogy a politikusok ugyanúgy tanulják be a hazugságot, mint a fiatal lelkészek a prédikációt, amit nem ők írtak, csak hát a politikus nem köteles hinni azt, amit hirdet. Neki ez az erény. Apám azért nem lett pap, mert nem hitt abban, amit hirdetni kellett volna. Ahogy tanítják, úgy egész biztos nincs. Vallási fejtegetésekbe őt nem lehetett belevinni, de amikor kiderült, hogy Romániában az ortodox egyház a legnagyobb földbirtok, káromkodott egy kacskaringósat, bár nem volt ez szokása. Hogy Magyarország ismét a kereszténység védőbástyája lesz, azt nem igazán tudta elképzelni, Hofi Géza műsorait kedvelte és a Mézga családot.

Én viszont sétáltam Jeruzsálemben, és olvastam sok Nietzschét. Jeruzsálem egyik sikátorában fenyegető ISIS-zászló lengett a fejünk fölött, a kísérőnk a pisztolyához kapott, de nem akarta elrontani a délutánt, és továbbmentünk. Arra gondoltam, hogy vajon Jézus ebben a helyzetben mit tenne? Akkor már tudtam, hogy legalább három Jézus van: a zsidó, a teológiai és a magyar. A zsidó Jézusról legutóbb Vermes Géza könyvét olvastam, a teológiaiáról szól az *Újtestamentum* és mindaz, amit hozzáfűztek, a magyar az olyan, hogy ezeket én alapvetően magyarul olvastam, így hagytak bennem nyomot, a többi nyelv ebben csak filológia. Például a romániai szállodaszobákban szokott lenni Biblia, párszor el is kezdtem olvasni, csöppet sem egyszerű, teljesen ismeretlen szöveg. És ha már itt járunk, mindig elgondolkozom azon, hogy ha Jókait ma nehezen olvasható szövegnek látják sokan, akkor a Károli-féle bibliával hogy állunk? Nem az a kérdés, hogy értjük-e a szöveget, mert ahhoz egy kis türelem kell csak, némi akarat és figyelem vagy szótár. A kérdés az, hogy ha régóta író népek sok energiát fordítanak arra, hogy a szent könyveik abban a nyelvi formában hagyományozódjanak, amelyet hitelesnek tekintenek, akkor a magyar biblia szövege

miért változik ilyen sűrűn? Nem hiszem, hogy bármelyik szent nyelv szentebb a magyarnál, csak mi másként bánunk a szentséggel... A nyelvről persze nekem könnyebb elmélkedni. Amikor számítógépes tördelést végeztem, és még csak kézi elválasztást tudtak a programok, azt láttam, hogy régi magyar szövegben alig van elválasztás, mert kevés a háromszótagosnál hosszabb szó, a nyelvújítás előtt takarékosan bánnak a képzőkkel és a szóösszetételekkel. Az irodalmi szövegek darabosaknak és tömöreknek hatnak, ez is az egyik poétikai varázsuk. Hozzám Isten a Károli-biblia nyelvén szól, mást nem értek, magyar vagyok, mint Jézus.

Amikor felmerült bennem a gondolat, hogy tematikus lapszámot kellene csinálni arról, hogy van-e (még) Isten, azt hittem, egyszerű kérdés lesz, mert a hívő elmondja, hogy van, és miért gondolja ezt, a nem hívő pedig elmondja, hogy olyan hülye vagyok, mint ez a kérdés, hogy is lehet rákérdezni arra, ami nincs. Különböző is intím szféra. Néha olyan érzésem van, mintha egy rossz 19. századi orosz regényben ülnénk, és Isten létezésének bizonyítékait sorolnánk, miközben pontosan tudjuk, hogy a gőzmozdonynak és az elektromosságnak erre semmi szüksége nincs, talán az időjárás néha rászorul, és a mezőgazdaság, de a géppuska nem, és a mesterséges intelligencia egyáltalán. A nők ellenben, és a lélek, a pszichológia. Templom és az iskola. Ne hagyd elveszni... Hagytad, uram. Ha volna, ez nem lehetne püspök, mondta apám. Van, csak nem szól bele. Jerikó falai leomoltak, de az már elég régen történt. Lehet játszani ezekkel a dolgokkal és mondatokkal, mintha stilisztikai kérdés volna az egész, nem a dolog, nem a kérdés érdekel, hanem a róla írható mondat és a mondatról írható újabb mondat. A kérdés viszont továbbra is az: mi következik abból, ha van, és mi következik abból, ha nincs? Mitől fél az igazhitű? Attól, hogy vagy Ő várja odaát, vagy nem várja senki. A hitetlennek nem kellene félnie. Csak hát fél. Egyedül félni kellemetlen, mondhatni elviselhetetlen. A kollektív félelem viszont olyan, mint az óceán, visz magával. Európa egy éve a kollektív félelem „tevékeny” állapotában leledzik. Ha senki nem hisz semmiben, előbb vagy utóbb megteszi majd bármi. Tapasztalatból tudjuk, hogy a profitéhség még mindig legyőzte a halálfélelmet. A halált nem. Volt ilyen ígéret is, de már nem olvassuk ezt a szakirodalmat, kiment a divatból. A végső dolgokról való gondolkozás ment ki a divatból, árt az üzletmenetnek. A kapitalizmus számára isten is csak egy árucikk vagy szolgáltatás. Luther is milyen ideges lett ettől a felismeréstől. A járvány is csak ürügy, félelemből nem tér meg senki, legfennebb eljártssza. Ha én lennék belügyminiszter, a járvány sosem érne véget. Ha volna isten, ez nem lehetne püspök...

Ez még mindig az a rossz 19. századi orosz regény, amelyben a revideált Károli-biblia mondatait használom, mert az a nyelv tetszik, azt olvastam gyerekkoromban, és nekem ez az egész probléma ott maradt valahol egy falusi templom deszkamennyezetén (nem kazettás!), amelyet szétszedtek, és nem voltak képesek összerakni többé, látszik rajta, hogy volt valami festés meg írás, de hogy mi, azt már senki nem tudja, és nem érti. Erdélyben nem kell sokat utazni azért, hogy az ember elhagyott, szétvert, romos templomra leljen, ahol a világ mulandóságáról elmélkedhet. A hívek időről időre világgá mennek, nincs már igazi pásztor, aki a nyáját össze tudná tartani. Nyáj nélküli pásztorból lesz a jó farkas... Ült az egyik barátom, ifjú református lelkész, éppen írt valamit, amikor a hívek ma már nehezen megokolható agitációba kezdtek, jó a tiszteletes úrnak, úgymond, nem kell dolgozni semmit. Felállt a tiszteletes, és azt mondta: kérem ide a lapátot, önök viszont írják meg a temetési beszédet, délben mondják is el... Amikor én idekerültem, ebben a faluban négyszáz ember lakott, mondta egy másik lelkész, kétszázat én temettem. Megint a halálnál vagyunk, ennek én csöppet sem tudok örülni. Nem hiszek abban, hogy az embert a haláltól való félelem a bölcsesség vagy a megtérés útjára tudná vinni, nem hiszem azt, hogy az isteneket és az egész transzcendenciát az ember halálfélelmében találta ki. Nekem ez a *bagymáz-elmélet* kevés. Nekem arra van igényem, hogy lenne az emberben valami belső akármí, ami jelzi azt, hogy az itt és most földi esetlegessége valami sokkal nagyobb rendnek a része, abból jöttünk és abba megyünk vissza (a nagy büdös semmi – mondja Örkény), de hogy miért kell ezt az egész cirkuszt csinálni hozzá, azt nem tudom. A népi vallásosság arról szól, hogy nem kell ezen az embernek elmélkednie, elmondja az imát, elvégzi a rítust, kifizeti a képét, és minden rendben lesz, ha pár egyszerű szabályt betart, és nem akadékoskodik fölöslegesen. Én ehhez már túl sokat olvastam, de sokan vannak, akik semmit, mégis ugyanígy tartanak. Elég sokat jártam erdőben egyedül, hogy tudjam, a hiedelemlényekhez nem élénk fantázia kell, hanem egy kis csend és magány. Vannak helyek, ahol az ember minden különösebb ok nélkül félni kezd, szorong, tíz lépéssel odébb már nem. Vannak nyikorgó fák, szortyogó ingoványok, susogó fűszálak, és ez rendben van így. Vannak emberek, akik értik az állatok beszédét, vannak állatok, akik szavak nélkül értik az embert. Jártam olyan helyen is, hogy alattunk dörgött az ég, és villámlott. A létezés mérhetetlenül tágas, miért épp isten ne férne benne el?

Az egy másik kérdés, hogy a kortárs keresztény egyházak bő kétszáz éve hanyagolják a tanítás újrafogalmazását, nemcsak a pontos, hanem a hihető

és használható, poétikailag is érvényes fordítást. Nietzsche mindent elmondott erről, azóta sem történt semmi lényeges. Előbb az elvett birtokokat adják vissza, mondta a püspök, majd csak lesz valahogy. Egész pontosan látszik, hogy nem lett. Hagytad, uram, úgymond. Olykor az a kérdésem, hogy történhet-e vajon még valami, vagy ez már így marad? Amikor már elég jól tudtam franciául, Simone Weilt olvastam, később Maritaine foglalkoztatott és az újtomizmus, okos és bonyolult franciák ezek, szépen írnak, pontosak, mint Pascal. Végül a felszabadítás teológiája érdekelt, mekkora botrány lett abból is, amikor a latin-amerikai parasztokat számolni tanították a papok, és a *gringók* nem tudták olyan könnyen átverni őket. Jézus nem azt hirdette, hogy minden a gazdagoké legyen, nektek pedig ne jusson semmi, nem mondta, hogy ez jól van így, sőt... Ezzel a gondolattal még sok baj lesz, mellesleg Jézus egy bajkeverő, akár a zsidó, akár a teológiai, akár a magyar Jézusról van szó. De hogy az a tű foka, melyen előbb jut át a teve, mintsem a gazdag ember az Isten országába (Mt.19.24), tulajdonképpen Jeruzsálem egy nagyon szűk gyalogkapuja, vagy nem is a tevéről van itt szó, hanem a hajókötélről, az szerintem mindegy. A hajókötel a hihe-tőbb, a teve a szemléletesebb, ő fog megmaradni, ilyen az irodalom...

Amikor elsőéves bölcsészhallgató koromban beszabadultam a régi magyar irodalomba, azt nekünk épp senki nem tanította. Nem tudom, hogy miért akartam Dávid Ferencsel foglalkozni, de rábukkantam egy kéziratossal, akkor még kiadatlan munkájára (facsimile), melyből az első három oldalt egy egész napig silabizáltam. Hamar kiderült, hogy ehhez a témához még semmit sem olvastam, sem latinul, sem görögül, sem olaszul meg lengyelül nem tudok, a szentháromság és annak tagadása fogas kérdésnek ígérkezik, valószínűsíthető volt, hogy az unitárius egyház történetét nem én fogom megírni. Mások is elakadtak a szentháromság problémájával, még mielőtt Erasmus rájött volna, hogy az egy késői betoldás a szövegbe. Azt hiszem, a középkorban én is máglyán végeztem volna, bár a magyarok nyilai nekem jobban imponálnak. A hunok, azok voltak ám az igaziak! Dávid Ferencstől viszont nem tudtam egyetlen szeminárium keretében megszabadulni, mert az életem úgy alakult, hogy a Bözödújfalú helyén hullámszó tó partján gyakran szoktam biciklizni. Itt esett meg az a 19. század közepén, hogy több unitárius család zsidó hitre tért, mert ha Jézus nem isten, akkor nem is támadt föl, meg nem is fog eljönni másodszor, logikus, gondolták a hívek, mi marad akkor, kérdezték, hát mi maradna, vagy az Ótestamentum vagy a pogányság. Ha Dávid Ferencet nem zárja Báthori István magos Déva várába, hogy immár az újításoknak legyen vége, akkor ő is hasonló következte-

tésekre jutott volna: ha Jézus nem Isten fia, akkor nem úgy van a kereszténység, hanem hogy van? A gyakorlatias erdélyi észtl mi sem áll távolabb, mint a spekulatív misztika, mondja Szabédi László. Egyesek már akkor is rebesgették, hogy a bözödújfalusiaknak valami telekügyletük lett volna csak, de ők erősködtek, Istennel van dolguk, mert ők zsidók, el is vitték a leszármazottaik egy részét Auschwitzba. Később elárasztották vízzel a falujukat, véletlen egyezés ez, vagy sem, azt nem tudom. Egy hajszál sem eshet le a fejemről a te akaratod nélkül? Hagytad, Uram? Vagy csak én nem látom a dolgok mélyebb értelmét? Régebb én is úgy gondoltam, mint sok marosvásárhelyi, hogy ennek a tónak a partján sosem fogok piknikezni, de aztán megenyhültem: miért épp itt nem? Ha most Jézus erre járna, gondoltam egyszer, és felkapaszkodtam egy vízben korhadó fatörzsre, messziről olyan lehettem, mint aki a víz színén áll, de nem láttam, hol van a következő cölöp, ezért kénytelen voltam elnapolni a sétát, és kiúsztam. Olykor nagy tömeg van a tóparton, buliznak rendesen, ordít a zene, volna kit etessen a Jézus, ha erre járna. Bizonyára segítene a zöldeknek is felszededegetni a szemetet. Miért ne? Ha majd az erdélyi keresztény felekezetek – elég sok van – összefognak, és legalább a visszkapott és szerzett birtokaikról felszedik a hulladékot, akkor a vallási türelem felé akkora lépést tehetne a világ előre, amekkorát a tordai országgyűlés óta nem tett.

Ama nevezetes országgyűlés dolgában sem kell történésznek lenni, hogy az ember értse, bizony nem dogmatikai rezolúció volt az, hanem politika, hogy ne kaszabolják egymást le fölöslegesen az urak, de a másik felekezet híveinek igaza nem lehet, az fel se merült. Mert ha nekik is igazuk lehet, akkor esetleg mi tévedünk, aki viszont téves dogmát vall, az a lelkiüdvével játszik. Már megint ott járunk, ahol a part szakad. Meg van engedve, hogy tévedéseidből erővel szabadítsalak meg, vagy az a bölcs keresztényi magatartás, ha benne hagylak? Elengedem én most az erdélyi magyar urakat, akik nem tudták egymást se levágni, se meggyőzni, végül is okosan jártak el. Az viszont engem jobban érdekel egy ideje, hogy amikor a román állam a görögkatolikus egyházat felszámolta, a hívei mégis miként és miért tartottak ki? Ötven év szigorú elnyomás volt, amelyben a kommunista nacionalizmus úgy ölelte magához a kereszténységet, mint az édestestvérét, fojts meg, uram, ne kínozz. Sok volt a mártír, nem is kellett ezért szinte semmit se tenniük... Ha nem lett volna az egyik dédapám éppen görögkatolikus, ez a kérdés talán nem is izgatna, de ő még idejében váltott vallást. A neoprotesztáns hitre térő ortodoxokat értem, ők sietnek, praktikus, higiénikus vallási kurzust keresnek a mához. De akik fél évszázadon át őrzik a felekezeti iden-

titásukat az egységes román államszocializmuson belül, azok mit akarnak? Ugyanazt, mint a gályarab prédikátorok? Van egy rögeszméjük, amit nem tudnak elengedni? Eljött vajon a szabadító? Ceaușescu Karácsony napján lőtték agyon, ő szigorúan ateista volt, mint a barátai és a csicskásai, akik azóta bűnbánatot tettek és megtértek...

Sajnálom, hogy Mircea Eliade nagy vallástudományi munkájának utolsó fejezete, mely az ateizmusról szólt volna, sosem készült el. Annak idején meglepődtem, amikor azt olvastam, hogy az ateizmus vallás, tételei vannak, érvei és dogmái. Ma már tudom, hogy nem különösebben érdekes, de azért Eliade tudott volna ezt-azt mondani róla. Igazi ateistával sosem találkoztam, a vallásilag közömbös embert nem számítom annak. Azt is tudom, hogy amikor a kommunisták kötelezővé tették az ateista nevelést, akkor már csak bólogatott mindenki, mint régebben a szentmisén, és a megivandó féldecire gondolt, még csak nem is arra, hogy a tanítás hibádzik valamiben, mert azt mi nem *ércsük*. Istent nem a kommunisták helyezték hatályon kívül, hanem a kapitalizmus és a modernizáció, ahogy sosem a rendszer tesz olyanokká, amilyenek vagyunk, miattunk ilyen a rendszer. Feljegyezték a kortársak, hogy a délf Franciaország parasztok már évszázaddal a felvilágosodás eszméinek megjelenése előtt kezdtek tömegesen elmaradozni az egyházi szertartásokról... Akit gyerekkorában vallásgyakorlásra szoktatnak, az vallásos lehet, akit nem, az megvárhat egy súlyos életkrízist, hogy megtérjen. Akit vallásba nevelnek, az fellázadhat. A bizonyosság ellen fölösleges harcolni, bár aki sosem kételkedett, az nem is hisz. A bizonyosság az más, azt nem lehet verbalizálni, és nem lehet megosztani, egyszeri és személyes. A lelkiismeret is nevelés kérdése, akinek nem tanítják, azt nem szokta furdalni. Látott már mindenki olyan embert, aki szeretne hinni, de képtelen rá, nem akarati kérdés ez sem, inkább megengedés. A hit ma már szabadság.

Nicolae Steinhardt mesél egy esetet, amikor a fiatal kihallgató tisztnek elered az orrávére, és ő, a kihallgatott azt mondja, hogy nyúljon ki a rácsos ablakon, és tegyen az orrába egy kis havat. Lélekjelenlét. Az igazság az, hogy fáj a fejed, mondja Ha Nocchi a *Mester és Margaritában* Pilátusnak. Vagy amikor Lévi Máté olvasni kezdi a szöveget: én ilyet nem mondtam. Ezek már a 20. században írott művek. Nyilvánvaló, hogy a frontálisan feltett kérdést, van-e isten, nem lehet megválaszolni, pödörheti Nietzsche a bajszát, és cibálhatja Dosztojevszkij a szakállát, Pascal fogadása is csak egy jó ötlet, hitet nem adhat. A dialektikus materializmus brosúráit sem lapozza ma már senki, és a szigorú dogmákat is csak kevesen hiszik el szó szerint, meg is mosolyogjuk őket, pedig a dogma az a hitigazság, ami nem mondható más-

ként. Borges *Márk evangéliuma* című novellájára gondolok most, ahogy abban az ige testté lesz... Földbirtokokat meg- és visszaszerezni jó dolog, de ingyen vagy szórványos adományokból öregeket és betegeket ápolni csak hittel képes az ember. A hit az a buborék, amit kívülről nem lehet megítélni, belülről pedig nem lehet elmesélni. De azért egy értelmes szövegnek én örülnék.

- Mester, van isten? – kérdezi a tanítvány.
- Van.
- Honnan tudjuk?
- Hát ez az – válaszolt a mester.

Végül a magyarok istenéről kellene szót ejtenem. Nem Jézusról, aki magyar (is volt), hanem arról az istenről, aki csakis magyar, csakis a magyaroké, aki nem osztozik, és aki nem vet kockát, de róla semmit sem tudunk, ismeretlen istennek pedig mi nem szorítunk helyet, elvégre keresztények volnánk. Amióta II. József a szerzetesrendeket feloszlatta, a magyar irodalom a Jóisten kezét elengedte, idegen lett számára a korábbi spirituális hagyomány, de nem az általános felvilágosodás következett be, hanem egyből a következő állomás, amelyben a nemzeti gőzhajó fontosabb, mint a kegyelem, nem is történhetett ez másként. Isten retorikai alakzattá vált, korántsem lebecsülendő hely ez, vagy státus, Kölcseyre gondolok itt, és persze Madáchra meg Ady Endrére. Költők még csak vannak, akik jó katolikusok (Babits, Dsida, Pilinszky), de magyar prózaíró keveset törődik a vallással, törődjenek a hősei. Jókai gyönyörűen ír az *Egy az isten* című bestsellerben az uniterekről, csak nem igazán érti, miről van szó, ellenben, ahogy Baradlayné fohászkodik az ura ravatalánál, azt tanítani kellene, még a feministák is örülnének neki. *Az érsek látogatásából* minden kiderül arról, hogy az érsek után csakis egy másik érsek jöhet. Sehol egy kis *deus ex machina*.

A hit magánügy, amiről szemérmesen hallgatunk. Családi affér, bejgli, töltött káposzta és bárány, akkor is, ha élő adásban megy a zarándoklat, és a pápát megtapsolják, mert miért is ne? Akinek nincs népe, annak istene sincs, mondatja valakivel Fjodor Mihajlovics, nem tudom, hogy ez ígéret vagy fenyegetés. Magyar gondolkodó kevés van, aki bármiben is hinne, Hamvas Bélát nem számítom, ő túl sok Nietzschét olvasott, nem is kedvelik sokan. Esterházy egy időben gyakran idézgette jelöletlenül, és azután jött a híres szaxofonozás a *Hrabal könyvében*, ezer év apologetikájával felér, de isten és mindaz, ami vele jár, a magyar kultúrában ettől még kisebbségben van, valahol a periférián, a határon túl, nem földrajzilag, hanem a hermeneutikai körön kívül, mint Szent Péter esernyője. A modernizáció

már csak ilyen, dübörög velünk elfelé. Deklaráltan ateista magyar író se sok van, talán Petri, ő az volt.

Be kell vallanom, hogy amikor az *István a királyt* először adták a tévében, Koppánynak szurkoltam, úgy van az dramaturgiailag megcsinálva, hogy a jó rokker velük tartson. Deák Bill Gyula, mikor az isteneket szólítja, hát az valami csoda, éppen tizenöt éves voltam. Csak azt nem tudtam, hogy Jézus, ha történetesen belecsöppen az események forgatagába, kivel tart? Fontos kérdés volt ez nekem, akkor még sem a *Jézus Krisztus Szupersztárt* nem láttam, sem a *Brian életét*. Ma már pontosan tudom, hogy leülteti a feleket tárgyalni, és hamar kiegyeznek. Ide is egy kicsikét, oda is egy kicsikét...

- És velem most mi lesz? – kérdezte a táltos, miután lejárt a békéltetés.
- Gyere velem! – mondta Jézus.
- Énekelni szabad? – kérdezte a táltos.
- Szabad – mondta Jézus.
- A botomat hozhatom?
- Hozzad!

Dávid István

TAMÁS ÉS AZ „EVIDENCIÁK LEKÜZDÉSE”

(LEV SESZTOV) – JN 20,19-31.

“éppen nem volt velük” (24. v.)

Minden gyász egyéni. Ebben a folyamatban mindenki a saját, személyes útját járja, saját, személyes ritmusában. A fájdalomban az ember egyedül van, még akkor is, ha ebben az egyedülletben nem minden esetben magányos. Tamás elkülönülését nincs jogunk elítélni, nincs alapunk távolmaradását számonkérni. A húsvéti történetben a feltámadott Jézus megmutatkozása nem kötődik közvetlenül a közösséghez.

“a többi tanítvány így szólt hozzá: láttuk az Urat!” (25. v.)

Tamás nem része annak a felismerésnek, amit a társai megélnék. Nem bűn, hogy nem tartózkodik ott, ahol a többi, mégis teher, mivel kimarad valamiből, és így nem tud részese lenni a többiek tapasztalatának és felismeréseinek. Ők látták, Tamás nem. Ők részeseivé lettek valaminek, Tamás nem. Nemcsak a gyászban, de ebben a felismerésben sem járnak azonos utat a tanítványok. Tamás nemcsak egyedül van a saját személyes gyászával, de idegennek és kívülállóknak is érzi magát ott, azok között, akikkel annyi minden közöset megélt. A közösség önmagában nem elégséges alapja a közös tapasztalatnak. A felismerésnek és a találkozásnak is egyéni/személyes ideje/szintere van.

„ha nem látom a kezén a szegek helyét...” (25. v.)

Tamás a sebeket akarja látni. A sebzett és fájdalmakkal teli Tamás a sebzett Krisztussal akar találkozni. A fájdalmak, a sebek, az egyéni szenvedés megkérdőjelezhetetlen nyilvánvalóságát, a szenvedés nyilvánvaló jeleit magán viselő Krisztus tudja felülírni. A szenvedő érintésre vágyik, egy másik szenvedő érintésére. Az erő önmagában nem lenne elég. A sebek találkozására vágyik. A gyógyulás a sebek találkozásában megy végbe. A feltámadott és megdicsőült Krisztus sebeinek megléte nemcsak annak bizonyítéka, hogy

Ő valóban szenvedett, hanem annak a lehetőségnek a biztosítéka is, hogy kapcsolódhatunk hozzá.

„nem hiszem” (25. v.)

Nem róható fel Tamásnak, hogy nem tud azonosulni a tanítványok felismerésével. Egyik tanítvány sem tudott különösen azonosulni a többiek felismerésével. Nem bizalmatlanság és nem is butaság részéről, hogy nem hiszi el a hihetlent. Tamás tudja, hogy mi az az élet, és mi az a halál. Megvoltak a saját ésszerű érvei, és sziklaszilárdan meg volt győződve arról, hogy mindaz, amit az élet és halál viszonylatában a világról tud, az megállja a helyét. Tamásnál nem a kétely a hangsúlyos, hanem a meggyőződés. Tamás egy pillanatig sem kételkedik abban, hogy igaza van. A halál visszafordíthatatlansága ésszerű, a feltámadás nem. Tamás nem bizonyosságra vágyik, hanem arra, hogy valami végre kimozdítsa őt abból, ami evidens, ami nyilvánvaló és ami ésszerű. Arra vágyik, hogy valami végre felülírja azt, ami ésszerűen végiggondolható.

„én Uram, és én Istenem!” (28.)

Tamás hitetlensége saját rendszerének dogmatikus erőszakossága, az elméletek uralma a valóság fölött. De a fájdalomtól fakadó hitetlenségnek is megvan a helye, hiszen a fájdalom a valóság egészét átítatja. Ebből a hitetlenségből a társak bizonyágtétele nem tud kimozdítani, csak a személyes találkozás. És ebben a gyógyító találkozásban már nincs szükség a sebekben való vájkálásra. A dolgok és a tények kérlelhetetlenségét átkeretező találkozás nem merül ki a szenvedő testek találkozásában. Az érintésre vágyó Tamás megérintődik. Nincs szüksége arra, hogy odanyújtja az ujját, mert ez a találkozás a személyességnek egy másfajta szintjén jön létre.

Onnan tudom, hogy a gyógyulás elindult, merthogy személyessé válik az Isten. Nem a halál evidenciája kérdőjeleződik meg, hanem az élet átütő ereje mutatkozik meg. Boldogok azok, akiknek még a látás sem kell ahhoz, hogy a valóságnak ezt a többretegűségét és személyességét felismerjék.

ima

adhatod, Uram, a pásztorok félelmét, Zakariás némaságát, József álmát,
kétségeit,
adhatod testvéreket is, mint a másik Józsefnek, kutat, börtönt, Potifárnét,
adhatod Leát is, egyefene,
vagy János mocorgását ott az anyaméhben,
Zákeus sietségét, a vak koldus hangját, ahogy utánad szól, hogy *könyö-
rülj rajtam*,
a vér folyásos asszony szégyenét, az elviselhetetlen tehetetlenséget, ahogy
rászánja magát mégis, hogy titokban téged megérintsen,
a betszaidai beteg erejét, ahogy az ágyát cipeli, és ahogy maga mögött
hagy harmincnyolc keserű évet,
de az is jó persze, ha a kafarnaumi béna férfi barátait adod,
vagy a parázna asszony könnyeit, amivel a lábadat mosta,
a jobb lator utolsó kívánságával is megelégszem, ha enyém lehet az a
megnyugvás, hogy emlékeidben én is egy hely vagyok,
de még a másik gazember indulataival is tudnék kezdeni valamit, úgyis
megszokott már, hogy a fejed fölött szólunk be egymásnak mi, jobb és bal
kezed felől kifeszített szenvedők,
adhatod akár a gazdag ifjú szomorúságát is, Uram,
Jónás haragját, vihart, cethalat, töklapít, kukacot,
Ádám és Éva rettegését ott a meztelen semmiben,
Noé őrültségét,
de még a Saul megbomlott agyával is elleszek,
lehet ezentúl az enyém Dávid felajzott féktelensége is akár, vagy Pál öl-
dökléstől lihegő fanatizmusa,
Péter finnyás ízlésével is megbüntethetsz, és még a könnyeit is adhatod,
a bánatát is azért a tagadásért, megérdemlem,
mindez úgyis így vagy úgy már az enyém,
csak kérlek,
Júdás reménytelen büntudatát vedd el tőlem, óh, Uram...

SHALOM

amikor adolf java férfikorában megjelenik Isten színe előtt,
taknya-nyála egybefolyik,
vér és betontörmelék a szájában, cingár fenéke, mint fázós kutyáé,
reszket a félelemtől,

– remélem –

Isten fehér lepedőt borít rá, letörölgeti, megszáritgatja szépen.
mint régen édesanyja az esti fürdetés után.
meleg tejjel itatja, hogy kissé felengedjen.
és nem kérdezi sárga csillagról, kristályéjszakáról, gázkamrákról.
radnótiról.

s amikor az egykor jóképű papnevelés jozsif megáll előtte
kiszikkadt tüdővel, vértolulással arccal,
kék foltokkal a nyakán,
s már hangja sincs, annyira retteg,
dézsába ülteti, jól lecsutakolja a kövér hátat.
joszif fogai vacognak, miközben fürdetik.
mikor kérdezi már a kollektivizálásról,
az ukrán éhhalálról, katynról, gulágról?
de Isten forró csáját ad neki, s nem kérdezi...
– remélem.

s mikor a vén zsidó, az izsák, aki valami csoda folytán túlélte
auschwitzot, ahová odaveszett az egész családja,
de csak azért, hogy aztán megjárja szibériát is,
szóval, amikor ez megáll Isten előtt,
s mutatja lefagyott lábujjai helyét,
s mutatja denevérszárny-karján a tetovált számot,
amiről Isten felismerheti,
akkor Isten róla is csak letörli a hosszú út porát,
őt is megmosdatja alaposan, tetőtől talpig. megitatja.

és izzák, a vén zsidó nem kérdez semmit.
nem kérdezi:
ennyi?

– remélem.

NÉVJEGY

Hogy istenkénté azt nem
mentem felírni, mert őt
senki nem látta. Vagy hisz
mégis... Nem tudom,
hogy mi legyen a magyarázattal.

Hida György

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszünk föl.

ISSN 1220-5982